

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

CHR. SUNT, Juridische aspecten van de invoering van de Euro 761

Rechtspraak

Grondwet – Gelijkheid en niet-discriminatie – **Verzekering** – Motorrijtuigen – Recht op uitkering – Uitsluiting – Echtnoot van de bestuurder en van de verzekeringnemer – **Onweerlegbaar vermoeden**

Arbitragehof, 7 juli 1998 778

Onderwijs – Gesubsidieerd vrij onderwijs – Universiteit – Wet van 27 juli 1971 – Personeelsstatuut – Openbare universiteiten – Gelijkwaardigheid – **Arbeidsovereenkomst** – Ontslag – Bijzondere vastheid van dienstbetrekking – Arbeidsrechtelijke ontslagvergoeding – Opzeggingsvergoeding – Dringende reden – Opzeggingstermijn – Bijkomende schadevergoeding – Ontstentenis van statutaire regeling – Bevoegdheid van de rechter

Cass., 6 oktober 1997 (*met noot van W. Rauws*, «Vrije universiteiten: vastheid van de dienstbetrekking en het recht op een bijkomende civielrechtelijke vergoeding») 779

Sociale zekerheid ondernemers – Toepassingssfeer – Verruiming – Personen die vervoer verrichten voor ondernemer – Vervoer – Begrip – Werkzaamheid in verkeerscentrale – Cass., 17 november 1997 783

Vonnissen en arresten – Motivering – Strafzaken – Weerlegging van verweer – Cass., 24 augustus 1998 783

1. Onrechtmatige daad – Schade en schadeloosstelling – Vereisten voor vergoedbaarheid – Persoonlijk geleden schade – Rechtsvordering tot schadevergoeding ingesteld door erfgenamen – Geen rechtsvordering ingesteld door rechtsvoorganger – Gevolg – **2. Stedenbouw** – Plan van aanleg – Bouwverbod – Planschade – Vervaltermijn – Hof Antwerpen, 12 april 1998 (*met noot*) 784

Strafvordering – Regeling rechtspleging – Verzoek tot bijkomende onderzoekshandelingen – Eenmalig verzoek

Hof Antwerpen, 27 november 1998 785

Faillissement – Rechten schuldeisers – Hypothecaire schuldeiser – Schorsing tenuitvoerlegging (art. 100 Faill. W.) – Kh. Brussel, 14 augustus 1998 (*met noot*) 786

Betekening en kennisgeving – Referentieadres – Uitvoerende beslag

Rb. Antwerpen, 11 mei 1998 (*met noot van A. De Wilde*, «Betekening en referentieadres») 787

Huur – 1. Teruggave van het gehuurde goed – Afwezigheid van plaatsbeschrijving – Wettelijk vermoeden – Tegenbewijs – Bewijsmiddelen – 2. Onderhoud en herstelling van het gehuurde goed – Van het gemene recht afwijkend beding – Toepassing van de leer van de gekwalificeerde benadeling – Gevolg

Vred. Kapellen, 4 december 1996 (*met noot*) 790

Reactie

Y. De Brauwere, Antwoord op de annotatie «Over de tongkus en de seksuele penetratie» 791

A. Vandeplass, Wederantwoord van de annotator op de reactie van Y. De Brauwere 791

Boeken

Ph. Colle, Algemene beginselen van het Belgisch verzekeringsrecht (*door C. Van Schoubroeck*) 791

S.J.A. Mulder en P.A.C.E. Van der Kooij, Hoofdzaken mededingingsrecht (*door H. Vanhees*) 792

C.F. Rüter en M.J.M. Verpalen, Arresten strafrecht / strafprocesrecht (*door S. Van Overbeke*) 792

Mededelingen

Doctoraat rechten – V.U.B. 792

Interuniversitair Colloquium – Het statuut van Brussel 792

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

Opgericht in 1931.

Hoofdredacteurs: René Victor (1931-1984), Edgar Boonen (1984-1993), Camiel Caenepeel (1993-1998)

VERSCHIJNT IEDERE WEEK VAN SEPTEMBER TOT JUNI

Redactie: A. Van Oevelen (hoofdredacteur),
E. Dirix, J. Laenens, J.R. Rauws,
M van Damme, A. Vandeplas

Redactiesecretaris: Mevr. C. Meeusen

Redactieadres: V.Z.W. Rechtskundig Weekblad
Mechelsesteenweg 210 bus 6
2018 Antwerpen
(redactiesecretariaat bereikbaar
van 9 tot 12 uur)
Tel. 03/248.49.84
Fax 03/248.08.70

Vaste medewerkers:

A. Alen
F. Aps
R. Boes
Gh. Dhaeyer
J. Erauw
M. Gelders
P. Humblet
W. Lambrechts
R. Leysen
J. Meeusen
H. Nys
I. Opdebeek
W. Pintens
W. Rauws
D. Simoens
G. Suetens-Bourgeois
S. Van Overbeke
J. Wouters

Abonnementen, advertenties: N.V. INTERSENTIA, Churchilllaan 108, 2900 Schoten
tel.: 03/680.15.50 - fax: 03/658.71.21
Abonnementsprijs: 4.550 f., voor studenten 2.950 f..

Antwerps advocatenkantoor

zoekt

medewerkers en stagiairs

*met het oog voor de uitbreiding van zijn activiteit in het
vennootschapsrecht, het maritiem- en transportrecht, het
verzekeringsrecht en het arbeidsrecht.*

Profiel: * *licenciaat rechten die zich tijdens zijn
universitaire studies heeft onderscheiden;*
* *minstens drie-talig: Nederlands, Frans en Engels;*
* *enige ervaring als advocaat in de genoemde
domeinen is een pluspunt.*

Belangstellenden kunnen hun curriculum vitae toesturen aan:
Intersentia, Churchilllaan 108, 2900 Schoten onder RW 23/01

JURIDISCHE ASPECTEN VAN DE INVOERING VAN DE EURO ¹

I. INLEIDING

1. De onderhavige tekst beoogt een overzicht te geven van de juridische problematiek die gepaard gaat met de invoering van een eenheidsmunt in de meeste landen van de Europese Unie, waaronder België. Op zichzelf is de invoering van een gemeenschappelijke munt in een aantal landen van West-Europa een avontuur zonder voorgaande. ² Teneinde het risico dat zo'n avontuur inhoudt te beperken, werd er een volledig juridisch kader vastgesteld voor de invoering van de eenheidsmunt. Het is dit juridisch kader dat het onderwerp vormt van deze bijdrage.

2. *Terminologie.* De oorspronkelijke teksten, zoals het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap en het Verdrag betreffende de Europese Unie, ³ spreken over de «Ecu» als eenheidsmunt. Bepaalde lidstaten hadden bezwaar tegen deze benaming en de top van Madrid op 15-16 december 1995 besloot de eenheidsmunt de «euro» te noemen. ⁴ Voorts werd op de vergadering van de ministers van Financiën van de vijftien lidstaten, gehouden te Verona op 12-13 april 1996, besloten dat de onderdelen van de euro «cent» noemen. Nationale taalkundige varianten in het dagelijks gebruik zijn evenwel niet uitgesloten.

II. DE INVOERING VAN DE EURO

A. Het Verdrag van Maastricht en de Economische en Monetaire Unie («EMU»)

3. *Het Verdrag van Maastricht.* De basis van de Economische en Monetaire Unie («EMU») is gelegd door het Verdrag betreffende de Europese Unie, ondertekend te Maas-

tricht op 7 februari 1992 («Verdrag van Maastricht»). ⁵ Dit verdrag wijzigd het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap van 25 maart 1957 («EG-Verdrag»). ⁶ Hierdoor wordt in art. 2 van het EG-Verdrag het instellen van een economische en monetaire unie als doelstelling ingevoegd. Om deze doelstelling te bereiken, wordt voorzien in «de onherroepelijke vaststelling van wisselkoersen, leidend tot de invoering van één munt, de [euro], alsmede het bepalen en voeren van één monetair en wisselkoersbeleid, beide met als hoofddoel het handhaven van prijsstabiliteit en ...». ⁷ Dit impliceert dat de lidstaten de volgende grondbeginselen naleven: stabiele prijzen, gezonde overheidsfinanciën en monetaire condities en een houdbare betalingsbalans. ⁸ De creatie van de EMU moet tot volgende voordelen leiden: een efficiëntere eengemaakte markt; bevordering van groei en werkgelegenheid; het wegvallen van de kosten verbonden aan het gelijktijdig bestaan van verschillende munten (wisselkosten); een verhoging van de internationale stabiliteit; en gezamenlijk zullen de lidstaten over meer monetaire autonomie beschikken. ⁹

4. *Het tijdschema voor de EMU.* Het was duidelijk dat een dergelijke ambitieuze doelstelling niet in eenmaal kon worden gerealiseerd en een grondige voorbereiding vereiste. Daarom werd beslist in drie fases te werk te gaan. Tijdens de *eerste fase* (van juli 1990 tot 31 december 1993) dienden de lidstaten onder meer de meerjarenprogramma's vast te stellen die moesten leiden tot de voor de totstandbrenging van de EMU noodzakelijke duurzame convergentie met name

¹ Tekst van de op 7 december 1998 gehouden voordracht op de studieavond georganiseerd door het Centrum voor Beroepsvervolmaking in de Rechten te Antwerpen (UIA).

² Het doet denken aan de invoering van de Mark door Bismarck in Duitsland in 1871-1873, ter vervanging van een aantal lokale munten van de bestaande staten, elk met hun eigen onderverdelingen. In België werd voor de invoering van de euro een bijzonder commissariaat-generaal opgericht. Zie QUADEN, G., «La Belgique se prépare à l'euro. Le rôle du Commissariat Général à l'euro», *Bank Fin.*, 1997, 259.

³ Zie verder, nr. 3.

⁴ Of de Europese Raad hiertoe bevoegd was, wordt betwist. Cfr. MEMORANDUM DES BARREUX FRANÇAIS, *Monnaie unique - Aspects juridiques du passage à la monnaie unique*, Brussel, 1996, 31-33. Zie ook het antwoord van de heer Delors namens de Commissie, op 22 september 1992, op de schriftelijke vraag nr. 1059/92 van Lord O'Hagan, *Pb.C.* 16/10, van 21 januari 1993. Wat er ook van zij, de regeringen van de lidstaten gaan ervan uit dat zij door hun gezamenlijke beslissing, d.w.z. dat de term Ecu in het EG-Verdrag slechts de generieke term is voor de eenheidsmunt en dat deze effectief de naam euro zal dragen, het EG-Verdrag op definitieve wijze hebben geïnterpreteerd (voor de eenvoud wordt hierna steeds de term «euro» gebruikt, ook al wordt in de desbetreffende teksten nog de term «Ecu» gebruikt. Indien teksten worden geciteerd, wordt de term «euro» tussen rechte haken («[]») geplaatst). Sindsdien werd het symbool van de euro bepaald als volgt: € De officiële valutacode (ISO 4217) van de euro is «EUR».

⁵ *Pb.C.*, 191 van 29 juli 1992. Het Verdrag van Maastricht werd door België goedgekeurd bij wet van 26 november 1992 (*B.S.*, 30 oktober 1993) en trad in werking op 1 november 1993, na ratificatie ervan door Duitsland als laatste lidstaat. Zie hierover, in het algemeen, NIHOUL, P., «Dix questions sur l'Europe monétaire», *J.T.*, 1995, 673; DUNNETT, D., «Legal and Institutional Issues affecting Economic and Monetary Union», in, *Legal Issues of the Maastricht Treaty*, O'KEEFE, D. en TWOMEY, P.M. (Ed.), 1994, 135.

⁶ Voor een gecoördineerde tekst, zie *Pb.C.*, 224 van 31 augustus 1992. Het EG-Verdrag werd nog gewijzigd door het verdrag betreffende de toetreding van Oostenrijk, Finland en Zweden van 24 juni 1994, alsmede op 1 januari 1995.

⁷ Art. 3.A.2. EG-Verdrag.

⁸ Art. 3.A.3. EG-Verdrag.

⁹ Zie, voor een algemeen overzicht van de voor- en nadelen van de EMU en de eenheidsmunt: SIAENS, A., «Euro et taux d'intérêt réels», *Bank Fin.*, 1997, 393; DRUART, Ph., «La monnaie unique européenne: principaux avantages et risques éventuels au niveau macro-économique», *Bank Fin.*, 1997, 272; ABRAHAM, J.P., «Les fondements macro-économiques de l'euro», *Bank Fin.*, 1997, 261; TILMAN, M., «Le paysage bancaire après l'euro: quelle stratégie de développement adopter?», *Bank Fin.*, 1996, 535; TEMMERMAN, G., «De invoering van de euro en het strategisch belang voor België», *Bank Fin.*, 1996, 514; PRAET, P. en WIGNY, A., «De euro: invloed op de niet-financiële sector», *Bulletin van de Generale Bank*, maart 1998, nr. 392; DE LAMINNE, F., «De euro en de nationale markten van het Commercial Paper», *Bulletin van de Generale Bank*, februari 1998, nr. 391.

wat betreft prijsstabiliteit en gezonde overheidsfinanciën.¹⁰ De tweede fase ging in op 1 januari 1994.¹¹ In deze fase streefden de lidstaten ernaar buitensporige overheidstekorten te voorkomen.¹² Tevens werd het Europees Monetair Instituut («EMI»), met zetel te Frankfurt, opgericht, als voorloper van de Europese Centrale Bank.¹³ Tot de taken van het EMI behoorden o.a. «het gebruik van de [euro] te vergemakkelijken en toe te zien op de ontwikkeling van de [euro], met inbegrip van de goede werking van het [euro]-verrekeningssysteem»; en «toe te zien op de technische voorbereiding van [euro]-bankbiljetten». De derde fase zou ingaan op de datum bepaald door de Raad van de Staatshoofden en Regeringsleiders of, zo deze datum niet werd vastgesteld vóór eind 1997, op 1 januari 1999.¹⁴ Op de Europese Raad van Madrid van 15-16 december 1995 was beslist dat de derde fase effectief zou ingaan op 1 januari 1999.¹⁵ Vóór 1 juli 1998 diende de Raad van de Staatshoofden en Regeringsleiders bovendien te bevestigen welke lidstaten voldeden aan de nodige voorwaarden voor de aanneming van één munt.¹⁶ De Raad van 2 en 3 mei 1998 besliste dan ook dat de volgende landen vanaf 1 januari 1999 de euro zouden invoeren: België, Duitsland, Finland, Frankrijk, Ierland, Italië, Luxemburg, Nederland, Oostenrijk, Portugal en Spanje.¹⁷

¹⁰ Art. 109.E.2. EG-Verdrag. De nog bestaande kapitaalcontroles en belemmeringen van kapitaalbewegingen werden opgeheven.

¹¹ Art. 109.E.1. EG-Verdrag.

¹² Art. 109.E.4. EG-Verdrag. Vanaf de tweede fase werd de monetaire financiering (d.w.z. via het drukken van geld) van de overheid verboden; zie: X., «EMU: zet EUROPA uiteindelijk de kroon op het werk?», *Bulletin van de Generale Bank*, nr. 361, mei 1995, p. 16.

¹³ Zie hierna nrs. 5 en 6; art. 109.F. EG-Verdrag en het Protocol betreffende de statuten van het Europees Monetair Instituut, *Pb.C* 224/115 van 31 augustus 1992. De leden van het EMI waren de centrale banken van de lidstaten. Het nam de taken over van het voorheen bestaande Europees Fonds van Monetaire Samenwerking. Het EMI had geen eigen bevoegdheid tot monetair beleid. Dit bleef in handen van de nationale centrale banken.

¹⁴ Art. 109.I.3. en 4. EG-Verdrag.

¹⁵ De vaststelling van het ingaan van de derde fase op een datum vóór 1 januari 1999, gebaseerd op het bereiken door 8 van de 15 lidstaten van de convergentiecriteria in 1996, is nooit als een reële mogelijkheid beschouwd. Dit werd reeds bevestigd door de vergadering van de Europese Raad van 27 juni 1995 in Cannes. De juridische basis van de beslissing van de Europese Raad van 15-16 december 1995 in Madrid was evenwel betwistbaar: zie antwoord van de vice-eerste minister en minister van Financiën Ph. Maystadt op de vraag van mevr. Nelis-Vanliedekerke, *Parl. Hand., Senaat*, 3 juli 1996, p. 195. Daarom werd de beslissing hernomen op de Europese Raad te Dublin op 13-14 december 1996, gebaseerd op de verslagen van de Commissie en het EMI over het jaar 1996, dit conform art. 109.J. EG-Verdrag (zie verslag van de Commissie van 6 november 1996: COM(96) 560 final).

¹⁶ Art. 109.J.4. EG-Verdrag.

¹⁷ Beschikking van de Raad van 3 mei 1998 overeenkomstig art. 109 J, vierde lid, van het EG-Verdrag (98/317/EG), *Pb.L.*, 11 mei 1998, 139/30 en Aanbeveling van de Raad van 1 mei 1998 overeenkomstig art. 109 J, tweede lid, van het EG-Verdrag (98/316/EG), *Pb.L.*, 11 mei 1998, 139/21. Zie ook art. 1 (definitie «deelnemende lidstaten») van Verordening (EG) Nr. 974/98 van de Raad van 3 mei 1998 over de invoering van de euro, *Pb.L.*, 11 mei 1998, 139/1. Daar zowel België als Luxemburg overgingen tot invoering van dezelfde munt, had de in 1922 tussen beide landen opgerichte monetaire as-

De Raad hield daarbij rekening met de verslagen van de Commissie¹⁸ en van het EMI, die onder andere nagingen of er een hoge mate van *duurzame convergentie* was bereikt door de lidstaten, en dit aan de hand van bepaalde criteria, zoals prijsstabiliteit, d.w.z. inflatiepercentage; het houdbare karakter van de situatie van de overheidsfinanciën, d.w.z. de begrotingssituatie;¹⁹ de inachtneming van de fluctuatiemarges van het wisselkoersmechanisme van het Europees Monetair Stelsel,²⁰ d.w.z. afwezigheid van devaluaties; en het niveau van de rentevoet voor de lange termijn.²¹ Dit zijn de onderzussen zo beruchte *Maastricht-normen*.²² De lidstaten die voldeden aan deze voorwaarden, gingen dan over tot de invoering van één munt. Zij worden dikwijls de «Ins» genoemd.²³ Hoewel toetreding tot de EMU verplicht is voor

sociatie geen verdere reden van bestaan. Op 23 november 1998 werd hieraan een einde gemaakt. Deze overeenkomst moet nog worden voorgelegd aan het Parlement voor ratificatie.

¹⁸ Zie Europese Commissie - Euro 1999 - 25 maart 1998 - Verslag over de stand van de convergentie en bijbehorende aanbevelingen met het oog op de overgang naar de derde fase van de Economische en Monetaire Unie - Deel 1: Aanbeveling, Luxembourg, 1998.

¹⁹ Zie, voor België, de beschikking van de Raad van 1 mei 1998 tot intrekking van de beschikking betreffende het bestaan van een buitensporig tekort in België (98/307/EG), *Pb.L.*, 11 mei 1998, 139/9.

²⁰ Het is niet geheel duidelijk of dit criterium inhoudt dat een munt effectief moet hebben deelgenomen aan het EMS om te kunnen overgaan tot de euro. Zie, in bevestigende zin, het antwoord van dhr. de Silguy namens de Commissie op de schriftelijke vraag E-0928/96 van Giorgio Ruffolo, *Pb.C.*, 305/29 van 15 oktober 1996. Wat er ook van zij, op 9 januari 1995 vervoegde de Oostenrijkse Shilling het EMS, op 13 oktober 1996 trad de Finse Mark toe en op 25 november 1996 de Italiaanse Lire. Anderzijds was de afwezigheid van de Zweedse kroon in het wisselkoersmechanisme de *uitvlucht* voor Zweden om niet vanaf 1 januari 1999 te moeten deelnemen aan de derde fase van de EMU.

²¹ Art. 109.J.1. EG-Verdrag, verder uitgewerkt in een Protocol daaraan gehecht.

²² De voor België belangrijkste normen waren de 3 % voor de verhouding tussen het voorziene of feitelijke overheidstekort en het bruto binnenlands product tegen marktprijzen; en de 60% voor de verhouding tussen de overheidsschuld en het bruto binnenlands product tegen marktprijzen. Voor het bereiken van deze normen, zie o.a. de wet van 26 juli 1996 strekkende tot realisatie van de budgettaire voorwaarden tot deelname van België aan de Europese Economische en Monetaire Unie (*B.S.*, 1 augustus 1996) en het K.B. van 18 oktober 1996 houdende maatregelen met betrekking tot de Nationale Bank van België met toepassing van de artikelen 2 en 3, § 1, 1° en 6°, van de wet van 26 juli 1996 strekkende tot realisatie van de budgettaire voorwaarden tot deelname van België aan de Europese Economische en Monetaire Unie (*B.S.*, 15 november 1996). Zie, over de positie van België t.o.v. de Maastricht normen: TEMMERMAN, G., «De invoering van de euro en het strategische belang voor België», *Bank Fin.*, 1996, 9, p. 515 e.v.

²³ Bovendien werd tussen de Ins nog een stabiliteits- en groeipact gesloten omtrent hun budgettaire politiek, dat in werking trad op 1 januari 1999. Het stabiliteits- en groeipact gaat uit van gezonde overheidsfinanciën als middel ter versterking van de voorwaarden voor prijsstabiliteit en voor een sterke duurzame groei die bevorderlijk is voor het scheppen van werkgelegenheid. Een beginselakkoord hierover was reeds bereikt op de informele vergadering van de Ministers van Financiën van de EU op 21 september 1996 te Dublin. Zie: «*Proposal for a Council Regulation (EC) on the strengthening of the surveillance and coordination of budgetary positions*» en

alle lidstaten (met uitzondering van het Verenigd Koninkrijk en Denemarken die er konden voor opteren niet deel te nemen aan de derde fase ²⁴), voldeden bepaalde lidstaten bij de invoering van de eenheidsmunt op 1 januari 1999 nog niet aan de nodige voorwaarden. Zij kregen een tijdelijke vrijstelling. ²⁵ Officieel worden zij *lidstaten met een derogatie* genoemd, in praktijk zijn dit de «*Outs*» of - vriendelijker - de «*Pre-Ins*». Om de twee jaar of op verzoek van een lidstaat wordt de situatie herzien. Indien een lidstaat dan voldoet aan de noodzakelijke voorwaarden, wordt de derogatie van de betrokken lidstaat ingetrokken. ²⁶

5. *Het Europese Stelsel van Centrale Banken.* Het Verdrag van Maastricht voorziet verder in de oprichting van een Europees Stelsel van Centrale Banken («ESCB») en van een Europese Centrale Bank («ECB»). ²⁷ Het ESCB bestaat uit de ECB en de nationale centrale banken. ²⁸ Tot de fundamentele taken van het ESCB behoren onder meer het bepalen en ten uitvoer leggen van het monetaire beleid van de Gemeenschap, het aanhouden en beheren van de officiële externe reserves van de lidstaten en het bevorderen van een

goede werking van het betalingsverkeer. ²⁹ Het hoofddoel van het ESCB is het handhaven van prijsstabiliteit. ³⁰ Het monetaire beleid wordt centraal bepaald, door de ECB, maar de uitvoering gebeurt gedecentraliseerd door de nationale centrale banken.

6. *De Europese Centrale Bank.* Naast het ESCB werd, zoals hierboven vermeld, eveneens de ECB opgericht. ³¹ De ECB nam bij haar oprichting de taken over van het EMI. De ECB vatte haar werkzaamheden reeds aan op 1 juni 1998. ³² De volledige uitoefening van bevoegdheden gebeurde evenwel slechts vanaf de eerste dag van de derde fase, d.w.z. op 1 januari 1999. ³³ De aandeelhouders van de ECB kunnen alleen de nationale centrale banken zijn. ³⁴ Vanaf de derde fase wordt de gemeenschappelijke monetaire politiek gedefinieerd en uitgevoerd in euro. De euro is ook de rekeneenheid van de ECB en van de centrale banken van de deelnemende lidstaten. ³⁵ De ECB heeft het alleenrecht *machtiging* te geven tot de uitgifte van bankbiljetten binnen de Gemeenschap en moet de omvang van de uitgifte van muntstukken door de lidstaten goedkeuren. ³⁶ Bankbiljetten kun-

«*Proposals for a Council Regulation (EC) on speeding up and clarifying the implementation of the excessive deficit procedure*», Brussel, 16 oktober 1996, COM (96), 496 final. De Ministers van Financiën van de EU lidstaten konden het, op hun vergadering van 11 november 1996 te Brussel, hierover evenwel niet eens worden. Uiteindelijk werd dan een politiek akkoord bereikt op de Europese Raad van Dublin van 13-14 december 1996. Het werd finaal aangenomen op de top van Amsterdam van 16/17 juni 1997. Het stabiliteits- en groeipact bestaat uit: Verordening (EG) nr. 1466/97 van de Raad van 7 juli 1997 over versterking en toezicht op begrotingssituaties en het toezicht op en de coördinatie van het economische beleid (*Pb.L.*, 2 augustus 1997, 209/1); Verordening (EG) Nr. 1467/97 van de Raad van 7 juli 1997 over de bespoediging en verduidelijking van de tenuitvoerlegging van de procedure bij buitensporige tekorten (*Pb.L.*, 2 augustus 1997, 209/7); en de Resolutie van de Europese Raad betreffende het stabiliteits- en groeipact van 17 juni 1997 te Amsterdam (*Pb.C.*, 2 augustus 1997, 236/1). Zie ook de Resolutie van de Europese Raad van 13 december 1997 betreffende de coördinatie van het economische beleid in de derde fase van het EMU, en betreffende de art. 109 en 109B van het EG-Verdrag (*Pb.C.*, 2 februari 1998, 35/1) en Verklaring van de Raad (Ecofin) en de Ministers, in het raam van die Raad bijeen, uitgegeven op 1 mei 1998 (*Pb.L.*, 11 mei 1998, 139/28).

²⁴ Denemarken liet reeds snel weten niet te zullen deelnemen aan de derde fase; het bleef dus in fase twee. Het Verenigd Koninkrijk berichtte de Raad op 30 oktober 1997 dat het evenmin vanaf 1 januari 1999 zou deelnemen aan de derde fase. Een latere deelname, bijvoorbeeld na 1 januari 2001, wordt evenwel niet uitgesloten.

²⁵ Art. 109.K.1. EG-Verdrag.

²⁶ Art. 109.K.2. EG-Verdrag.

²⁷ Art. 4.A. EG-Verdrag, alsmede het Protocol betreffende de statuten van het Europese Stelsel van Centrale Banken en van de Europese Centrale Bank, *Pb.C.* nr. 224/104 van 31 augustus 1992. Teneinde de coördinatie van het beleid van de lidstaten te bevorderen, werd ook een Monetair Comité, van raadgevende aard, ingesteld (art. 109.C.1. EG-Verdrag), dat bij het begin van de derde fase door een Economisch en Financieel Comité werd vervangen (art. 109.C.2. EG-Verdrag). Zie ook het voorstel voor een beslissing van de Raad «*on the detailed provisions concerning the composition of the Economic and Financial Committee*», Euro Papers, nr. 25, juli 1998, p. 79.

²⁸ Art. 106.1. EG-Verdrag.

²⁹ Art. 105.2. EG-Verdrag. De nationale centrale banken dienen elk een betalingssysteem op te zetten op basis van «*Real Time Gross Settlement*» («RTGS») voor de verrekening van grote bedragen. In een dergelijk systeem worden de betalingsverrichtingen onmiddellijk en een na een uitgevoerd, in de volgorde van ontvangst. In België werd, met ingang van 24 september 1996, dergelijk systeem opgezet, Ellips genoemd, voor «*Electronic Large Value Interbank Payment System*». De nationale betalingssystemen werden verbonden met elkaar via het «*Trans-European Automated Real Time Gross Settlement Express Transfer*» systeem («TARGET»). TARGET functioneert in euro. Zie, in het algemeen, VAN DEN NIEUWENHOF, J., «Euro: de weerslag op de betaalsystemen», *Bank Fin.*, 1997, 383; REYNDERS, R., «Introductie van de euro: betalingsverkeersgevolgen en -opportuniteiten», *Bank Fin.*, 1997, 387; DE LEPELEIRE, K., «Implicaties van de euro op het interbancaire betalingsverkeer», *Bank Fin.*, 1996, 9, p. 557 e.v.; O'NEILL, N., «Cross-border payment arrangements for the euro», *Butterworths Journal of International Banking and Financial Law*, april 1998, p. 123. Een gevolg van de invoering van het TARGET-systeem is dat de feestdagen in de banksector, wat internationale betalingen betreft, dienden te worden een-gemaakt.

³⁰ Art. 105.1. EG-Verdrag.

³¹ Omtrent de interne werking van de ECB, zie artt. 109.A. e.v. EG-Verdrag. Zie ook HORN, N., «European Monetary Union: Legal and Institutional Aspects in their Economic and Political Setting», *J.I.B.L.*, 1998, 74; WILLIAMS, D., en REID, R., «A central bank for Europe», in *The Euro*, TEMPTERTON, P. (Ed.), 1997, p. 99.

³² Cfr. art. 109.L. EG-Verdrag; VRIJSELAAR, F., «De ECB en de nationale centrale banken», *Bank- en Effectenbedrijf*, nr. 7, 7 augustus 1998.

³³ Teneinde de ECB haar werk naar behoren te laten uitvoeren, diende bepaalde wetgeving te worden aangepast; zie, bijv. K.B. van 26 november 1995 tot wijziging van het K.B. van 20 december 1995 betreffende de buitenlandse beleggingsondernemingen, *B.S.*, 1 december 1998, tweede uitgave.

³⁴ Art. 28, Statuten ESCB en ESB. De Belgische Nationale Bank bezit 2,8885 % van het kapitaal van de ECB. Zie Beslissing van de Raad 98/322/CE van 5 juni 1998 «*on the statistical data to be used for the determination of the key for subscription of the capital of the European Central Bank*», Euro Papers, nr. 25, juli 1998.

³⁵ Artikel 4, Verordening (EG) nr. 974/98 van de Raad van 3 mei 1998 over de invoering van de euro, *Pb.L.*, 11 mei 1998, 139/1.

³⁶ Art. 105.A.1. EG-Verdrag.

nen dus worden uitgegeven door de ECB zelf of door de nationale centrale banken, daartoe gemachtigd door de ECB.³⁷ Alleen de bankbiljetten die in dit kader uitgegeven zijn hebben in de deelnemende lidstaten de hoedanigheid van wettig betaalmiddel. Het kan bijgevolg niet worden ontkend dat er een belangrijke verschuiving van soevereiniteit plaatsvond, van de nationale overheid en haar centrale bank naar de ECB en het ESCB.³⁸ Teneinde de aan het ESCB opgedragen taken uit te voeren kan de ECB verordeningen vaststellen - die van algemene en rechtstreekse toepassing zijn in alle lidstaten - beschikkingen geven - die bindend zijn voor diegene tot wie ze zijn gericht - aanbevelingen doen en adviezen uitbrengen. In bepaalde gevallen kan de ECB ondernemingen boeten of dwangsommen opleggen bij niet-naleving van de verplichtingen krachtens haar verordeningen en beschikkingen.³⁹

7. *Toch nog een wisselkoersmechanisme.* Steeds in het raam van het streven naar prijsstabiliteit kan de Raad formele overeenkomsten sluiten over een wisselkoerssysteem voor de eenheidsmunt ten opzichte van niet-Gemeenschapsvaluta's.⁴⁰ Daarnaast rijst in de derde fase ook het probleem van de wisselkoersen tussen de euro en de nationale munten van de «Outs». Het EG-Verdrag bepaalt dat dergelijke lidstaten met een derogatie hun wisselkoersbeleid als een aangelegenheid van gemeenschappelijk belang moeten behandelen.⁴¹ Gezien de doelstelling van een economische en monetaire unie, ook van de lidstaten met een derogatie, is het inderdaad noodzakelijk dat er een bepaalde stabiliteit is in de wisselkoersen van de munten van deze landen en de euro.⁴² Deze problemen dienden te worden geregeld vóór het ingaan van de derde fase, maar kunnen zich ook nadien nog voordoen, bijvoorbeeld indien derde landen toetreden tot de EU. Er werd een wisselkoersmechanisme uitgewerkt, te vergelijken met het voorheen bestaande Europees Monetair Stelsel.⁴³ De lidstaten met een derogatie, enerzijds, en de lidstaten met de eenheidsmunt, anderzijds, nemen daaraan deel.⁴⁴ De spil van het nieuwe «EMS II» is de euro.⁴⁵

³⁷ Art. 105.A.1. EG-Verdrag. Het is deze laatste optie die werd genomen.

³⁸ In Frankrijk was hiervoor bijvoorbeeld een grondwetswijziging noodzakelijk. Een nieuw art. 88-2 werd ingevoerd.

³⁹ Art. 108.A.3. EG-Verdrag. Zie aanbeveling van de ECB voor een verordening van de Raad met betrekking tot de bevoegdheid van de ECB om sancties op te leggen (*Pb.C.*, 6 augustus 1998, 246/9).

⁴⁰ Art. 109.1. EG-Verdrag. Zie, o.a., het voorstel voor een beslissing van de Raad «concerning exchange rate matters relating to the CFA Franc and the Comorian Franc», Euro Papers, nr. 25, juli 1998, p. 87.

⁴¹ Art. 109.M. EG-Verdrag.

⁴² De relatie tussen deze munten en de euro is een belangrijke aangelegenheid die de aandacht van de EG wegdraagt. Cfr. antwoord nr. 2126/95 van dhr. Y.-Th. de Silguy voor de Commissie op een vraag van dhr. M. Spindelegger, 19 juli 1995, *Pb.C.*, 326/28 van 6 december 1995, en het interim rapport van de Commissie omtrent, van 28 november 1995, gericht aan de Raad van Madrid.

⁴³ Aanvankelijk werden in het EMS schommelmarges van 2,25 % gehandhaafd. Na de monetaire onrust van 1993 werden deze marges verbreed tot 15 %.

⁴⁴ De juridische basis hiervan is te vinden in de artt. 109.J.1. en 109.M. EG-Verdrag, alsmede in het Protocol betreffende art. 109.J.

B. Het tijdschema voor de invoering van de euro

8. *Het juridische kader.* De invoering van de eenheidsmunt vergde een belangrijke voorbereiding. Met het oog hierop werd door de Commissie op 31 mei 1995 een «Groenboek» voorgesteld betreffende de praktische maatregelen van de invoering van de eenheidsmunt.⁴⁶ Dit Groenboek heeft er sterk toe bijgedragen een aantal juridische onzekerheden omtrent de overschakeling naar de eenheidsmunt, te identificeren. Een ander belangrijk document in dit verband was het verslag van het EMI van november 1995.⁴⁷ Het EMI was er immers mee belast uiterlijk op 31 december 1996 het juridisch, organisatorisch en logistiek kader uit te werken dat nodig was om het ESCB in de derde fase zijn taken te laten vervullen.⁴⁸ Het uiteindelijk juridisch kader voor de invoering van de eenheidsmunt werd vastgelegd in twee verordeningen van de Raad. De basisverordening «over de invoering van de euro» betreft maatregelen van monetair recht en werd genomen op basis van Art. 109.L.4. EG-Verdrag.⁴⁹ Aangezien dit art. 109.L.4 EG-Verdrag evenwel slechts van toepassing was vanaf 1 januari 1999, werd daarnaast en voortgaand nog een afzonderlijke verordening opgesteld «Over enkele bepalingen betreffende de invoering van de euro», met bepalingen waaraan dringend behoefte was, en die werd genomen op basis van art. 235 EG-Verdrag.⁵⁰ Deze verordening betreft o.a. het probleem van de continuïteit van de overeenkomsten, de overgang van de Ecu naar de euro en de regelen betreffende de afronding. Ze is van toepassing in alle lidstaten. Beide verordeningen worden aangevuld door nationale wetgeving die nadere regelen vastlegt. In België werd allereerst een Nationaal Overgangspan opgesteld, dat werd goedgekeurd door de Ministerraad in augustus 1996

Deze verplichting geldt niet voor het Verenigd Koninkrijk en Denemarken, die niet hoeven deel te nemen aan de derde fase van het EMU. Tijdens de vergadering van de ministers van Financiën van 12 en 13 april 1996 te Verona lijkt evenwel de verplichting ook voor de andere lidstaten te zijn opgegeven.

⁴⁵ Hierover werd in grote lijnen overeenstemming bereikt tijdens de informele vergadering van de ministers van Financiën op 20 en 21 september 1996 te Dublin. Zie hierover, «Communication from the Commission to the Council: Reinforced convergence procedures and a new exchange rate mechanism in stage three of EMU», Brussel, 16 oktober 1996, COM (96), 498 final. Het werd ten slotte goedgekeurd op de Raad van Dublin van 13-14 december 1996. Zie Resolutie van de Europese Raad inzake de instelling van een wisselkoersmechanisme in de derde fase van de Economische en Monetaire Unie (Amsterdam, 16 juni 1997), *Pb.C.*, 2 augustus 1997, 236/5.

⁴⁶ Com. (95) 333. In het jargon van de Commissie wijst de kleur groen erop dat het gaat om een discussiedocument en niet om een definitief standpunt van de Commissie. Zie ook: Advies van het Economisch en Sociaal Comité over de «Mededeling van de Commissie «Praktische aspecten van de euro»» (98/C/30), *Pb.C.*, 9 maart 1998, 73/130.

⁴⁷ INSTITUT MONETAIRE EUROPEEN, *Le passage à la monnaie unique*, november 1995.

⁴⁸ Art. 109.F.3. EG-Verdrag.

⁴⁹ Verordening (EG) nr. 974/98 van de Raad van 3 mei 1998, *Pb.L.*, 11 mei 1998, 139/1. De goedkeuring ervan vergde unanimiteit onder de lidstaten die deelnemen aan de eenheidsmunt.

⁵⁰ Verordening (EG) nr. 1103/97 van de Raad van 17 juni 1997, *Pb.L.*, 19 juni 1997, 162/1. Zij trad in werking op 20 juni 1997.

en waarin aanbevelingen worden geformuleerd voor de overgang naar de eenheidsmunt voor zowel de particulieren als de overheidssector. De krachtlijnen van het Nationaal Overgangsplan werden verder geconcretiseerd binnen diverse werkgroepen van het commissariaat-generaal voor de euro.⁵¹ Het noodzakelijk wettelijk kader om de invoering van de euro in België mogelijk te maken conform de Europese reglementering en om de bepalingen van het Nationaal Overgangsplan uit te voeren, wordt gevormd door de euro-programmawet van 30 oktober 1998.⁵² De wet betreffende de euro betreft de overgangperiode vanaf 1 januari 1999 en zal later moeten aangevuld worden met bijkomende wettelijke maatregelen voor de periode vanaf 1 januari 2002.

9. *De invoering van de euro.* Het tijdschema ziet er als volgt uit.⁵³ Op 3 mei 1998 stelde de Raad, op basis van de economische gegevens over het jaar 1997, vast welke landen vanaf het begin deelnemen aan de eenheidsmunt, d.w.z. de «Ins» en de «Outs» werden aangeduid.⁵⁴ Op de aanvangsdatum van de derde fase, d.w.z. op 1 januari 1999, nam de Raad de omrekeningskoersen aan voor de lidstaten zonder derogatie «die voor hun munten onherroepelijk worden vastgesteld en waartegen deze munteenheden vervangen worden door de [euro], en zal de [euro] een volwaardige munteenheid worden».⁵⁵ Op 1 januari 1999 werden bijgevolg de wisselkoersen van de munten die deelnemen, zowel ten opzichte van elkaar als ten opzichte van de euro, onherroepelijk vastgesteld. Vanaf dat ogenblik is de euro de *eenheidsmunt* van de «Ins». De omwisseling van de munten van de «Ins» onderling gebeurt dus op zuiver rekenkundige basis, zonder tussenkomst van een wisselmarkt.

10. *De overgangperiode 1 januari 1999 - 31 december 2001.* De vraag rees of de overgang plotseling, d.w.z. in eenmaal volgens het principe *big bang* diende te gebeuren, dan wel of er een overgangperiode moest worden voorzien gedurende dewelke de nationale munten en de euro naast elkaar

zouden bestaan.⁵⁶ Algemeen werd gekozen voor een systeem van het gedurende een bepaalde tijd naast elkaar bestaan van de euro en de nationale munten.⁵⁷ Betalingen in euro zijn in deze periode enkel mogelijk op scripturale wijze, zoals overschrijvingen,⁵⁸ cheques, betaalkaarten, Proton, enz..⁵⁹ Nationale biljetten en muntstukken blijven in deze periode behouden.⁶⁰ Tijdens deze overgangperiode zullen zowel de overheids-⁶¹ als de privésector⁶² omschakelen van de nationale munt naar de euro. Dit is een gigantische opdracht.⁶³ Enkele van de voornaamste problemen in verband hiermee worden hierna behandeld.

⁵⁶ Zie hierover bijvoorbeeld, X., «Rapport intérimaire du groupe d'experts sur les questions pratiques liées à l'introduction de l'ECU comme monnaie unique», Europese Commissie, Dienst van de Woordvoerder, Brussel, 20 januari 1995.

⁵⁷ Voor een overzicht, zie VAN IN, M., «Privaatrechtelijke vragen rond de invoering van de euro. Is eu(ro)forie gerechtvaardigd?», *C.J.*, 1997, nr. 4-5, p. 61.

⁵⁸ In België kwamen hiervoor nieuwe overschrijvingsformulieren, daar de bestaande formulieren geen vakje voorzien voor de aanduiding van de munt - Belgische Frank of euro - noch voor decimalen. De nieuwe formulieren zijn oranje.

⁵⁹ Voor een interessante bijdrage betreffende het gebruik van cheques in euro tijdens de overgangperiode, zie GIRIER, Ph., «Chèque et euro: mode d'emploi», *Banque*, nr. 575, november 1996, p. 44.

⁶⁰ Hoewel de pariteiten van de munten die worden vervangen door de eenheidsmunt vastliggen en omwisseling niet via een wisselmarkt met koop- en verkoopkoersen gebeurt, mag hieruit niet noodzakelijk worden afgeleid dat de banken bankbiljetten van andere deelnemende lidstaten aanbieden aan hun loketten, zonder dat zij hiervoor een vergoeding vragen. Een reiziger kan zich dus niet noodzakelijk zonder kosten bedienen van vreemde bankbiljetten, ook al zijn ze van deelnemende lidstaten. Zie het Koninklijk Besluit van 17 december 1998 betreffende de aanduiding van commissielonen op het wisselen van munteenheden van de eurozone tijdens de overgangperiode, *B.S.*, 29 december 1998.

⁶¹ Zie LIEBAUT, E., en TEMMERMAN, G., «De krachtlijnen van de overgang van de overheidsbesturen naar de euro», *Bank Fin.*, 1997, 581. De communicatie tussen de particulieren en de overheid is vanaf 1 januari 1999 mogelijk in euro. Tijdens de overgangperiode blijft de overheidssector evenwel in principe intern in Belgische frank werken. Voor inschrijvers van overheidsopdrachten geldt de vrije keuze tussen euro en Belgische frank: K.B. van 8 november 1998 tot wijziging van art. 100 van het K.B. van 8 januari 1996 betreffende de overheidsopdrachten voor aanneming van werken, leveringen en diensten en de concessies voor openbare werken en van art. 88 van het K.B. van 10 januari 1996 betreffende de overheidsopdrachten voor aanneming van werken, leveringen en diensten in de sectoren water, energie, vervoer en telecommunicatie, *B.S.*, 13 november 1998. Zie ook de rondzendbrief van 18 november 1998 betreffende het gebruik van de euro voor overheidsopdrachten tijdens de overgangperiode van 1 januari 1999 tot 31 december 2001, *B.S.*, 20 november 1998. Zie ten slotte het Koninklijk Besluit van 16 december 1998 tot opdracht aan de Minister van Economie en aan de Minister van Energie van de bevoegdheid modellen van formulieren aan te passen aan de euro, *B.S.*, 29 december 1998.

⁶² Zie LAMBOT, Ph., «Transition vers l'euro pour les consommateurs et les entreprises», *Bank Fin.*, 1997, 307. Terwijl de privésector in principe over een periode van twee of drie jaar beschikt voor de overschakeling naar de euro, dienden de financiële instellingen reeds op 1 januari 1999 klaar te zijn met hun omschakeling.

⁶³ Voor een overzicht, zie *Fact Sheets on the preparation of national public administrations to the euro (Status: 15 May 1998)*, Euro Papers, nr. 27, Brussel, juli 1998.

⁵¹ Op 18 juli 1997 keurde de federale ministerraad de krachtlijnen van de overgang van de overheidsbesturen naar de euro goed. In november 1997 werden de krachtlijnen voor de financiële sector ondertekend. De federale ministerraad keurde op 20 februari 1998 de economische krachtlijnen goed betreffende de invoering van de euro in de sector van de niet-financiële ondernemingen en de particulieren; zie o.a. LIEBAUT, E., en JUAKLI, N., «Lignes de forces économiques: troisième volet du schéma national de place pour l'introduction de l'euro», *Bank Fin.*, 1998/4, p. 229. (Memorie van toelichting, bij het wetsontwerp betreffende de euro, *Parl. St., Kamer*, 1997-98, nr. 1509/1, p. 8).

⁵² *B.S.*, 10 november 1998, hierna «wet betreffende de euro»; K.B. van 19 november 1998 tot vaststelling van de datum van inwerkingtreding van de bepalingen van de wet van 30 oktober 1998 betreffende de euro, *B.S.*, 28 november 1998.

⁵³ Voor een overzicht, zie de mededeling van de Commissie als mede Bijlage 1 tot de besluiten van de Europese Raad gehouden te Madrid op 15 en 16 december 1995, *Pb.C.*, 22/2 van 26 januari 1996.

⁵⁴ Beschikking van de Raad van 3 mei 1998 overeenkomstig art. 109 J, vierde lid, van het Verdrag (98/317/EG), *Pb.L.*, 11 mei 1998, 139/30. Zie *supra*, nr. 4.

⁵⁵ In praktijk werden de omrekeningskoersen vastgelegd op 31 december 1998 op het middaguur. Dit onderstelde een tussenkomst van de nationale centrale banken, van de Europese Commissie en van de Europese Raad van de ministers van Financiën.

11. *Dubbele prijsaanduiding of niet?* Onder de verschillende instrumenten die de gebruikers in staat moeten stellen om zich met de euro vertrouwd te maken, speelt de dubbele prijsaanduiding voor consumenten, handelaars en dienstverleners een sleutelrol. Dubbele prijsaanduiding is relevant in verschillende stadia: publiciteit, beslissing tot aankoop, aankoopbewijs of kasbon, enz.. De dubbele prijsaanduiding is een debatonderwerp tussen consumentenorganisaties die een verplichte dubbele prijsaanduiding op het niveau van de kleinhandel eisen en de kleinhandelaren die argumenteren dat een dergelijke verplichting kostelijk en inefficiënt is.⁶⁴ In België werd de voorkeur gegeven aan het regelen van deze materie bij Koninklijk Besluit, wat de mogelijkheid biedt per sector andere verplichtingen op te leggen, dan wel de dubbele prijsaanduiding algemeen wettelijk verplicht te stellen. Hiervoor werd de Wet Handelspraktijken aangepast.⁶⁵ Het is voorts de bedoeling een gemeenschapslogo te ontwikkelen ter aanduiding van de handelaar die o.a. de dubbele prijsaanduiding correct toepast. Algemeen wordt verwacht dat de grotere factureerders snel zullen overgaan tot een dubbele prijsaanduiding. Ook de Vlaamse Gemeenschap en het Vlaamse Gewest kozen resoluut voor de dubbele prijsaanduiding van de diensten van de Vlaamse regering en de Vlaamse openbare instellingen.⁶⁶ Bovendien kunnen alle aanvragen voor subsidies, toelagen of voordelen ten laste van de Vlaamse begroting zowel in Belgische frank als in euro worden ingediend.⁶⁷ Tijdens de overgangperiode is het in België evenwel niet mogelijk prijzen uitsluitend in euro aan te duiden.⁶⁸

⁶⁴ Zie ook Aanbeveling van de Commissie van 23 april 1998 (98/287/EG) betreffende de dubbele aanduiding van prijzen en andere geldbedragen, *Pb.L.*, 1 mei 1998, 130/26.

⁶⁵ Zie art. 4, laatste vier leden (nieuw), wet 14 juli 1991 betreffende de handelspraktijken en de voorlichting en bescherming van de consument (*B.S.*, 29 augustus 1991, *err. B.S.*, 10 oktober 1991). Deze bepalingen zouden ook gelden buiten de wet op de handelspraktijken, d.w.z. tussen handelaren of tussen particulieren onderling (Verslag namens de commissie voor het bedrijfsleven, het wetenschapsbeleid, het onderwijs, de nationale wetenschappelijke en culturele instellingen, de middenstand en de landbouw, *Parl. St., Kamer*, 1997/98, nr. 1509/9, p. 4). Zie ook het Koninklijk Besluit van 17 december 1998 betreffende de dubbele prijsaanduiding van producten en diensten in Belgische frank en in euro, *B.S.*, 29 december 1998. Ook in andere wetgevingen werden hiervoor aanpassingen gedaan, bijv. art. 17, laatste drie leden (nieuw) wet van 12 juni 1991 op het consumentenkrediet, *B.S.*, 9 juli 1991, *err. B.S.*, 6 augustus 1991 (Zie ook het Koninklijk Besluit van 15 december 1998 houdende uitvoering van artikel 17 van de Wet van 12 juni 1991 op het consumentenkrediet, *B.S.*, 29 december 1998); art. 55bis (nieuw) wet van 4 augustus 1992 op het hypothecair krediet, *B.S.*, 19 augustus 1992. Tegen einde 2002 zal nieuwe wetgeving noodzakelijk zijn teneinde de dubbele prijsaanduiding op te heffen.

⁶⁶ Art. 10, § 1, decreet van 14 juli 1998 betreffende de euro, *B.S.*, 31 juli 1998. Zie ook het ontwerp van decreet van het Waals Parlement *relatif à l'euro* van 20 november 1998, *Parl. St., W. Gew. R.*, 1998-99, nr. 432/1 en het ontwerp van Ordonantie van de Brusselse Hoofdstedelijke Raad betreffende de euro, Gewone Zitting 1997-98, *Dir. A-290/1*.

⁶⁷ Art. 8, zelfde decreet.

⁶⁸ Art. 4, wet 14 juli 1991 betreffende de handelspraktijken en de voorlichting en bescherming van de consument (*B.S.*, 29 augustus 1991, *err. 10 oktober 1991*); Verslag namens de commissie voor het bedrijfsleven, het wetenschapsbeleid, het onderwijs en de nati-

12. *De kapitaalmarkten tijdens de overgangperiode.*⁶⁹ De uitgften door de Belgische Staat van lineaire obligaties en schatkistcertificaten gebeuren vanaf 4 januari 1999 in euro. De staatsbons en de «volksleningen» zullen in toenemende mate in euro worden uitgegeven, teneinde het grote publiek te familiariseren met de euro. Luidens de Europese reglementering⁷⁰ mag elke deelnemende lidstaat bovendien maatregelen nemen om de muntaanduiding van uitstaande schuld uitgegeven door de overheidsbesturen van die lidstaat, uitgedrukt in de nationale munteenheid en uitgegeven volgens zijn nationale recht, te wijzigen in euro.⁷¹ Indien de overheid deze beslissing heeft genomen, mogen ook privé-emittenten hiertoe overgaan⁷² voor obligaties en andere vormen van in effecten belichaamde schuld die op de kapitaalmarkt verhandelbaar zijn, evenals voor geldmarkt-instrumenten.⁷³ In België werden op 2 januari 1999 de lineaire obligaties, de gesplitste effecten⁷⁴ en de schatkistcertificaten⁷⁵ in euro omgezet met twee decimalen.⁷⁶ Voor de andere leningen van de Staat in BEF - meestal gematerialiseerde schuld - zullen afzonderlijke Koninklijke Besluiten volgen.⁷⁷ Het is niet de bedoeling de gematerialiseerde schuld die vervalt vóór 1 januari 2002 om te zetten in euro. De afstempeling of vervanging van deze effecten zou een nutte-

onale wetenschappelijke en culturele instellingen, de middenstand en de landbouw, *Parl. St., Kamer*, 1997/98, nr. 1509/9, p. 6. Een wetswijziging was aangewezen, omdat anders een prijsaanduiding naar de consument uitsluitend in euro zou kunnen gebeuren.

⁶⁹ Zie, algemeen, LEFEBVRE, O., «L'euro et l'intégration des marchés d'actions en Europe», *Bank Fin.*, 1997, 347; advies van het Economisch en Sociaal Comité over de «Mededeling van de Commissie getiteld «De gevolgen van de invoering van de euro voor de kapitaalmarkten»» (98/C/32), *Pb.C.*, 9 maart 1998, 73/141.

⁷⁰ Art. 8.4. Verordening (EG) Nr. 974/98 van de Raad van 3 mei 1998 over de invoering van de euro, *l.c.*

⁷¹ De wijze waarop dit dient te gebeuren, blijft onderworpen aan het nationale recht. Zie voor België K.B. van 26 november 1998 tot uitvoering van de wet betreffende de euro en inzake diverse aanverwante bepalingen, *B.S.*, 1 december 1998, tweede uitgave.

⁷² Tenzij de emissievoorwaarden dit uitdrukkelijk uitsluiten.

⁷³ De wijze waarop schuldeffecten kunnen worden geredenommeerd in euro, is erg technisch. In feite bestaan er twee methodes: «top-down» en «bottom-up» (cfr. Communication de la Commission sur l'impact de l'introduction de l'euro sur les marchés des capitaux (COM(97/337 final), alsmede het antwoord van 13 februari 1998 gegeven door dhr. de Silguy in naam van de Commissie op schriftelijke vragen E-3607/97 en 3608/97, *Pb.C.*, 16 juni 1998, 187/26).

⁷⁴ Zie K.B. 16 oktober 1997 betreffende de lineaire obligaties, *B.S.*, 25 oktober 1997.

⁷⁵ Zie M.B. 24 januari 1991 betreffende de uitgifte van in franken uitgedrukte schatkistcertificaten, *B.S.*, 26 januari 1991. Ministerieel Besluit van 17 december 1998 betreffende de uitgifte van schatkistcertificaten, *B.S.*, 24 december 1998.

⁷⁶ Art. 15, Wet betreffende de euro. Zie ook Koninklijk Besluit van 11 december 1998 betreffende de wijziging in euro van de schatkistbons uitgedrukt in Belgische frank, *B.S.*, 24 december 1998, Ed. 2; en het Koninklijk Besluit van 17 december 1998 betreffende de wijziging in euro van de schatkistbons uitgedrukt in de munteenheid van een andere deelnemende Lid-Staat, *B.S.*, 24 december 1998, Ed. 2.

⁷⁷ Voor leningen van de Staat uitgedrukt in de munteenheid van een andere deelnemende lidstaat, zie artt. 16 en 17 wet betreffende de euro.

loze kost zijn. Zoals hierboven vermeld, houdt dit alles ook in dat in principe ook privé-emittenten kunnen overgaan tot redenominatie van hun schuldeffecten of -instrumenten in euro.⁷⁸ De hierboven vermelde Europese reglementering staat eveneens toe dat lidstaten overschakelen van de nationale munteenheid naar de euro voor verhandeling van effecten, alsmede voor de clearing en afrekening.⁷⁹ De Beurs van Brussel verricht dan ook vanaf 4 januari 1999 alle noteringen in euro.⁸⁰ Voor de duidelijkheid wordt er gezorgd voor een omzetting in Belgische frank van de koersen. Particulieren kunnen hun orders zowel in euro als in Belgische frank doorgeven. De Commissie voor het Bank- en Financieel wezen beveelt ook aan dat de instellingen van collectieve belegging vanaf 4 januari 1999 de inventariswaarde van alle compartimenten waarvan de referentiemunt in de euro overgaat, in euro publiceren.⁸¹

13. *Boekhoudkundige aspecten van de overgangsregeling.*⁸² De boekhouding van de Belgische overheid, met uitzondering van die van de Nationale Bank van België, zal tot 31 december 2001 in BEF worden gevoerd.⁸³ Privé-ondernemingen kunnen echter vanaf 1 januari 1999 hun boekhouding hetzij in BEF hetzij in euro voeren. Een Koninklijk Besluit legt vast vanaf welke datum de ondernemingen hun jaarre-

keningen kunnen opstellen in euro.⁸⁴ Voor jaarrekeningen is dit mogelijk voor deze afgesloten ter vroegste op 1 januari 1999, althans voor de vennootschapsrekeningen. Voor de geconsolideerde jaarrekeningen is het mogelijk deze in euro op te stellen indien afgesloten op 31 december 1998 of later.⁸⁵ De overgang van BEF naar euro is alleszins onomkeerbaar. Omgekeerd zijn de laatste jaarrekeningen en geconsolideerde jaarrekeningen die in Belgische frank mogen worden opgemaakt, die waarvan de afsluiting op 31 december 2001 plaatsvindt.

Monetaire boekhoudposten⁸⁶ die zijn opgesteld in een aan de euro deelnemende munt, andere dan de BEF, kunnen aanleiding geven tot wisselverschillen. In principe zal dit wisselverschil worden gerealiseerd/geleden in de rekeningen 1998, ongeacht het boekjaar vanaf wanneer de jaarrekening in euro wordt opgesteld, en moet in deze rekeningen in het resultaat worden opgenomen.⁸⁷ Afrondingsver-

⁷⁸ Art. 19 wet betreffende de euro (zie *infra*, nr. 34). Voor de omzetting in euro van schuldinstrumenten van de privé- en publieke sector, andere dan die welke die bij wet op 2 januari 1999 worden omgezet, gelden vereenvoudigde procedures (artt. 20 en 21, wet betreffende de euro). Daar de kapitaalmarkten op 1 januari 1999 overschakelden naar de euro, verdient het aanbeveling dat de genoteerde ondernemingen hun financiële gegevens alleszins ook in euro bekendmaken: jaarrekeningen, occasionele en periodieke informatie, prospectussen, enz.. Zie ook Circulaire D2/F/98/1 van de Commissie voor het Bank- en Financieel wezen aan de Belgische genoteerde vennootschappen: De overschakeling op de euro en de millenniumovergang.

⁷⁹ Art. 8.4., Verordening (EG) Nr. 974/98 van de Raad van 3 mei 1998 over de invoering van de euro, *l.c.* Voor de betreffende effecten, zie deel B van de bijlage bij Richtlijn 93/22/EEG van de Raad van 10 mei 1993 betreffende het verrichten van diensten op het gebied van belegging in effecten (*Pb.L.*, 11 juni 1993, 141/27; richtlijn gewijzigd bij Richtlijn 95/26/EG van het Europees Parlement en de Raad, *Pb.L.*, 18 juli 1995, 168/7). Zie hierover verder FEDERATION OF EUROPEAN STOCK EXCHANGES, *The Transition to the Euro. The views of the Federation on trading, settlement and the redenomination of securities*, Brussel, mei 1997, en *The Transition to the Euro, Second Report*, Brussel, februari 1998.

⁸⁰ Zie het K.B. van 26 november 1998 tot wijziging van het K.B. van 16 februari 1996 tot vaststelling van het reglement van de Effectenbeursvennootschap van Brussel, en het M.B. van 27 november 1998 tot goedkeuring van de wijziging van het marktreglement van de Beurs van Brussel, *B.S.*, 1 december 1998, Ed. 2.

⁸¹ Circulaire ICB 1/98 van de Commissie voor het Bank- en Financieel wezen betreffende de overgang op de euro van de ICB-sector.

⁸² Zie COLMANT, B., en SERVAIS, J.P., «Quelles sont les implications de l'introduction de l'euro sur les états financiers des entreprises?», *Bank Fin.*, 1996/9, p. 563 e.v.; European Commission, Directorate General XV, Accounting for the introduction of the euro, Doc. 7002/97. Zie ook het Ministerieel Besluit van 17 december 1998 tot vaststelling van de door de advocaten bij te houden boekhouddocumenten, *B.S.*, 30 december 1998.

⁸³ Art. 5.1.1. Nationaal Overgangsplan.

⁸⁴ Koninklijk Besluit van 15 december 1998 betreffende de overschakeling op de euro in het boekhoudrecht, *B.S.*, 24 december 1998, Ed. 2; en Koninklijk Besluit van 8 december 1998 tot wijziging van het Koninklijk Besluit van 25 november 1991 op de openbaarmaking van akten en stukken van vennootschappen en ondernemingen, *B.S.*, 16 december 1998. De Commissie voor het Bank- en Financieel wezen beveelt de op de eerste of nieuwe markt genoteerde ondernemingen, alsmede de portefeuillemaatschappijen aan om de markt en de aandeelhouders tijdig op de hoogte te brengen van de datum waarop zij voornemens zijn hun statutaire en geconsolideerde jaarrekening alsook hun periodieke financiële informatie in euro op te stellen en openbaar te maken (Circulaire D2/F/98/1). Zie ook de Koninklijke Besluiten van 26 november 1998 tot wijziging van respectievelijk het K.B. van 23 september 1992 op de jaarrekening van de kredietinstellingen, tot wijziging tot het K.B. van 23 september 1992 op de geconsolideerde jaarrekeningen van de kredietinstellingen, het K.B. van 23 september 1992 op de boekhoudkundige gegevens over in België gevestigde bijkantoren die kredietinstellingen naar buitenlands recht openbaar moeten maken, het K.B. van 8 maart 1994 op de boekhouding en de jaarrekening van bepaalde instellingen van collectieve belegging met een veranderlijk aantal rechten van deelneming, en het K.B. van 1 september 1986 betreffende de jaarrekening en de geconsolideerde jaarrekening van de portefeuillemaatschappijen, *B.S.* 1 december 1998, tweede uitgave. Zie ten slotte het Koninklijk Besluit van 7 december 1998 betreffende de overschakeling op de euro in de jaarrekening van de verzekeringsondernemingen, *B.S.*, 25 december 1998, Ed. 2; het Koninklijk Besluit van 7 december 1998 betreffende de overschakeling op de euro in de geconsolideerde jaarrekeningen van de verzekeringsondernemingen en herverzekeringsondernemingen, *B.S.*, 25 december 1998, Ed. 2; en het Koninklijk Besluit van 7 december 1998 betreffende de overschakeling op de euro in de jaarrekeningen van private voorzorgsinstellingen, *B.S.*, 25 december 1998, Ed. 2.

⁸⁵ Het lijkt niet nodig te zijn de boekhouding en de jaarrekening met betrekking hiertoe, tegelijkertijd om te schakelen naar euro.

⁸⁶ Kasmiddelen en de posten die betrekking hebben op een bepaald aantal te incasseren of te betalen monetaire eenheden; omrekening van niet-monetaire posten vormen in principe geen probleem, aangezien dit gebeurt op basis van de bestaande balanswaarde in BEF en niet op basis van de oorspronkelijke valutawaarde. Ook omrekening van BEF naar euro geeft geen aanleiding tot wisselverschillen.

⁸⁷ Zie Commissie voor boekhoudkundige normen, Advies 173/1, Overschakeling op de euro: boekhoudkundige aspecten, *Bull. CBN*, nr. 37, januari 1997; Aanvullende adviezen bij advies 173/1,

schillen moeten worden ingeschreven op een subrekening,⁸⁸ te boeken op de resultatenrekening als kosten of opbrengsten, naargelang het gaat om een credit- of een debetsaldo. De invoering van de euro brengt zonder twijfel ook bijkomende kosten mee voor de ondernemingen: informatica-infrastructuur, opleiding van personeel, voorlichting van het publiek, enz.. De algemene regelen van het boekhoudrecht gelden.⁸⁹ Wel kan dit leiden tot aanvullende of uitzonderlijke afschrijvingen, met als mogelijk gevolg een herziening van het afschrijvingsplan.

14. *Sociaalrechtelijke aspecten van de overgangsregeling.*⁹⁰ Gedurende de overgangsperiode zullen de sociale administraties voor de interne verwerking van de dossiers BEF gebruiken, maar hebben de geadminiastreerden per instelling de keuze tussen het gebruik van BEF of euro.⁹¹ Deze keuze is, per instelling, onherroepelijk. Werkgevers kunnen er bovendien voor opteren de informatie aan hun werknemers, zoals loonfiches, uit te drukken in euro.⁹² De werknemers dienen hiervan tijdig te worden ingelicht.⁹³ Bovendien dient de werkgever die voor de euro kiest, toch nog bepaalde informatie in BEF op te nemen in de sociale documenten die hij verstrekt aan de werknemers.⁹⁴

Bull. CBN, nr. 42, februari 1998. Bepaalde uitzonderingen zijn mogelijk.

⁸⁸ Van de rubriek «financiële lasten» (rubriek 65) of van de rubriek «financiële opbrengsten» (rubriek 75).

⁸⁹ Voorzieningen kunnen worden aangelegd voor risico's en kosten die naar hun aard duidelijk omschreven verliezen of kosten begen te dekken die zeker zijn, maar waarvan het bedrag niet vaststaat.

⁹⁰ Voor een overzicht, zie LIEBAUT, E. en JIJAKLI, N., «Het nationaal overgangsplan voor de invoering van de euro verder aangevuld: Krachtlijnen van de sociale sector», *Bank Fin.*, 1998, 384; Verslag namens de Commissie voor de sociale zaken bij het wetsontwerp betreffende de euro, *Parl. St., Kamer*, 1997-98, nr. 1509/3; C.A.O. nr. 69 van 17 juli 1998 gesloten in de Nationale Arbeidsraad, tot vaststelling van de regelen inzake omrekening en afronding in euro van de bedragen van barema's, premies, vergoedingen en voordelen, algemeen verbindend verklaard bij K.B. van 8 oktober 1998.

⁹¹ Het feit dat de administratie in BEF werkt en de geadminiastreerde in euro kan aanleiding geven tot (minieme) afrondingsverschillen (zie *infra*, nrs. 23-26); zie art. 60 wet betreffende de euro en K.B. van 27 november 1998 tot uitvoering van art. 3, tweede lid, van de wet van 30 oktober 1998 betreffende de euro, *B.S.*, 1 december 1998, tweede uitgave.

⁹² Art. 7.2. Nationaal Overgangsplan.

⁹³ Zie Gemeenschappelijk advies van de Centrale Raad voor het bedrijfsleven en van de Nationale Arbeidsraad over het vraagstuk van de overgang naar de euro in het licht van de betrekkingen tussen ondernemingen en werknemers (advies nr. 1210 van 17 december 1997). De invoering van de euro wordt beschouwd als een gebeurtenis die een belangrijke weerslag kan hebben op de ondernemingen, in de zin van het K.B. van 27 november 1973 houdende reglementering van de economische en financiële inlichtingen te verstrekken aan de ondernemingsraden (*B.S.*, 28 november 1973).

⁹⁴ Documenten die de werkgever aan de werknemer overhandigt en die bestemd zijn voor de sociale administraties, moeten tijdens de overgangsfase ten minste in BEF worden uitgedrukt. Ook de documenten die het moeten mogelijk maken de belastingaangifte in te vullen (fiche 281.10), moeten de bedragen in BEF bevatten.

15. *Het belastingstelsel tijdens de overgangsperiode.*⁹⁵ Intern zullen de Belgische belastingadministraties uitsluitend in Belgische frank blijven werken.⁹⁶ Slechts op 1 januari 2002 zullen zij omschakelen naar de euro.⁹⁷ De communicatie met de geadminiastreerden - in BEF of in euro - gebeurt in principe op basis van de keuze van de geadminiastreerden.⁹⁸ De ondernemingen en de particulieren hebben vanaf 1 januari 1999 de keuze om de gegevens die zij aan de administraties sturen, in Belgische frank of in euro uit te drukken.⁹⁹ Voor heffingen die op aanslagjaren zijn gebaseerd, zoals de personenbelasting en de vennootschapsbelasting, kan de communicatie voor het eerst in euro gebeuren voor aangiften die betrekking hebben op periodes die zijn afgesloten na 31 december 1998.¹⁰⁰ De keuze voor de euro is in principe onomkeerbaar, maar geldt voor iedere soort belastingen afzonderlijk.¹⁰¹ Voor inkomstenbelastingen waarbij de overlegging van een jaarrekening in het aangifteformulier wordt gevraagd, dient de munt van aangifte en de munt waarin de jaarrekening is uitgedrukt, dezelfde te zijn.¹⁰² Het aanpassen van de nodige modellen van formulieren gebeurt bij Koninklijk Besluit of bij Ministerieel Besluit.¹⁰³

⁹⁵ Zie, in het algemeen, MALHERBE, J. en JEANMART, F.X., «Les aspects fiscaux du passage du franc belge à l'euro», *J.T.*, 1998, 153 e.v.; COLMANT, B. en DOVENIAS, S., «Quelques aspects fiscaux relatifs au passage à l'euro pour les entreprises belges», *Bank Fin.*, 1997/5, p. 297.

⁹⁶ Art. 5.1.2. Nationaal Overgangsplan; Circulaire nr. C.I.D. 28/507.876 over de praktische gevolgen, op het gebied van de directe belastingen en de gelijkgestelde belastingen, van de overgang naar de euro gericht aan de ambtenaren, 17 april 1998.

⁹⁷ Belastingaangiften tijdens 2002, maar met betrekking tot inkomsten van het jaar 2001, zullen nog in Belgische frank kunnen gebeuren.

⁹⁸ Art. 5.2. e.v. Nationaal Overgangsplan. Dit geldt in principe ook voor de fiscale en parafiscale aangiften van de Vlaamse Gemeenschap of het Vlaamse Gewest (art. 5, decreet van 14 juli 1998 betreffende de euro, *B.S.*, 31 juli 1998).

⁹⁹ Art. 9, eerste lid, wet betreffende de euro.

¹⁰⁰ Art. 9, vierde en vijfde lid, wet betreffende de euro. In de personenbelasting betekent dit dat een aangifte in euro mogelijk is vanaf het aanslagjaar 2000. In de vennootschapsbelasting kunnen aangiften die betrekking hebben op een boekjaar dat na 31 december 1998 werd afgesloten, in euro worden ingediend. Voor andere heffingen, zoals BTW, accijzen, ecotaksen, registratierechten, douanerechten, successierechten en het Eurovignet voor het wegtransport, is het mogelijk om aan de betrokken besturen inlichtingen in euro te verschaffen vanaf de eerste aangifte in 1999 die betrekking heeft op heffingsplichtige feiten of verrichtingen vanaf 1 januari 1999. Zie o.a. art. 109 (nieuw) B.T.W.-Wetboek; K.B. van 26 november 1998 tot wijziging van de Koninklijke Besluiten nrs. 1, 8, 23, 24, 41, 42, 44 en 50 inzake belasting over de toegevoegde waarde en het K.B. van 31 maart 1936 houdende algemeen reglement van de successierechten, *B.S.*, 1 december 1998, tweede uitgave, en M.B. van 27 november 1998 inzake douane en accijzen, *B.S.*, 1 december 1998, tweede uitgave.

¹⁰¹ Art. 9, tweede lid, wet betreffende de euro.

¹⁰² Art. 9, derde lid, wet betreffende de euro. De jaarrekening vormt dan immers een integrerend deel van de aangifte (cfr. art. 307, § 3, WIB 92).

¹⁰³ Art. 8 wet betreffende de euro.

Telkens wanneer de overgang naar de euro een invloed heeft op het resultaat van de onderneming op boekhoudkundig vlak, dient men ook te onderzoeken welke de fiscale gevolgen hiervan zijn, bijv. bij meer- of minwaarden, bij omrekening van balansposten in euro, bij specifieke uitgaven of waardeverminderingen of bij de aanleg van voorzieningen.¹⁰⁴ Op fiscaal vlak zijn geboekte wisselverschillen (gerealiseerd bij omzetting van monetaire balansposten) in principe belastbare winsten of toegestane verliezen van het boekjaar waarin ze zijn geboekt. De kosten die aan de overgang van de euro zijn verbonden, maar geen vermogensaanwas vormen voor de onderneming, zijn fiscaal aanvaarde bedrijfskosten die het fiscaal resultaat bezwaren van hetzij het boekjaar waarin ze worden gemaakt, hetzij het boekjaar waarin een voorziening ervoor wordt aangelegd.¹⁰⁵ Uitgaven die een vermogensaanwas vormen van de onderneming, dienen te worden afgeschreven. Alleen hun afschrijving volgens hun waardevermindering tijdens het boekjaar, wordt fiscaal aanvaard.¹⁰⁶

16. *De eindfase: vanaf 1 januari 2002.* Vanaf 1 januari 2002 zal het ESCB bankbiljetten uitgeven in euro en zullen de nationale biljetten en muntstukken hierdoor systematisch worden vervangen.¹⁰⁷ Banksaldi in nationale munten zullen op 1 januari 2002 automatisch worden omgezet in saldi in euro. Vanaf ten laatste 1 juli 2002 verliezen de nationale biljetten en munten hun statuut van wettig betaalmiddel, ten voordele van de euro. Een periode van zes maanden gedurende welke zowel de nationale munten en biljetten als die uitgedrukt in euro, naast elkaar bestaan, werd nodig geacht, o.a. om biljettenautomaten en machines die werken op basis van muntstukken, te kunnen omschakelen.¹⁰⁸ Toch wordt er nu reeds gedacht aan het inkorten van deze periode. De houders van bankbiljetten in nationale munten zullen deze bij-

gevolg gedurende deze periode van maximum zes maanden bij hun bankier moeten omruilen in eurobiljetten.

17. *De kosten van de omschakeling.* Het is duidelijk dat de omschakeling van de Belgische frank naar de euro, zelfs met het hierboven vermelde omschakelingsschema, belangrijke kosten meebrengt voor de financiële instellingen, vooral op informatorisch vlak.¹⁰⁹ Er werd dan ook meteen de vraag gesteld wie deze kosten zal dragen. Volgens de Commissie volgt de definitieve omschakeling van de nationale munten in euro uit een monetaire wetgeving, op basis van het EG-Verdrag, en kan deze omschakeling bijgevolg niet worden beschouwd als een *dienst* die de financiële instellingen verschaffen aan hun klanten en waarvoor zij een commissie of kosten zouden kunnen aanrekenen.¹¹⁰ Hieropvolgend publiceerde de Commissie een aanbeveling die er hoofdzakelijk toe strekt dat de financiële instellingen de omrekening van de euro naar de nationale geldeenheiten bij inkomende betalingen kosteloos zouden moeten uitvoeren.¹¹¹ Dit wordt beschouwd als een *norm voor goede praktijk*. Het Nationaal Overgangsplan bepaalde ook reeds dat de omzetting van de betalingen euro-BEF en vice versa - die eigen zijn aan de girale betalingen in BEF of in euro - alsmede de omzetting van de tegoeden op rekening van BEF naar euro, geen kosten meebrengen voor de cliënteel althans wat de omzetting van de tegoeden betreft, voor zover deze omzetting eenmalig is.¹¹² De wet betreffende de euro heeft deze regelen thans verheven tot een nationale *norm voor een goede praktijk* die de financiële instellingen moeten toepassen.¹¹³ Hiertoe behoort ook het tijdens de eindperiode omwisselen zonder kosten voor hun cliënten van *huishoudbedragen* in nationale bankbiljetten en muntstukken tegen eurobankbiljetten en muntstukken. De financiële instellingen dienen vóór 1 oktober 2001 en op transparante wijze duidelijk te maken wat zij qua volume en frequentie verstaan onder *huishoudbedragen*. Ook in andere sectoren van de eco-

¹⁰⁴ Zie circulaire nr. Ci.RH. 421/494.543 over de fiscale aspecten van de overschakeling op de euro, inzonderheid t.a.v. het CBN-advies 173/1 «Overschakeling op de euro: boekhoudkundige aspecten».

¹⁰⁵ Dit laatste is vooral belangrijk voor het jaar 1998, nu vaststond dat België vanaf 1999 deelneemt aan de euro.

¹⁰⁶ Er geldt een bijzondere regeling voor de afschrijving van *software* die hetzij abnormale waardeverminderingen ondergaat ten gevolge van een rechtstreeks verband met de overgang naar de euro, hetzij in het bijzonder is verkregen of tot stand gebracht om de overgang naar de euro te realiseren. De normale afschrijving is 20% per jaar en lineair. *Software* die specifiek wordt verworven met het oog op de invoering van de euro kan fiscaal worden afgeschreven op basis van de werkelijke waardevermindering (art. 10 wet betreffende de euro). Dit kan drie jaar zijn, maar ook minder. Deze bepaling is van toepassing op de afschrijvingen die zijn geboekt tijdens een belastbaar tijdperk dat ten vroegste aan het aanslagjaar 1999 is verbonden (memorie van toelichting, bij het wetsontwerp betreffende de Euro, *Parl. St., Kamer*, 1997/98, nr. 1509/1, p. 14).

¹⁰⁷ Hierbij zal de normale procedure tot voorkoming van het gebruik van het financiële stelsel voor het witwassen van geld worden gevolgd, zoals vastgelegd in de wet 11 januari 1993, *B.S.*, 9 februari 1993, (antwoord van Ph. Maystadt, vice-eerste minister en minister van Financiën en van Buitenlandse Handel, *Parl. Hand., Kamer*, 1997-98, 24 maart 1998).

¹⁰⁸ De Europese Unie heeft berekend dat er op dit ogenblik zo'n 12 miljard biljetten en 70 miljard stukken in omloop zijn en 200.000 geldautomaten en meer dan 10 miljoen automaten in gebruik zijn die met muntstukken en biljetten werken.

¹⁰⁹ Zie hierover ROWE, H., «European Monetary Union - So why is it a Technology Issue?», *IBA Banking Law Newsletter*, April 1998, p. 10; id. «The technology issue in relation to the advent of European Monetary Union», *European Financial Services Law*, September 1997, p. 217. De kosten voor de Belgische banksector worden geschat tussen 21 en 23 miljard BEF. Hier bovenop komt nog een verlies aan inkomsten, hoofdzakelijk door het wegvallen van de Europese wisselmarkt, van 22 à 26 miljard BEF per jaar.

¹¹⁰ Antwoord van M. Monti in naam van de Commissie, op geschreven vraag P-3231/95 van Erhard Meier, *Pb.C.* 16/9 van 5 juni 1996.

¹¹¹ Art. 2, Aanbeveling van de Commissie van 23 april 1998 betreffende de bankkosten van de omrekening in euro, *Pb.L.*, 1 mei 1998, 130/22.

¹¹² Art. 4.4. Nationaal Overgangsplan. Zie ook het antwoord van minister Ph. Maystadt, vice-eerste minister en minister van Financiën en Buitenlandse Handel, *Parl. Hand., Senaat*, 19 maart 1998, p. 5135.

¹¹³ Art. 59 wet betreffende de euro. Hiervoor zal ook het zegelrecht van 6,- BEF worden opgeheven dat geldt bij de afsluiting van een bankrekening. (Zie Wetsontwerp 1818/1 - 98/99 tot invoering van een tijdelijke vrijstelling van het zegelrecht op rekeningafsluitsels of -uittreksels opgemaakt wegens de omrekening van bankverrichtingen naar euro, *Parl. St. Kamer*.) Bij omzetting van een rekening van BEF naar euro, zullen bepaalde financiële instellingen er immers de voorkeur aan geven de rekening in BEF af te sluiten en een nieuwe rekening in euro te openen met hetzelfde saldo.

nomie dan de financiële sector brengt de omschakeling naar de eenheidsmunt belangrijke kosten met zich mede.¹¹⁴ De discussie wie deze kost zal dragen - de distributeur, de consument, de overheid - is actueel. Het antwoord op deze vraag heeft bovendien invloed op de inflatiepercentages. De minister van Economische Zaken heeft dan ook reeds aangegeven dat er een verhoogd toezicht zal komen op de prijzen, om elke ontsporing te voorkomen.¹¹⁵

III. HET MONETAIRE STATUUT VAN DE EURO

18. *De euro als munt sinds 1 januari 1999.* Volgens Art. 109.L.4. EG-Verdrag zou op de aanvangsdatum van de derde fase, d.w.z. op 1 januari 1999, «de [euro] een volwaardige munteenheid worden».¹¹⁶ De euro is inderdaad geen korfmunt of muntkorf en heeft geen vaste verhouding tot hetzij andere munten hetzij edele metalen. Het is een munt op zich. Op 3 mei 1998 werd door de Raad hieromtrent een verordening aangenomen die het monetair statuut van de euro vastlegde.¹¹⁷ Deze verordening kon slechts worden aangenomen nadat was bepaald welke landen op 1 januari 1999 overgingen tot invoering van de euro. Om de overgang te vergemakkelijken en de rechtszekerheid te dienen, was de tekst van de verordening evenwel reeds vooraf beschikbaar.¹¹⁸ Deze verordening is in principe vanaf 1 januari 1999 van toepassing.¹¹⁹ De nationale munten van de lidstaten, zoals de Belgische frank, werden dus op 1 januari 1999 tegen de omrekeningskoers vervangen door de euro.¹²⁰ De omre-

keningskoers werd onherroepelijk vastgelegd door de Raad.¹²¹ Vanaf 1 januari 1999 is de munt van de deelnemende lidstaten de euro.¹²² De munteenheid, of rekeneenheid, is één euro. De euro wordt onderverdeeld in honderd cent.¹²³

19. *De overgangperiode: van 1 januari 1999 tot 31 december 2001.* Tijdens de overgangsfase, d.w.z. tussen 1 januari 1999 en 31 december 2001, zijn bijzondere regelen van toepassing.¹²⁴ Deze regelen doen evenwel geen afbreuk aan het feit dat juridisch vanaf 1 januari 1999 de nationale munteenheid van de deelnemende lidstaten vervangen is door de euro. Gedurende deze periode is de euro evenwel tijdelijk opgedeeld in de nationale munteenheid, en dit op basis van de hierboven vermelde omrekeningskoers.¹²⁵ De Belgische Frank is dus een - niet-decimale - onderverdeling van de euro, net als de centiem ten opzichte van de Belgische frank.¹²⁶ De Belgische centiem blijft evenwel bestaan en is dus een onder-onderverdeling van de euro. De nationale bankbiljetten en muntstukken blijven wettig betaalmiddel, maar alleen in het land van uitgifte.¹²⁷ In het land van uitgifte is er dus juridische gelijkwaardigheid tussen de nationale munt en de euro. De verwijzing naar de nationale munteenheid in *rechtsinstrumenten* (zoals wetgeving, administratieve en bestuursreglementen, vonnissen en arresten, overeenkomsten, eenzijdige rechtshandelingen, betaalmiddelen¹²⁸ - andere dan bankbiljetten en munten -, enz.) blijft

¹¹⁴ Zo werd berekend dat deze kost voor de Europese distributiesector 1.064 miljard BEF zal bedragen. (EURO COMMERCE, *The Impact of the Changeover to the Euro on the Commercial Sector*, Brussel, juli 1996, p. 8.)

¹¹⁵ Hierbij wordt gedacht aan de toepassing van de wet van 22 januari 1945 inzake de economische reglementering en de prijzen.

¹¹⁶ Vanaf deze datum moet de euro worden beschouwd als geld. In haar meest restrictieve betekenis is munteenheid immers eenvoudigweg de rekeneenheid gebruikt in het monetaire systeem van een bepaald land, bijv. de Belgische frank in België. Het begrip *geld* omvat, naar ons Belgisch concept, evenwel ook de kwalificatie van wettig betaalmiddel (zie omtrent deze problematiek, de interessante studie: LIBCHABER, R., «L'euro et la théorie juridique de la monnaie au cours de la phase transitoire», in, *Les aspects juridiques du passage à l'euro*, Actes du séminaire de Lyon, Centre Interprofessionnel de recherches en droit bancaire, 12 april 1996, p. 1 e.v.).

¹¹⁷ Verordening (EG) Nr. 974/98 van de Raad van 3 mei 1998 over de invoering van de euro, *Pb.L.*, 11 mei 1998, 139/1 (hierna «Verordening (EG) Nr. 974/98»); ook gepubliceerd *B.S.*, 23 juni 1998.

¹¹⁸ Zie voorstel van verordening van de Raad «Over de invoering van de euro», goedgekeurd door de Raad ECOFIN op 12 december 1996 gehouden te Dublin.

¹¹⁹ Gezien het feit dat het Verenigd Koninkrijk en Denemarken niet deelnemen aan de derde fase, is het niet duidelijk of de Verordening ook in deze landen van toepassing is. Zij bepaalt immers dat de verordening van toepassing is in alle lidstaten «onder voorbehoud van de protocollen nr. 11 (Verenigd Koninkrijk) en 12 (Denemarken) en van art. 109 K., eerste lid». Bovendien geldt de verordening niet in de lidstaten met een vrijstelling: Griekenland en Zweden. Algemeen wordt echter aangenomen dat het I.P.R. van deze landen de Verordening (EG) nr. 974/98 erkent als behorende tot het monetaire recht; zie *infra*, nr. 22; YEOWART, G., «Preparing for the euro», *International Financial Law Review*, 1998, oktober, p. 19.

¹²⁰ Artikel 3, Verordening (EG) Nr. 974/98.

¹²¹ Cfr. Art. 109.L.4 EG-Verdrag. Door deze juridische equivalentie en vaste verhouding («*recurrent link*») van de oude nationale munt met de nieuwe euro blijft het principe van het *nominalisme* behouden. Zie DICEY en MORRIS, *The Conflict of Laws*, II, Londen, Stevens & Sons, 1987, 1423 e.v. Omtrent het *nominalisme*, zie MANN, F.A., o.c., p. 80 e.v.; NUSSBAUM, A., *Money in the Law*, Brooklyn, The Foundation Press, 1950, 17 e.v.

¹²² Art. 2, Verordening (EG) nr. 974/98. De euro is ook de rekeneenheid van de ECB en van de centrale banken van de deelnemende lidstaten. Het is de mening van de Commissie dat door het opsommen in de verordening van de deelnemende lidstaten, de aanvaarding in derde landen van de verordening als *lex monetae* wordt bevorderd (zie *infra* nr. 22). De euro wordt immers bepaald als de munteenheid van de deelnemende lidstaten en niet als die van de monetaire unie.

¹²³ Het is niet onmogelijk dat in het nationale spraakgebruik varianten hiervan zullen voorkomen. Dit neemt niet weg dat alleen de naam die door de EU wordt vastgelegd, de enig geldige is.

¹²⁴ Zie in het algemeen COURBIS, B., «L'euro face aux pratiques monétaires: les aléas de la transition 1999-2002», in, *Les aspects juridiques du passage à l'euro*, o.c., 35.

¹²⁵ Art. 6.(1) Verordening (EG) Nr. 974/98. Men kan spreken van een «in rechte afdwingbare equivalentie» of van een «wederkerige band». Omtrent de voordelen hiervan zie, DE LAOASSE, P., «L'Euro et les monnaies nationales pendant la phase transitoire», in, *Les aspects juridiques du passage à l'euro*, o.c., 49.

¹²⁶ Het monetaire recht van de betreffende lidstaat blijft principieel van toepassing (art. 6.(1), Verordening (EG) Nr. 974/98). Dit is belangrijk, omdat de nationale biljetten en munten gedurende deze periode blijven bestaan.

¹²⁷ Art. 9 Verordening (EG) Nr. 974/98.

¹²⁸ Een bijzondere bepaling werd opgenomen als art. 36bis van de wet van 1 maart 1961 betreffende de invoering in de nationale wetgeving van de eenvormige wet op de cheque (*B.S.*, 2 februari 1962), die bepaalt dat voor in België uitgegeven en betaalbare cheques die geen vermelding bevatten van de munteenheid, wordt verondersteld dat de vóór 31 december 2001 uitgegeven cheque uitge-

geldig als ware het een verwijzing naar de euro overeenkomstig de omrekeningskoersen.¹²⁹ De vervanging van de nationale munteenheid door de euro brengt hierin geen wijziging.¹³⁰ Een overeenkomst die de betaling inhoudt van een som van bijv. 1.000 BEF werd op 1 januari 1999 omgezet in een verplichting tot het betalen van het overeenstemmende bedrag in euro, maar uitgedrukt in Belgische frank, die een onderverdeling is van de euro.¹³¹

20. *Betalingen tijdens de overgangperiode.* Betalingen gebeuren als volgt:

Behoudens andersluidende overeenkomst tussen de partijen - de contractvrijheid wordt dus geëerbiedigd - dienen betalingen in principe te gebeuren in de munteenheid die de rechtsinstrumenten bepalen, d.w.z. in een nationale munteenheid of in euro.¹³² Men kan bijgevolg niet worden verplicht betaling te doen of te aanvaarden in een andere munt dan die bepaald in het contract.¹³³ Dit principe geldt ook voor wetteksten. Indien dus bijv. een nationale wetgeving bepaalt dat de boekhouding in de nationale munt dient te gebeuren, dan blijft deze verplichting onverkort bestaan.¹³⁴

Diegene die de betaling doet, voor zover de betaling kan gebeuren door het crediteren van een rekening van de ontvanger in dezelfde lidstaat, heeft evenwel de keuze te betalen hetzij in euro hetzij in de nationale munteenheid.¹³⁵ Het bedrag wordt gecrediteerd op de rekening van de ontvanger, in de munt van deze rekening, met de eventuele omrekening tegen de vastgestelde omrekeningskoers.¹³⁶ De betaler heeft tijdens de overgangperiode bijgevolg de mogelijkheid, maar niet de verplichting, om te betalen in euro.¹³⁷ Anderzijds ontvangt de ontvanger betaling in de overeengekomen munteenheid, eventueel na omzetting. Hiertoe stellen de centrale banken informatorische systemen ter beschikking van de kredietinstellingen.¹³⁸

drukt is in Belgische frank. Dit is gedaan om de trekker van de cheque te beschermen bij onaandachtzaamheid: het bedrag in BEF is lager dan hetzelfde bedrag in euro. Wellicht gaat het hier om een weerlegbaar vermoeden.

¹²⁹ Art. 6.(2) Verordening (EG) Nr. 974/98. Contracten die in euro luiden en contracten die in nationale munteenheid luiden, zijn in gelijke mate rechtsgeldig.

¹³⁰ Art. 7 Verordening (EG) Nr. 974/98.

¹³¹ Na de overgangperiode is dit niet langer het geval. Dan worden de bedragen in nationale munten steeds omgezet in euro, waardoor een verplichting in euro ontstaat die ook in euro dient te worden uitgevoerd.

¹³² Art. 8.(1) en (2) Verordening (EG) Nr. 974/98.

¹³³ Indien een overeenkomst de betaling in euro voorschrijft, kan die betaling evenwel gebeuren hetzij in euro, op scripturale wijze, hetzij in nationale biljetten of muntstukken, die immers wettig betaalmiddelen blijven.

¹³⁴ Zie *supra*, nr. 13.

¹³⁵ Art. 8. (3) Verordening (EG) Nr. 974/98.

¹³⁶ De schuldeiser hoeft hiervoor zijn toestemming niet te geven.

¹³⁷ Omtrent de toepassing van het principe «no compulsion, no prohibition» op de overheidssector, zie LIEBAUT, E. en TEMMERMAN, G. o.c., 581.

¹³⁸ LOUIS, J.-V., «L'avènement de la monnaie unique», C.J., 1996, nr. 3, p. 41. Zie ook het document van de Europese Commissie (DG XV) «Payment Systems and the Changeover to the single currency», Brussel, 17 september 1996.

Nationale wetgeving met betrekking tot schuldvergelijking, *netting* of soortgelijke bewerkingen, blijft van toepassing op de betalingsverplichtingen, ongeacht of de betaling in euro dan wel in de nationale munteenheid gebeurt.¹³⁹ Schuldvergelijking heeft bijgevolg plaats, overeenkomstig de nationale wetgevingen, niet alleen tussen schulden in de nationale munt of de nationale munt en euro, maar ook tussen de nationale munten van de deelnemende lidstaten. De eventuele omrekening wordt uitgevoerd volgens de omrekeningskoersen.

De hierboven vermelde regelen worden meestal samengevat als: *geen verplichting, geen verbod*.

21. *Vanaf 1 januari 2002.* Vanaf 1 januari 2002 zullen de ECB en de centrale banken van de deelnemende lidstaten bankbiljetten in euro in omloop brengen.¹⁴⁰ Deze bankbiljetten, en alleen zij, zullen wettig betaalmiddel zijn in alle deelnemende lidstaten. Bovendien zullen vanaf 1 januari 2002 de deelnemende lidstaten muntstukken uitgeven uitgedrukt in euro of in cent.¹⁴¹ Alleen deze muntstukken zullen in alle betrokken lidstaten de hoedanigheid hebben van wettig betaalmiddel. Met uitzondering van de uitgevende en van andere door de nationale wetgever aangewezen instellingen, zal niemand verplicht zijn meer dan vijftig geldstukken te aanvaarden in een enkele betaling.¹⁴² De lidstaten dienen de nodige sancties te bepalen tegen namaak en vervalsing van deze eurobankbiljetten en -muntstukken.¹⁴³ De

¹³⁹ Art. 8. (6) Verordening (EG) Nr. 974/98.

¹⁴⁰ Art. 10 Verordening (EG) Nr. 974/98. Er zullen zeven eurobankbiljetten worden uitgegeven met coupures ten waarde van 5, 10, 20, 50, 100, 200 en 500 euro. Op 12 februari 1995 had het EMI reeds een wedstrijd uitgeschreven voor afbeelding van de bankbiljetten. De aangenomen ontwerpen van eurobankbiljetten - of eurobiljetten - werden voorgesteld op 13 december 1996. Het was de ECB die de bevoegdheid had de definitieve beslissing te nemen. In België werd de wet van 12 juni 1930 tot oprichting van een muntfonds aangepast aan de nieuwe situatie.

¹⁴¹ Art. 11 Verordening (EG) Nr. 974/98. Er zijn bijzondere regelen bepaald voor het uitgeven door de lidstaten van munten (cfr. art. 105.A.2. EG-Verdrag). Er zullen acht muntstukken in euro zijn, met een waarde gaande van 0,01 tot 2 euro (1, 2, 5, 10, 20 en 50 cent en 1 en 2 euro). Zie verordening (EG) Nr. 975/98 van de Raad van 3 mei 1998 over de denominaties en technische specificaties van voor circulatie bestemde euromuntstukken, *Pb.L.*, 11 mei 1998, 139/6. In juni 1997 had de Europese Raad de gemeenschappelijke zijde van de euromuntstukken gekozen, na een designwedstrijd. De ontwerper van de muntstukken in euro is een Vlaming (Verslag namens de Commissie voor Financiën en Begroting, Ontwerp van decreet betreffende de euro, *Parl. St., VI. Parl.*, 1997-98, nr. 1064/3, p. 3). De deelnemende landen mogen het ontwerp bepalen van de hun voorbehouden zijde. Voor België is dat de beeltenis van Koning Albert II (K.B. van 3 september 1998 betreffende de nationale zijde van de eerste euromuntstukken, *B.S.*, 3 oktober 1998).

¹⁴² Art. 11 Verordening (EG) Nr. 974/98. Zie ook art. 5, tweede lid (nieuw) van de wet van 23 december 1988 houdende bepalingen met betrekking tot het monetair statuut, de Nationale Bank van België, het monetair beleid en het muntfonds, *B.S.*, 31 december 1988, *err. B.S.*, 3 februari 1989.

¹⁴³ Art. 12 Verordening (EG) Nr. 974/98. In België lijkt het niet nodig om het Strafwetboek aan te passen teneinde muntstukken en biljetten in euro te beschermen tegen valsmunterij. De art. 162 en 173 Sw. zijn immers voldoende ruim: «...munten ...in België of in het buitenland wettelijk gangbaar ...», «...bankbiljetten waarvan de uitgifte door of krachtens een wet is toegelaten ...» en «... biljetten

ationale bankbiljetten en muntstukken zullen in de betrokken lidstaat bovendien wettig betaalmiddel blijven gedurende maximum zes maanden na het beëindigen van de overgangperiode. De nationale wetgeving van de lidstaten kan deze periode evenwel verkorten.¹⁴⁴ Overeenkomstig de gebruiken in de deelnemende lidstaten zullen de uitgevende instellingen, bijv. de Nationale Bank van België, ook nadien deze bankbiljetten en geldstukken nog omruilen tegen euro.¹⁴⁵

Bij het beëindigen van de overgangperiode, op 31 december 2001, zal in rechtsinstrumenten de verwijzing naar de nationale munten worden gelezen als verwijzing naar de euro, overeenkomstig de omrekeningskoers.¹⁴⁶ Na de overgangperiode zal het niet langer mogelijk zijn om in *nieuwe* documenten nog de voorheen geldende nationale munteenheid te gebruiken, omdat die haar monetaire waarde verloren heeft. Voor bestaande documenten - overeenkomsten, wetgeving, vonnissen en arresten, cheques, effecten, enz. - is het bijgevolg niet nodig om die te vervangen door nieuwe documenten, ditmaal met verwijzing naar de euro in plaats van bijv. naar de Belgische frank. Dit gebeurt automatisch, d.w.z. van rechtswege. Dit belet niet dat het toch wel bijzonder geraadzaam is dat in wetgeving die veelvuldig bedragen in de nationale munt bevat - bijv. de vennootschapswet, het Grondwettelijk Wetboek, de fiscale wetgeving, enz. - deze bedragen zouden worden *aangepast* aan de euro, dit om opnieuw *ronde* - in euro - getallen te verkrijgen.¹⁴⁷ Het is dan ook de bedoeling van de Belgische wetgever om vóór 2002 de teksten van de bestaande reglementeringen opnieuw in het Belgisch Staatsblad te publiceren, met afgeronde bedragen in euro.

22. *De omzetting in euro buiten de EU.* De hierboven vermelde regelen behoren tot het monetair recht. Zij kunnen bijgevolg gerekend worden tot de *lex monetae*. Dit is belangrijk indien de overeenkomst die een bepaling bevat uitgedrukt in een munt die wordt vervangen door de euro, onderworpen is aan het recht van een land dat geen lidstaat is van de EU. Een verordening van de Raad van de EU houdende vervanging van de munt van een lidstaat door de euro, kent immers geen werking in een derde staat. In het algemeen zal het internationaal privaatrecht van het land waarin de bevoegde rechtbank zich bevindt, de *lex monetae* evenwel erkennen als van onmiddellijke toepassing op een bepaalde rechtssituatie. De vreemde rechtbank, waarbij een geding aanhangig is gemaakt, zal erkennen dat het aan de *lex monetae* is - een uitdrukking van de soevereiniteit van het emitterende land - om te bepalen welke geldeenheid haar

waarvan de uitgifte is toegelaten door een wet van een vreemd land of op grond van een bepaling die aldaar kracht van wet heeft.». Een bijzonder regeling werd wel ingevoerd ter bescherming van medailles en penningen: art. 46, wet betreffende de euro.

¹⁴⁴ Art. 15.(1) Verordening (EG) Nr. 974/98.

¹⁴⁵ Art. 16 Verordening (EG) Nr. 974/98; deelnemende lidstaten kunnen, voor een periode van maximum zes maanden na het einde van de overgangperiode, de regelen vastleggen voor het gebruik van de biljetten en muntstukken in hun nationale munten en om de terugtrekking ervan te vergemakkelijken (art. 15.(2) Verordening (EG) Nr. 974/98).

¹⁴⁶ Art. 14 Verordening (EG) Nr. 974/98; zie ook *infra*, nrs. 23-26.

¹⁴⁷ Zie *infra*, nrs. 23-26.

bestaande geldeenheid vervangt.¹⁴⁸ Indien de buitenlandse rechtbank de hierboven vermelde principes niet zou erkennen, zal trouwens de erkenning of uitvoerbaarheid van haar vonnissen en arresten in de EU geweigerd dienen te worden.¹⁴⁹ Dit alles doet echter geen afbreuk aan het feit dat indien *betaling* dient te geschieden in een niet-EU-lidstaat, en zelfs als deze aanvaardt dat de euro de munt van de overeenkomst is geworden of als de overeenkomst uitdrukkelijk in euro luidt, het recht van deze niet-lidstaat kan bepalen dat betaling toch bevrijdend kan gebeuren in de lokale munt. Dit is bijvoorbeeld het geval in Zwitserland.¹⁵⁰

IV. DE INVOERING VAN DE EURO IN BESTAANDE RECHTSINSTRUMENTEN - PRAKTISCHE GEVOLGEN

A. Omrekening en Afronding

23. *De problematiek.* De invoering van de euro vanaf 1 januari 1999 houdt in dat alle bedragen in nationale munt in *rechtsinstrumenten* (zoals wettelijke en reglementaire bepalingen, bestuursakten, rechterlijke uitspraken, contracten, eenzijdige rechtshandelingen, betaalmiddelen andere dan bankbiljetten en muntstukken)¹⁵¹ dienen te worden omgerekend in euro en, tijdens de overgangperiode, ook omgekeerd. Het was nodig om hiervoor uniforme regelen vast te stellen. Deze omrekening moet bovendien rekening houden met problemen van afronding.¹⁵² Deze regelen behoren tot het monetaire euro-recht. Voorts hebben zij ook invloed op de interne nationale rechtsorde, bijv. wat de bescherming van de consument betreft. Zo kunnen in België bij Koninklijk Besluit de voorwaarden worden vastgelegd op welke wijze een conformiteitslabel kan worden toegekend of ingetrokken voor toestellen of systemen die dienen om

¹⁴⁸ DICEY en MORRIS, *o.c.*, 142; MANN, F.A., *o.c.*, 273; cfr. VAN HECKE, G., en LENAERTS, K., *Internationaal Privaatrecht*, A.P.R., 1989, 167; VAN HECKE, G., *Problèmes juridiques des emprunts internationaux*, Leiden, 1964, 143 e.v.; meer genuanceerd: BATIFFOL, H., en LAGARDE, P., *Droit international privé*, II, 7de uitgave, Paris, Librairie Générale de Droit et de Jurisprudence, 1987, p. 346, nr. 613. Zie voor een toepassing hiervan onder Zwitsers recht: MARGELISCH, C.-A., «La Suisse et l'Union Economique et Monétaire - Aspects Juridiques», in, *Les aspects juridiques du passage à l'euro, o.c.*, 149.

¹⁴⁹ Bovendien, indien een rechtbank gevestigd in een lidstaat van de EU zich zal dienen uit te spreken over een bepaalde situatie, zelfs al is het recht van een derde-land van toepassing, dan zal die rechtbank de desbetreffende EU-verordening toepassen, omdat het gaat om een politiewet (Cfr. art. 7.(2) Verdrag van Rome omtrent het recht toepasselijk op contractuele verbintenissen).

¹⁵⁰ MARGELISCH, C.A., *o.c.*, 150; zie ook DICEY en MORRIS, *o.c.*, 1453; BATIFFOL, H. en LAGARDE, P., *o.c.*, nr. 613; VAN HECKE, G., en LENAERTS, K., *o.c.*, nr. 798; VAN DER ELST, R., «Droit International Privé», I, in: *Rép. Not.*, XV-XIV, nr. 69-5; NUSSBAUM, A., *o.c.*, 353 e.v.

¹⁵¹ Art. 1, Verordening (EG) nr. 1103/97 van de Raad van 17 juni 1997 over enkele bepalingen betreffende de invoering van de euro, *Ph.L.*, 19 juni 1997, 162/1 (Hierna «Verordening 1103/97»). De verordening is van toepassing in alle lidstaten, dus ook in die welke, zoals Groot-Brittannië, de euro (nog) niet zullen invoeren.

¹⁵² Zie in dit verband het document van het EMI «Rounding in the conversion of amounts denominated in monetary units of the euro area», 1996; en het document van de Europese Commissie «The introduction of the euro and the rounding of currency amounts», Euro Papers nr. 22, Brussel (II/717/97 - En-final).

omrekeningen en afrondingen uit te voeren.¹⁵³ Tot slot hebben het Vlaams Gewest en de Vlaamse Gemeenschap uitdrukkelijk bepaald dat omrekening en afronding geen nadeel of voordeel mag berokkenen met betrekking tot de toekenning van een recht of een voordeel op basis van barema's of limieten.¹⁵⁴

24. *Omrekening.* De aangenomen reglementering inzake omrekening is de volgende. De omrekeningskoers werd op 1 januari 1999 gedefinieerd als die van één euro in termen van de nationale munt van de deelnemende lidstaat: 1 euro = 40,3399 BEF, en niet omgekeerd, d.w.z. de eenheid van de nationale munt in euro.¹⁵⁵ De omrekeningskoers bestaat uit zes *significante* cijfers, d.w.z. een getal dat, beginnende van links bij het eerste cijfer ander dan een nul, bestaat uit zes cijfers.¹⁵⁶ De omrekeningskoersen worden niet afgerond.¹⁵⁷ De aldus vastgestelde omrekeningskoersen worden gebruikt in beide richtingen, zowel van de nationale munten naar de euro als van de euro naar de nationale munten. Converteren van een nationale munt naar een andere gebeurt via de euro, op rekenkundige (algoritme) basis.¹⁵⁸ Voor de omrekening naar de euro wordt in zo'n geval het bedrag afgerond naar ten minste drie cijfers na de komma.¹⁵⁹

25. *Afronding.* Afronding van te betalen of te boeken bedragen gebeurt als volgt:¹⁶⁰

Bij omzetting in euro, volgens de hierboven vermelde regelen, gebeurt de afronding naar de naaste cent. Dit wil zeggen dat men rekent tot één cijfer na de cent, welk cijfer het dan mogelijk maakt te bepalen of men afrondt naar boven of naar beneden.¹⁶¹ Overtreding van deze regel wordt in principe strafrechtelijk beteugeld.¹⁶² De opsporing gebeurt

door door de Minister van Economische Zaken aangestelde ambtenaren.¹⁶³

De Europese reglementering bepaalt dat bij omzetting in de nationale munteenheid de afronding gebeurt, naar boven of naar beneden, naar de naaste onderverdeling - zoals de centiem - of bij gebreke daarvan - bijv. de Spaanse peseta - naar de naaste eenheid. Hierbij wordt evenwel de mogelijkheid gelaten voor de toepassing van de nationale gewoonten: naar een meervoud van de onderverdeling - bijv. naar vijf of tien centiem toe - of van de eenheid - bijv. in geval van de Italiaanse Lire - van de nationale munt. Voor België gebeurt de afronding van te betalen of te boeken geldbedragen naar de naaste frank.¹⁶⁴ Hier geldt dezelfde strafrechtelijke beteugeling.

Indien een cijfer wordt verkregen dat zich halfweg bevindt, bijv. het cijfer vijf, dan wordt afgerond naar boven.

26. *Afrondingsverschillen.* Het vastgestelde verschil van één cent tussen het oorspronkelijk bedrag van een in euro uitgedrukte vordering en het resultaat van de opeenvolgende omrekening van die vordering in frank en, nadien, in euro heeft geen weerslag op het bevrijdende karakter van de betaling, althans als de omrekeningen en afrondingen correct volgens de hierboven vermelde regelen gebeurden.¹⁶⁵ Het verschil van één cent geeft geen aanleiding tot vergoeding. Een vraag die niet wordt beantwoord, is of men voor het geheel dient af te ronden dan wel per rechtshandeling. De som van de afgeronde getallen is immers niet noodzakelijk gelijk aan de afronding van de som. Hoe kleiner de eenheid, des te groter de relatieve winst of verlies bij afronding. Om te veel afrondingen te vermijden, verdient het daarom aanbeveling om betalingen uit te voeren in de munt waarin de schuld is uitgedrukt en zo de eventuele omrekening en afronding aan de bank over te laten. Bovendien kan men best alleen het eindresultaat afronden.

B. De «continuïteit» van de overeenkomsten

27. *Continuïteit of discontinuïteit.* De vraag naar de continuïteit van de overeenkomsten is de vraag te weten of, door de vervanging in een overeenkomst van de daarin bepaalde munteenheid door de euro, deze overeenkomst - die werd gesloten vóór 31 december 1998, maar waarvan de prestaties voortduren na 1 januari 1999 - hetzij van rechtswege, het-

op de artikelen 3 en 4 van de wet van 30 oktober 1998 betreffende de euro, *B.S.*, 24 december 1998.

¹⁶³ Het gaat hier echter niet alleen om relaties tussen handelaren en consument, maar ook tussen handelaren en consumenten onderling. Zie Ministerieel Besluit van 11 december 1998 tot aanstelling van de ambtenaren die belast zijn met het opsporen en het vaststellen van de inbreuken op de artikelen 3 en 4 van de wet van 30 oktober 1998 betreffende de euro, *B.S.*, 24 december 1998; en Ministerieel Besluit van 11 december 1998 tot aanstelling van de ambtenaren die ermee belast zijn de daden van inbreuken op de artikelen 3 en 4 van de wet van 30 oktober 1998 betreffende de euro de minnelijke schikking bedoeld in artikel 61 voor te stellen, *B.S.*, 24 december 1998.

¹⁶⁴ Art. 4 wet betreffende de euro. Zie ook het K.B. van 26 november 1998 tot wijziging van het K.B. van 21 december 1967 betreffende het schrappen van de frankgedeelten in de algemene comptabiliteit van de Staat, *B.S.*, 1 december 1998, ed. 2.

¹⁶⁵ Hetzelfde geldt voor de nauwkeurigheid van een boeking (art. 6, wet betreffende de euro).

¹⁵³ Art. 5, wet betreffende de euro. Dat kon uiteraard slechts nadat de definitieve omrekeningskoers BEF / euro was vastgelegd.

¹⁵⁴ Art. 4, decreet van 14 juli 1998 betreffende de euro, *B.S.*, 31 juli 1998.

¹⁵⁵ Art. 4. (1) Verordening 1103/97. Inverse omrekeningskoersen die van de omrekeningskoersen zijn afgeleid, zijn niet toegelaten omdat dit afronding zou tot gevolg hebben (Art. 4. (3) Verordening 1103/97).

¹⁵⁶ Zes cijfers wil niet zeggen zes cijfers na de komma. Ook de cijfers vóór de komma tellen mee. In feite is dit conform de standaard voorheen gebruikt in het EMS.

¹⁵⁷ Art. 4. (2) Verordening 1103/97.

¹⁵⁸ Art. 4. (4) Verordening 1103/97.

¹⁵⁹ Alternatieve omrekeningsmethodes mogen slechts worden gebruikt als zij hetzelfde resultaat geven (art. 4. (4), laatste zin, Verordening 1103/97). Praktijkvoorbeelden leren dat bij het gebruik van directe bilaterale koersen (dus niet via de euro) bijna steeds omrekeningsverschillen ontstaan.

¹⁶⁰ Art. 5. Verordening 1103/97. Deze regelen beletten niet de toepassing van gebruiken, overeenkomsten of nationale voorschriften die voor tussenberekeningen een hogere graad van precisie inhouden.

¹⁶¹ Deze regel geldt in principe ook voor andere dan te boeken of te betalen geldbedragen, bijv. als vermenigvuldigtal. De Koning kan ook een andere graad van nauwkeurigheid vaststellen (art. 3, wet betreffende de euro). Men denke hierbij aan relatief lage bedragen die worden aangewend voor een groot aantal transacties, bijvoorbeeld in de energiesector.

¹⁶² Art. 61 wet betreffende de euro. Zie Koninklijk Besluit van 9 december 1998 betreffende de minnelijke schikking bij inbreuken

zij op verzoek van een van de partijen, is beëindigd of kan worden beëindigd. Dat dit niet van rechtswege gebeurt, staat vast, gezien het ontbreken van een dergelijke uitdrukkelijke bepaling. Het eenvoudig vervangen van de nationale munteenheid door de euro is hiervoor niet voldoende.¹⁶⁶ De meeste rechtsstelsels bevatten evenwel eveneens mogelijkheden om overeenkomsten te beëindigen of eventueel te wijzigen bij onmogelijkheid, onvoorziene omstandigheden of bij een belangrijke verandering van de omstandigheden, op basis van principes zoals overmacht, «*frustration*», «*hardship*», «*Wegfall der Geschäftsgrundlage*», «*imprévision*»,¹⁶⁷ enz.. De reglementering is de volgende: de invoering van de euro heeft geen invloed op en brengt evenmin verandering in, enige bepaling van een rechtsinstrument of stelt een partij vrij van haar verplichtingen hieronder. Evenmin kan een partij hierdoor eenzijdig een rechtsinstrument veranderen of beëindigen.¹⁶⁸ Deze regel doet evenwel geen afbreuk aan enige andersluidende overeenkomst tussen de partijen. Het had bijgevolg slechts zin om een continuïteitsclausule op te nemen in een overeenkomst indien men uitdrukkelijk wilde afwijken van de continuïteit bepaald in Verordening 1103/97.¹⁶⁹ Of er al dan niet een dergelijke andersluidende overeenkomst bestaat, moet desgevallend worden uitgemaakt door de rechter, op basis van de bedoeling van de partijen.¹⁷⁰ Het is evenwel noodzakelijk dat de andersluidende overeenkomst tussen partijen uitdrukkelijk verwijst naar de invoering van de euro.¹⁷¹ Algemene clausules van het type «*change of circumstances*», zijn niet voldoende. De Belgische wetgever paste bovendien de wet van 14 juli 1991 betreffende de handelspraktijken en de voorlichting en bescherming van de consument aan, zodat een beding waarbij het de verkoper wordt toegelaten om een overeenkomst te beëindigen of te wijzigen wegens de invoering van de euro, als niet geschreven wordt beschouwd, tenzij de verkoper bewijst dat dergelijk beding het voorwerp is geweest van een individuele onderhandeling.¹⁷² Dit laatste is niet het geval bij algemene voorwaarden of bij toetredingscontracten.

28. *De continuïteit in de praktijk.* De continuïteit van de overeenkomsten, op 1 januari 1999, heeft een aantal prak-

tische gevolgen. Een van de belangrijkste ervan is dat voor leningen of verzekeringen met een vaste interestvoet, deze interestvoet behouden blijft, ook nadat de nationale munteenheid waarin de lening is uitgedrukt, is omgezet in euro.¹⁷³ In geval van vlottende rentevoeten rijst in principe geen probleem, zij het dat er interpretatieproblemen kunnen ontstaan indien een overeenkomst verwijst naar een referentierentvoet die niet langer als dusdanig bestaat. In België greep de wetgever in: verwijzingen naar rentevoeten van de NBB of het HWI die voorkomen in wettelijke, reglementaire of contractuele bepalingen, worden vervangen door verwijzingen naar rentevoeten van de ECB, en verwijzingen naar de BIBOR-rentevoeten die voorkomen in reglementaire of contractuele bepalingen, worden vervangen door verwijzingen naar de EURIBOR-rentevoeten, vermenigvuldigd met 365 en gedeeld door 360.¹⁷⁴ Bovendien stelde men zich de vraag wat er moest gebeuren met bijv. lange termijn *swap*- of *futures*overeenkomsten.¹⁷⁵ Een *deviezenswap*, bijv. Franse Frank naar Duitse Mark, is, indien beide munten zijn vervangen door de euro, zonder verder financieel voorwerp, omdat de wisselkoers van de deelnemende landen dan definitief is vastgelegd, via de euro. Dit belet niet dat bij omrekening van beide munten in euro, er toch nog een nettoverschil zal overblijven dat de ene partij aan de andere dient te betalen. Het is immers weinig waarschijnlijk dat de contractuele wisselkoers bepaald in de *swap*overeenkomst, precies overeenkomt met de omrekeningskoers - via de euro - die sinds 1 januari 1999 geldt.¹⁷⁶ Hierdoor ontstaat een «rente» of «annuïteit» die door de ene partij aan de andere dient te worden betaald gedurende de verdere duur van de overeenkomst.¹⁷⁷

¹⁶⁶ Bovendien geldt de regel van het *nominalisme*, d.w.z. dat het nominaal bedrag van een geldsom bepalend is, ongeacht de schommeling van de waarde ervan.

¹⁶⁷ Zie hieromtrent o.a. SWEERTS, F., «Le passage à l'euro et la continuité des contrats», in, *Les aspects juridiques du passage à l'euro*, o.c., 127; HORN, N., «European Monetary Union: Legal and Institutional Aspects in their Economic and Political Setting», *Journal of International Banking Law*, 1998, 2, p. 77.

¹⁶⁸ Art. 3. Verordening 1103/97.

¹⁶⁹ Bovendien is er een risico van «*negative interference*»; VAN IN, M., «Privaatrechtelijke vragen rond de invoering van de euro. Is eu-(ro)forie gerechtvaardigd?», *C.J.*, 1997, nr. 4-5, p. 65.

¹⁷⁰ Het nationale recht dat van toepassing is op de overeenkomst blijft ook bepalen bijv. welk betaalmiddel dient te worden aanvaard - een cheque? - of wanneer betaling dient te gebeuren, indien de bedongen betaaldatum een vakantiedag is.

¹⁷¹ Overweging (7) bij Verordening 1103/97.

¹⁷² Art. 58 wet betreffende de euro. De Belgische wetgever is dus restrictiever dan Verordening 1103/97, die de contractvrijheid van partijen vooropstelt. Art. 58 wet betreffende de euro is dan ook voor kritiek vatbaar. Wat er ook van zij, het gaat hier waarschijnlijk om een volslagen nutteloze bepaling.

¹⁷³ Indien de overeenkomst voortduurt, dient men ook na te zien of zij geen clausules bevat van het type «*increased costs*». Het is immers te verwachten dat de ECB reserveverplichtingen oplegt aan de banken, waardoor voor hen het lenen van geld duurder kan worden. Dit belet evenmin niet dat, indien de rentevoeten in euro in hun geheel genomen lager liggen dan die in Belgische Frank, de debiteuren zullen trachten hun leningen vervroegd terug te betalen overeenkomstig de toepasselijke contractuele bepalingen. Hopelijk zal men op communautair niveau ook trachten de wettelijke rentevoeten te harmoniseren - waarvan het overigens niet duidelijk is of zij tot de *lex contractus* behoren - teneinde te vermijden dat er op basis hiervan aan «*shopping*» zou worden gedaan tussen de toepasselijke wetgeving, de bevoegde rechtbanken of nog de plaats van betaling.

¹⁷⁴ Art. 7 wet betreffende de euro. De overgang van de berekening van interest, van 365sten naar 360sten, zou een verhoging van 1,4 promille meebrengen (Verslag namens de Commissie voor de financiën en de begroting, *Parl. St., Kamer*, 1997-98, nr. 1509/7, p. 9). Zie K.B. van 26 november 1998 tot vaststelling van de referentierentvoeten, *B.S.*, 1 december 1998, tweede uitgave.

¹⁷⁵ De International Swaps and Derivatives Association (ISDA) publiceerde een EMU Protocol met betrekking tot de invloed van de euro op de ISDA Master Agreements.

¹⁷⁶ Dit belet natuurlijk niet dat men aandachtig de desbetreffende overeenkomsten zal dienen te analyseren teneinde vast te stellen of deze al dan niet een contractuele mogelijkheid tot beëindiging bevatten (cfr. BOSSIN, J.M., «Le passage à la monnaie unique et les contrats de produits dérivés de gré à gré», in *Les aspects juridiques du passage à l'euro*, o.c., 168).

¹⁷⁷ Ook andere instrumenten kunnen hun bestaansreden verliezen. In dit verband kan men denken aan bepaalde instellingen voor

29. *De continuïteit van overeenkomsten en het recht van derde landen.* Terwijl de communautaire wetgeving het probleem van de continuïteit kon oplossen, op de wijze zoals hiervoor vermeld, ¹⁷⁸ met betrekking tot overeenkomsten onderworpen aan het recht van een van de lidstaten van de EU, rees de vraag of dit een buitenlandse rechtbank - bijv. in New York - kan binden indien buitenlands recht - bijv. dat van New York - van toepassing is. Dit is niet het geval. ¹⁷⁹ De continuïteit van de overeenkomst behoort immers allereerst tot de *lex contractus*. ¹⁸⁰ Wat de Europese Gemeenschap bijgevolg deed, is op declaratoire wijze bekendmaken wat haar voornemens waren, opdat partijen verbonden door overeenkomsten onderworpen aan het recht van derde landen, zich niet zouden kunnen beroepen op onwetendheid, verrassing of onvoorzienbaarheid, althans niet voor overeenkomsten gesloten sinds het Verdrag van Maastricht. ¹⁸¹ Wat een vreemde rechtbank in alle geval wel zal dienen te doen, ook al is het recht van een niet-EU-lidstaat van toepassing, is te erkennen dat de in het contract uitgedrukte munt vervangen is door de euro, dit op basis van de *lex monetae*. Een partij zal bijgevolg niet kunnen beweren dat zij in de *onmogelijkheid* verkeert de overeenkomst uit te voeren omdat zij bijv. geen Duitse Mark meer kan leveren, zoals bepaald in de overeenkomst. Deze verplichting is immers vervangen door een verplichting om euro te leveren,

collectieve belegging. Een in België gecommmercialiseerde BEVAK/SICAV die belegt in Duitse Mark obligaties of geldmarktinstrumenten blijft bestaan, maar haar doel, beleggen in een sterke munt, verdwijnt - wordt onmogelijk - voor de Belgische belegger, daar zowel de Belgische frank als de Duitse Mark vervangen zijn door de euro. Men moet zich de vraag stellen of deze BEVAK/SICAV niet beter wordt ontbonden, fusioneert met andere BEVAK/SICAV's (of compartimenten ervan) die beleggen in euro (in principe die welke beleggen in munten die worden vervangen door de euro), dan wel haar statuten wijzigt en voortaan belegt in niet-deelnemende munten (Zie Circulaire ICB 1/98 van de Commissie voor het Bank- en Financiewezen betreffende de overgang op de euro voor de ICB-sector).

¹⁷⁸ Omtrent de noodzaak van een dergelijke communautaire wetgeving, zie DELEBECQUE, Ph., «L'euro et les contrats en cours», in: *Les aspects juridiques du passage à l'euro*, o.c., p. 69.

¹⁷⁹ Cf. de wetgeving tot nietigverklaring van goudclausules, die eveneens wordt beschouwd als dienende te behoren tot de *lex contractus* (VAN HECKE, G. en LENAERTS, K., o.c., p. 169, nr. 325).

¹⁸⁰ Verordening 1103/97 voorziet bovendien in een supletief systeem: «voor zover partijen niet anders overeengekomen zijn». Bijgevolg kan men niet beweren dat het gaat om een bepaling van dwingend recht die een vreemde rechtbank normaal toch zou toepassen als zogenaamde «wet van politiek» (art. 7.1. Verdrag van 19 juni 1980 inzake het recht van toepassing op verbintenissen uit overeenkomsten, ondertekend te Rome).

¹⁸¹ LOUIS, J.-V., o.c., 42. Men zou bijgevolg niet hebben kunnen beweren dat de vervanging van bijvoorbeeld de Franse Frank door de euro - in een overeenkomst onderworpen aan het recht van New York - het onvoorzienbare gevolg heeft dat de interestvoeten die werden gestipuleerd te hoog zijn omdat de euro, bij hypothese, een sterkere munt is dan de Franse frank. Zie ook de «Toelichting op nieuwe clausules in de prospectussen voor leningen en obligaties van de Europese Gemeenschappen», *Pb.C.*, 130/6 van 12 mei 1994. Omtrent het voorbeeld van de Verenigde Staten, zie MORETEAU, O., «Les effets de la mise en place de l'euro sur les contrats régis par le droit américain», in: *Les aspects juridiques du passage à l'euro*, o.c., 75. Zie ook, voor een recent overzicht, YEOWART, G., «Preparing for the euro», o.c., p. 20.

die wel kan worden uitgevoerd. ¹⁸² Dit alles heeft niet belet dat men, omwille van de rechtszekerheid, in bepaalde jurisdicties - bijv. New York, Illinois en California - er toch de voorkeur aan gegeven heeft om nationale wetgeving in te voeren die de continuïteit van overeenkomsten bij invoering van de euro, uitdrukkelijk bevestigt. ¹⁸³

C. De overgang van de bestaande Ecu naar de nieuwe euro

30. *De Ecu.* Vóór 1 januari 1999 bestond er een Ecu, voor officieel gebruik door de Europese Gemeenschappen, maar ook als korfmunt voor privé-gebruik, bijv. voor obligatieleeningen in Ecu. ¹⁸⁴ Het Verdrag van Maastricht bepaalde allereerst dat de samenstelling van de Ecu onmiddellijk werd bevroren. ¹⁸⁵ Bij de aanvang van de derde fase - op 1 januari 1999 - werd deze bestaande Ecu, zowel de officiële als de privé, omgevormd respectievelijk vervangen door de nieuwe Ecu, die euro heet. Art. 109.L.4. EG-Verdrag bepaalt: «deze maatregel op zich brengt geen wijziging in de externe waarde van de [euro] mede». De omrekeningskoers van de Belgische frank in euro is in principe gelijk aan de omrekeningskoers van de Belgische frank in Ecu. De nominale gelijkheid tussen de euro en de Ecu heeft tot verwarring geleid. Financiële instellingen boden vóór 1 januari 1999 inderdaad reeds producten aan in euro die in feite producten waren in Ecu. Men meende dat men bij investeringen in Ecu geen wisselkoersverlies zou kunnen leiden, omdat deze Ecu werd omgezet in euro op een één-op-één basis. Dit ging evenwel voorbij aan het feit dat de Ecu en de euro verschillend waren/zijn samengesteld, bijv. het pond sterling, de Deense kroon en de Griekse drachme - samen goed voor zowat 15% van de waarde van de Ecu - maakten deel uit van de Ecu, maar niet van de euro. Het omgekeerde is het geval met de Oostenrijkse shilling en de Finse mark. Daarom werden vóór januari 1999 slechts bilaterale koersen vastgesteld die werden

¹⁸² MANN, F.A., o.c., 273. Bovendien zal men moeilijk kunnen beweren dat er een volledige verstoring is van een economisch evenwicht. Sinds het Verdrag van Maastricht zijn de lidstaten immers verplicht dezelfde convergentienormen in acht te nemen (cfr. art. 109.J.(1) en 109.K.(2) EG-Verdrag), zodat de vervanging van de nationale munt door de euro alleszins geen plotselinge economische omgooi kan teweegbrengen.

¹⁸³ Zie hierover, in het algemeen, LENIHAN, N., «The Legal Implications of the European Monetary Union under U.S. and New York Law», *Euro Papers* 15, januari 1998.

¹⁸⁴ Zie, voor een overzicht, ROORRYCK, P., «Juridische aspecten van de invoering van de euro», *T.R.V.*, 1997, 120 e.v.; BISHOP, G., «Converting the ECU 1:1 to the Euro: 20 Common Questions», in: *European Investment Research, Economic and Market Analysis*, London, Salomon Brothers, 1996, 45. Zie ook het K.B. van 26 november 1998 betreffende het buiten omloop stellen van de in Ecu uitgedrukte muntstukken, *B.S.* 1 december 1998, tweede uitgave.

¹⁸⁵ Art. 109.G. EG-Verdrag. Eén Ecu bleef dus tot 1 januari 1999 bestaan uit 0,6242 DEM, 1,332 FFR, 0,2198 DFL, 3,431 BEF/FLUX, 0,1976 DKR, 0,008552 IEP, 151,8 LIT, 0,008784 GBP, 1,44 GRD, 6,885 PES, 1,393 ESC (Verordening van de Raad nr. 3320/94 van 22 december 1994, *Pb.L.*, nr. 350/27 van 31 december 1994). De vijfjaarlijkse herziening van de samenstelling van de Ecu kwam dus te vervallen. Evenmin werden de munten van de nieuwe lidstaten, zoals Zweden, Oostenrijk en Finland, opgenomen in de Ecu-mand.

gebruikt op 31 december 1998 voor het berekenen van de euro.¹⁸⁶

31. *De Europese reglementering terzake.* De omzetting van Ecu in euro gebeurt als volgt. Vanaf 1 januari 1999 wordt elke verwijzing naar de Ecu, zoals bedoeld in art. 109.G. EG-Verdrag en gedefinieerd in Verordening Raad (EG) nr. 3320/94,¹⁸⁷ vervangen door een verwijzing naar de euro, op een één op één basis.¹⁸⁸ Er is bijgevolg een *nominale continuïteit*. Hierbij wordt met één slag de officiële Ecu, zoals gebruikt in de EU, vervangen door de euro tegen een conversievoet van één op één. De hierboven vermelde regel geldt ook voor de verwijzing naar de private Ecu. Indien in een rechtsinstrument wordt verwezen naar de Ecu, zonder die als hierboven vermeld te definiëren, wordt toch vermoed een verwijzing te bestaan naar de Ecu zoals vermeld in art. 109.G. EG-Verdrag en Verordening Raad (EG) nr. 3320/94.¹⁸⁹ Dit vermoeden kan worden weerlegd, rekening houdende met de bedoeling van partijen. Men kan zich dus voorstellen dat een muntkorf voortduurt waarin de deelnemende munten worden vervangen door de euro en de andere niet. Dergelijk systeem zal evenwel de liquiditeit sterk doen afnemen. Bovendien moet men ook de clausules eerbiedigen die een beëindiging van de overeenkomst of een herberekening van de samenstelling van de Ecu bedingen in geval van verdwijning van de Ecu.¹⁹⁰ Deze contractvrijheid geldt evenwel niet

voor de pariteit van één Ecu in één euro, die onaantastbaar is, althans voor de officiële Ecu.¹⁹¹

32. *De Ecu - Het recht van derde landen.* De vraag rees of de hierboven vermelde reglementering niet-lidstaten bindt.¹⁹² Dit is allereerst de vraag of de omzetting van de Ecu in euro tot de *lex monetae* behoort dan wel tot de *lex contractus*. Men kan argumenteren dat het voor de privé-Ecu de *lex monetae* is, omdat de privé-Ecu immers niets anders was dan de som van een aantal nationale munten die elk afzonderlijk werden gedefinieerd door hun respectievelijk monetair recht. De Ecu kon niets anders zijn dan de som van haar delen. Bijgevolg moest aan de Ecu de hoedanigheid van munt toegekend worden.¹⁹³ Dit lag in de lijn van de aanbeveling van de Commissie aan de lidstaten om ervoor zorg te dragen dat in hun wetgeving de Ecu de juridische status van vreemde valuta verkrijgt.¹⁹⁴ Deze stelling geldt in de eerste plaats voor de omzetting van Ecu in euro en is bijgevolg relevant voor de vraag naar de continuïteit van overeenkomsten in Ecu, die principieel bevestigend dient te worden beantwoord.¹⁹⁵ Of deze redenering ook van toepassing is op de omzettingsverhouding - één op één - is minder duidelijk. Hier kan men immers aanvoeren dat het niet meer gaat om de omzetting van de munt maar van de schuld, wat normaal tot de *lex contractus* behoort.¹⁹⁶ Dit neemt niet weg dat men onder het recht van de staten van de Verenigde Staten van Amerika algemeen aanneemt dat de Ecu werd vervangen door de euro op een één-op-één basis.¹⁹⁷

¹⁸⁶ «Joint communiqué of the Ministers of the Member States adopting the euro as their single currency, the Governors of the Central Banks of these Member States, the European Commission and the European Monetary Institute, of May 2, 1998, on the determination of the irrevocable conversion rates for the euro», Euro Papers, nr. 25, juli 1998, p. 87.

¹⁸⁷ Verordening (EG) nr. 3320/94 van de Raad van 22 december 1994 betreffende de codificatie van de bestaande communautaire wetgeving inzake de definitie van de Ecu na de inwerkingtreding van het Verdrag betreffende de Europese Unie, *Pb.L.* 350/27 van 31 december 1994.

¹⁸⁸ Art. 2. Verordening 1103/97.

¹⁸⁹ Sinds 1 januari 1999 is de Verordening Raad (EG) nr. 3320/94 ingetrokken (art. 2. (2) Verordening 1103/97). Dit is conform artt. 109.G. en L.4. EG-Verdrag. Bepaalde marktpartijen hadden hierop reeds ingespeeld (zie bijv. de «*joint statement on the legal definition of the Ecu*» van de *International Primary Market Association* («IPMA») en de *International Swap and Derivatives Association* («ISDA») van 24 november 1995).

¹⁹⁰ In de praktijk bestaat hierover nogal wat onduidelijkheid (cfr. LOUIS, J.-V., *o.c.*, 43; BAMFORD, C., *o.c.*, 222). De meeste uitgiftes van leningen en obligaties in Ecu voorzien immers in deze mogelijkheden: «*in the event that the Ecu is neither used as the unit of account of the European Communities, nor as the currency of the European Union...*». Men kan argumenteren dat aan deze voorwaarden zal worden voldaan (cfr. FINANCIAL LAW PANEL, *The Need for the Ecu. Supplemental Response to the European Commissions' Green Paper on the Practical Arrangements for the Introduction of the Single Currency*, december 1995, p. 4; *contra*: PIGOTT, H., «European Monetary Union: Continuity of Contracts», *Butterworths Journal of International Banking & Financial Law*, januari 1996, p. 10). De Europese Investeringsbank heeft het dan ook in haar laatste uitgiftes in Ecu nuttig gevonden om uitdrukkelijk te vermelden dat de Ecu zal worden vervangen door de euro op een één op één basis (cfr. KARSENTI, R. en BRESSON, J.-C., «Un Ecu = Un euro», *Banque*, nr. 573, september 1996, p. 59).

¹⁹¹ LOUIS, J.-V., *o.c.*, 43.

¹⁹² Zie, in positieve zin, voor wat betreft het recht van New York en van de Verenigde Staten: LENIHAN, N., *o.c.*

¹⁹³ VANDEMEULENBROEKE, M., «La continuité des contrats internationaux», in *Les aspects juridiques du passage à l'euro*, *o.c.*, 192; HORN, N., «European Monetary Union: Legal and Institutional Aspects in their Economic and Political Setting», *o.c.*, 78. Zie ook, meer genuanceerd, LOUIS, J.-V., *o.c.*, 43. *Contra*: THEVENOZ, L., «Un écu devient un euro: reconnaissance par les pays tiers», in *Les aspects juridiques du passage à l'euro*, *o.c.*, 120; FINANCIAL LAW PANEL, *Evidence to Sub-Committee A of the House of Lords Select Committee on the European Communities*, januari 1996, p. 12.

¹⁹⁴ Art. 1 aanbeveling van de Commissie van 19 april 1994 betreffende de juridische behandeling van de Ecu en van in Ecu luidende contracten met het oog op de invoering van één Europese munteenheid, *Pb.L.* 121/43 van 12 mei 1994.

¹⁹⁵ Zie ook «Toelichting op nieuwe clausules in de prospectussen voor leningen en obligaties van de Europese Gemeenschappen», *Pb.C.* 130/6, van 12 mei 1994, die de aandacht vestigt op de nominale continuïteit van de verplichtingen uitgedrukt in Ecu.

¹⁹⁶ Bij de munthervormingen in Duitsland in 1923 en 1948 (1.000.000.000.000 Mark = 1 Renten Mark; 10 Reichs Mark = 1 Deutsch Mark) werden de hieropvolgende revaluaties blijkbaar tot de *lex contractus* gerekend, zodat ze niet plaats hadden als de overeenkomst niet was onderworpen aan Duits recht. De omrekeningsverhouding wordt inderdaad beschouwd als behorende tot de *lex contractus* (cfr. DICEY en MORRIS, *o.c.*, 1455). Dit geldt ook voor bepalingen omtrent devaluatie of revaluatie van de munt (cfr. BATIFFOL, H. en LAGARDE, P., *o.c.*, p. 348, nr. 613; MANN, F.A., *o.c.*, 275 e.v.; VAN HECKE, G., *o.c.*, 149).

¹⁹⁷ Cfr. LENIHAN, N., *o.c.*

V. DE INVOERING VAN DE EURO EN DE VENNOOTSCHAP ¹⁹⁸

33. *Het kapitaal van vennootschappen.* Het kapitaal van Belgische vennootschappen werd vóór 1 januari 1999 uitgedrukt in Belgische frank of - uitzonderlijk - in Ecu of in de munt van een OESO lidstaat. ¹⁹⁹ Vennootschappen die na 31 december 1998 worden opgericht, kunnen hun kapitaal uitdrukken in euro of in BEF, naar keuze. Na 1 januari 2002 kan dit nog slechts in euro. Het is te verwachten dat nieuwe vennootschappen bijna uitsluitend in euro zullen worden opgericht. Bovendien, en hoewel hiertoe geen verplichting bestaat, ²⁰⁰ zullen vele bestaande vennootschappen *bij een eerste gelegenheid* hun kapitaal omzetten in euro. Omzetting van het bedrag van het kapitaal van de vennootschap van BEF naar euro - redenominatie - geeft aanleiding tot «*lelijke*» bedragen: bijv. een kapitaal van BEF 2.500.000 wordt, tegen een koers van de BEF in euro van 40,3399: € 61.973,38. De situatie wordt nog erger indien de aandelen van de vennootschap een nominale waarde hebben. ²⁰¹ Dan moet ook deze nominale waarde worden omgezet in euro. Bovendien kan het dan voorvallen dat door de afrondingen de som van de nominale waarden van alle aandelen niet meer gelijk is aan het kapitaal van de vennootschap. In de meeste gevallen is een aanpassing - renominialisatie - van het kapitaal - verhoging of verlaging - nodig. ²⁰² Naast de klassieke procedures, via een bijzondere algemene vergadering voor notaris of, in het raam van het toegestaan kapitaal, bij beslissing van de raad van bestuur van de vennootschap, werd in een vereenvoudigde procedure voorzien. ²⁰³ Deze procedure kan als volgt worden samengevat: geldt voor N.V., C.V.A., B.V.B.A.

en C.V.; toepasselijk van 1 januari 1999 tot 31 december 2001; mogelijkheid tot uitdrukken van het kapitaal in euro; mogelijkheid tot kapitaalverhoging door incorporatie van reserves, van uitgiftepremies, van herwaarderingsmeerwaarden of van overgedragen winst, ten belope van maximaal 1.000 euro of 4% van het bedrag van het geplaatste kapitaal vóór kapitaalverhoging; tegelijk mogelijkheid tot aanpassing of schraping van de nominale waarde van de aandelen; algemene vergadering beslist bij gewone meerderheid, zonder quorum; ²⁰⁴ bij onderhandse akte; kosteloze publicatie; onderworpen aan registratie binnen vier maanden; en evenredig registratierecht dient te worden betaald.

Ten slotte dient te worden opgemerkt dat voor betalingen, zoals dividenden, volstorting van kapitaal, vermindering van kapitaal, enz., de in III vermelde regelen gelden.

34. *Obligaties en andere schuldeffekten.* Zoals hierboven vermeld, ²⁰⁵ voorziet de wet betreffende de euro in een vereenvoudigde procedure voor de redenominatie in euro van bestaande obligaties en andere vormen van in effecten belichaamde schuld die op de kapitaalmarkten verhandelbaar is, evenals voor de geldmarktinstrumenten van de privé-sector. ²⁰⁶ Bij deze omzetting zal men rekening moeten houden met bepaalde factoren, zoals het recht toepasselijk op de effecten, ²⁰⁷ de uitgiftevoorwaarden ervan, de munt waarin ze zijn uitgedrukt, of ze gedematerialiseerd zijn, enz.. Algemeen kan de omzetting eenzijdig gebeuren, door de emitent. Hieraan dient een bepaalde publiciteit te worden gegeven. Tegen de beslissing tot omzetting is slechts in beperkte mate beroep mogelijk voor de rechtbanken (- omdat de wet niet van toepassing is op de betreffende schuld, - omdat omzetting uitdrukkelijk werd uitgesloten in de uitgiftevoorwaarden, of - omdat de juiste procedure niet werd nageleefd), welke rechtsvordering verjaart één jaar na de wijziging. Hiermee heeft de wetgever langdurige juridische onzekerheid willen vermijden. Deze redenominatie van schuldeffekten, van nationale munteenheid in euro, wijzigt de intrinsieke waarde van het effect niet, tenzij een minieme afronding. Wenst men evenwel tot een rond bedrag in euro te komen, bijv. 1.000 euro, dan dient de emitent bovendien over te gaan tot renominialisatie. Renominialisatie komt normaal de secundaire markt in deze instrumenten ten goede, maar vergt een complexe procedure (bijv. een splitsing en hergroepering van het effect, een gedeeltelijke terugbetaling, algemene vergadering van obligatiehouders, enz.), waardoor de operatie voor een privé-emitent waarschijnlijk de moeite niet waard is.

¹⁹⁸ Zie, in het algemeen, YEOWART, G., «Impact of the Single European Currency on Company Share Capital», *Journal of International Banking Law*, 1997/7, 266 e.v.

¹⁹⁹ Art. 3 wet 30 december 1885 houdende goedkeuring van de akte van 12 december 1885, waarbij België toetreedt tot de overeenkomst rakende het muntwezen, de 6de november 1885 te Parijs gesloten tussen Frankrijk, Griekenland, Italië en Zwitserland, alsmede tot de er aangehechte schikking en verklaring, *B.S.*, 31 december 1885. Over de mogelijkheid voor vennootschappen van een land dat (nog) niet zal overgaan tot de invoering van de euro - in casu Groot-Brittannië - tot gebruik van de euro, zie YEOWART, G., «The Equity Markets and Company Share Capital: Planning for the Euro», *Journal of International Banking Law*, 1998, 269.

²⁰⁰ Op zichzelf hoeft dit niet, daar de vervanging van de Belgische frank door euro reeds wettelijk is geregeld (zie *supra*, nrs 18-22). Voor aandelen aan toonder is het wellicht voldoende om deze af te stempelen, zonder tot effectieve omwisseling van de stukken aan toonder te moeten overgaan.

²⁰¹ Dit zal bijvoorbeeld dikwijls het geval zijn voor besloten vennootschappen met beperkte aansprakelijkheid waarvoor Art. 124 Venn.W. - tot 1 juli 1996 - voorschreef dat het kapitaal wordt verdeeld in aandelen met een nominale waarde (vervangen bij art. 34 wet 13 april 1995, *B.S.*, 17 juni 1995).

²⁰² De omzetting door een vennootschap van haar kapitaal in euro valt natuurlijk best samen met de beslissing om de boekhouding van deze vennootschap voortaan in euro te voeren en de jaarrekeningen in euro uit te drukken. Deze beslissingen worden evenwel genomen door verschillende organen: de raad van bestuur / zaakvoerders in het ene geval, de algemene vergadering in het andere.

²⁰³ Art. 47 e.v. wet betreffende de euro.

²⁰⁴ De afwezigheid van quorum komt niet expliciet in de wet voor. Het lijkt hier evenwel om een vergetelheid van de wetgever te gaan (Wetsontwerp betreffende de euro, amendementen, *Parl. St., Kamer*, 1997-98, nr. 1905/4, p. 3).

²⁰⁵ Zie *supra*, nr. 12.

²⁰⁶ Artt. 19 e.v. wet betreffende de euro.

²⁰⁷ Voor de betrokken effecten en instrumenten die niet zijn onderworpen aan het Belgische recht, gebeurt de wijziging overeenkomstig het toepasselijke buitenlands recht. Dit is een regel van Belgisch Internationaal Privaatrecht.

VI. BESLUIT

35. De particulier moet een andere munt leren hanteren. Deze overstap is vooral psychologisch en vergde een belangrijke educatieve inspanning van zowel de overheid als de privé-sector. Lessen konden worden getrokken uit de invoering van het decimaal stelsel in Groot-Brittannië en Ierland in 1971 - met een overgangperiode van 5 dagen! -, eerder dan uit de munthervorming in Frankrijk - «*ancien franc*» - «*nouveau franc*» - die hoewel het slechts een verplaatsing van de komma betrof, vele jaren later nog steeds niet algemeen was aanvaard. Bovendien is de invoering van een nieuwe munt meer dan alleen gewinning. Het is een complex klu-

wen van juridische regelen die een directe invloed hebben op zowel handelingen van elke dag als op meer occasionele gebeurtenissen. Het is de bedoeling van deze bijdrage een overzicht te geven van deze juridische implicaties van de invoering van de eenheidsmunt in België. Gezien de uitgebreidheid van de materie is dit overzicht noodzakelijk beperkt. Het streeft geen volledigheid na, maar wijst slechts belangrijke gevolgen aan.

Chris SUNT
Advocaat

RECHTSPRAAK

ARBITRAGEHOF

7 JULI 1998

Voorzitter: de h. Melchior

Rapporteurs: de hh. Cerexhe en Boel

Advocaten: mrs. Gérardin en Ergéc loco Traest

Grondwet – Gelijkheid en niet-discriminatie – Verzekering – Motorrijtuigen – Recht op uitkering – Uitsluiting – Echtgenoot van de bestuurder en van de verzekeringnemer – Onweerlegbaar vermoeden

Art. 4, § 1, van de wet van 21 november 1989 betreffende de verplichte aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen schendt de art. 10 en 11 van de Grondwet, doordat het de personen die van het voordeel van de verplichte verzekering mogen worden uitgesloten, in geen enkel geval toestaat het vermoeden van heimelijke verstandhouding waarop het is gegrond, te weerleggen.

Arrest nr. 80/98

Onderwerp van prejudiciële vraag

Bij vonnis van 24 november 1997 heeft de politierechtbank te Verviers de volgende prejudiciële vraag gesteld: «Schendt art. 4, § 1, van de wet van 21 november 1989, dat art. 7.2. van het typeverzekeringscontract burgerlijke aansprakelijkheid motorrijtuigen invoert, de art. 6 en 6bis van de Grondwet (net zoals, volgens het arrest van [het Arbitragehof] van 21 maart 1995, art. 4, § 1, van de wet van 1 juli 1956 die artikelen schond) door met name de echtgenoot van de bestuurder en van de verzekeringnemer van het voordeel van de verzekering uit te sluiten, wanneer hij enkel materiële schade heeft geleden?»

...

IN RECHTE

...

B.1. Art. 4, § 1, van de wet van 21 november 1989 handhaaft het onweerlegbare vermoeden van bedrog door de echtgenoot vastgesteld bij art. 4, § 1, van de wet van 1 juli 1956 wanneer het de bedoeling is de materiële schade geleden door de echtgenoot van de bestuurder, van de verzekeringnemer, van de eigenaar of van de houder van het voertuig uit te sluiten van het voordeel van een verplichte vergoeding.

B.2. De verwijzende rechter vraagt zich af of de vaststelling van ongrondwettigheid in het arrest nr. 26/95 van het Hof te dezen geldt, nu de betrokken bepaling enkel nog de materiële schade uitsluit van het voordeel van de verplichte vergoeding.

B.3. De wet van 1 juli 1956, aangenomen ter uitvoering van het Benelux-Verdrag betreffende de verplichte verzekering van de burgerlijke aansprakelijkheid in verband met motorvoertuigen, strekte ertoe «aan al de slachtoffers van ongevallen, veroorzaakt door middel van motorrijtuigen, een snel en zeker herstel van de geleden schade te waarborgen» (*Parl.St., Kamer, 1953-1954, nr. 379, p. 3*). Daartoe wordt een verplichte verzekering ingesteld en wordt aan de benadeelde een eigen recht tegen de verzekeraar toegekend.

Op grond van art. 4, § 1, van de wet van 1 juli 1956 konden met name de echtgenoot van de bestuurder van het voertuig dat de schade had veroorzaakt, de echtgenoot van de verzekeringnemer en de echtgenoot van degenen wier burgerlijke aansprakelijkheid door de polis werd gedekt, van het voordeel van de verzekering worden uitgesloten. Op grond van hetzelfde artikel konden ook de bloed- en aanverwanten in rechte lijn van die personen worden uitgesloten op voorwaarde dat zij bij hen inwoonden en door hen werden

onderhouden. De interpretatie van het voormelde art. 4, § 1, volgens welke die voorwaarde enkel van toepassing was op de bloed- en aanverwanten in rechte lijn en niet op de echtgenoten, is die welke door het Benelux-Gerechtshof eraan is gegeven in zijn arrest van 16 april 1980 (*R.W.*, 1980-81, 167; *J.T.*, 1980, 358).

Door toe te staan de echtgenoot van het voordeel van de verzekering uit te sluiten, wilde de wetgever het gevaar van heimelijke verstandhouding tussen de verzekerde en het slachtoffer die zijn echtgenoot zou zijn, voorkomen door hen te verhinderen schade van een andere oorsprong te doen doorgaan voor schade veroorzaakt door het verzekerde voertuig, zoals blijkt uit de verwijzing in de parlementaire voorbereiding van de wet van 1 juli 1956 naar de Commentaar op de artikelen van de gemeenschappelijke bepalingen gevoegd bij het Benelux-Verdrag tussen het Koninkrijk België, het Groothertogdom Luxemburg en het Koninkrijk der Nederlanden betreffende de verplichte verzekering van de burgerlijke aansprakelijkheid in verband met motorvoertuigen (*Parl.St., Kamer*, 1954-1955, nr. 35/1, p. 3, en nr. 351/4, p. 28);

B.4. De wetgever kon oordelen dat een band zoals die welke tussen echtgenoten bestaat, van die aard kon zijn dat hij het risico van bedrog bij de verzekering zou kunnen vergroten. Ongetwijfeld zijn er andere situaties waarin dat risico verhoogd is, maar zij lenen zich veel minder dan een huwelijks- of een verwantschapsband tot een wettelijke definitie.

Het middel dat is aangewend om die doelstelling te bereiken en dat is gehandhaafd in art. 4, § 1, van de wet van 21 november 1989, is evenwel onevenredig: de bepaling die het middel in werking stelt, maakt het mogelijk elke vergoeding aan de echtgenoten te weigeren, steunend op een vermoeden dat zij in geen geval mogen weerleggen. Er zijn echter gevallen waarin de hypothese van heimelijke verstandhouding onwaarschijnlijk, zelfs uitgesloten is, om reden inzonderheid van getuigenissen of van vaststellingen door politie of rijkswacht.

B.5. Het door art. 4, § 1, van de wet van 1 juli 1956 reeds aangewende en door de in het geding zijnde bepaling gehandhaafde middel om bedrog bij de verzekering te verhinderen dat voortvloeit uit een heimelijke verstandhouding tussen de verzekerde en zijn bloed- en aanverwanten in rechte lijn, op voorwaarde dat zij bij hem inwonen en door hem worden onderhouden, berust op hetzelfde vermoeden. Ondanks die beperkende voorwaarde is het, hoewel in een mindere mate, onevenredig om dezelfde reden als die vermeld in B.4.

B.6. De prejudiciële vraag dient bevestigend te worden beantwoord.

Onderwijs – Gesubsidieerd vrij onderwijs – Universiteit – Wet van 27 juli 1971 – Personeelsstatuut – Openbare universiteiten – Gelijkwaardigheid – Arbeidsovereenkomst – Ontslag – Bijzondere vastheid van dienstbetrekking – Arbeidsrechtelijke ontslagvergoeding – Opzeggingsvergoeding – Dringende reden – Opzeggingstermijn – Bijkomende schadevergoeding – Ontstentenis van statutaire regeling – Bevoegdheid van de rechter

Onder vigeur van de wet van 27 juli 1971 op de financiering van de universiteiten zijn de vrije universiteiten verplicht voor hun personeel een statuut vast te stellen dat gelijkwaardig is aan dat voor de personeelsleden van openbare universiteiten, waarbij kan worden afgeweken van de dwingende bepalingen van de Arbeidsovereenkomstenwet.

De bijzondere vastheid van betrekking voor het personeel van de vrije universiteiten, met als gevolg een beperking van het ontslagrecht, verhindert de werkgever niet vóór de pensioenleeftijd van de werknemer tot diens ontslag zonder reden over te gaan, maar bemoeilijkt enkel de uitoefening van dat recht.

Het personeelslid van de vrije universiteit dat, in strijd met de wettelijk gewaarborgde vastheid van de dienstbetrekking, zonder dringende reden wordt ontslagen, heeft recht op een door de rechter bepaalde schadevergoeding. Deze vergoeding is een andere dan de door de Arbeidsovereenkomstenwet geregelde ontslagvergoeding, omdat de vergoeding toegekend wegens het niet-nakomen van een verbintenis niet te ontslaan geen verband houdt met de opzeggingsvergoeding die wordt toegekend wegens het niet-naleven van de opzeggingstermijnen bepaald in de Arbeidsovereenkomstenwet.

R. t/ K.U.L.

Gelet op het bestreden arrest, op 7 juni 1996 door het Arbeidshof te Brussel gewezen;

...

Wat het tweede onderdeel betreft:

Overwegende dat art. 41 van de wet van 27 juli 1971 op de financiering en de controle van de universitaire instellingen, dat te dezen van toepassing is, de door de Staat gesubsidieerde universitaire instellingen ertoe verplicht voor hun personeel een statuut vast te stellen dat gelijkwaardig is aan het statuut vastgesteld door de wetten en reglementen voor het personeel van de universitaire inrichtingen van de Staat;

Dat aangezien die verplichting wordt opgelegd door een bijzondere, dwingende wetsbepaling, het gelijkwaardig statuut – dat toepasselijk wordt ingevolge een tussen partijen gesloten arbeidsovereenkomst – kan afwijken van de dwingende bepalingen van de Arbeidsovereenkomstenwet, in zoverre die afwijkingen nodig zijn om de wettelijk vereiste gelijkwaardigheid te bereiken;

Overwegende dat het arrest aanneemt dat eiser krachtens voormeld art. 41 de feitelijke vastheid van betrekking van de administratieve en technische personeelsleden genoot; dat het arrest beslist dat deze vastheid van betrekking niet anders kan zijn dan die bepaald in de Arbeidsovereenkomstenwet; dat het arrest op die grond weigert aan eiser een bijkomende vergoeding toe te kennen;

Dat het arrest daarbij overweegt dat het ontslagrecht voor de bedoelde personeelsleden niet kan worden beperkt tot het ontslag om dringende reden, omdat dit zou neerkomen op een vastheid van betrekking tot de pensioenleeftijd, wat

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER – 6 OKTOBER 1997

Voorzitter: de h. Marchal

Rapporteur: de h. Boes

Openbaar ministerie: mevr. De Raeve

Advocaten: mrs. Geinger en De Gryse

in strijd is met «een algemeen en vaststaand rechtsprincipe in de arbeidswetgeving dat elke werkgever toestaat steeds een einde te maken aan de arbeidsovereenkomst, zonder zelf een reden te moeten opgeven, maar met naleving van de gepaste opzeggingstermijnen en vergoedingen»;

Overwegende evenwel dat de bijzondere vastheid van betrekking van het bedoelde personeel, als gevolg van een beperking van het ontslagrecht tot het ontslag om een dringende reden, de werkgever als partij bij de arbeidsovereenkomst niet verhindert vóór de pensioengerechtigde leeftijd van de werknemer tot diens ontslag over te gaan zonder daartoe een reden te moeten opgeven, maar de uitoefening van dat recht enkel bemoeilijkt;

Dat de werknemer die krachtens voornoemd art. 41 een gewaarborgde vastheid van betrekking geniet en niettemin zonder dringende reden wordt ontslagen, aanspraak kan hebben op een vergoeding, bepaald in het genoemde statuut of bij ontstentenis van zo'n een bepaling, door de rechter; dat die vergoeding, toegekend wegens het niet-nakomen van een verbintenis niet te ontslaan, geen verband houdt met de opzeggingsvergoeding die wordt toegekend wegens de niet-naleving van de opzeggingstermijnen, bedoeld in art. 82 Arbeidsovereenkomstenwet;

Overwegende dat het arrest de draagwijdte van art. 41 van de wet van 27 juli 1971 op onwettige wijze beperkt;

Dat het onderdeel gegrond is;

Overwegende dat de vernietiging van de beslissing waarbij eisers vordering tot het verkrijgen van een «bijkomende schadevergoeding wegens inbreuk op de waarborg van vastheid van betrekking», de vernietiging meebrengt van de beslissing over eisers vordering tot het verkrijgen van een ruimere opzeggingsvergoeding, die een gevolg is van de eerstgenoemde beslissing;

...

NOOT – *Vrije universiteiten: vastheid van de dienstbetrekking en het recht op een bijkomende civielrechtelijke vergoeding*

1. Het statuut van de personeelsleden, zowel van de vrije als van de openbare universiteiten, wordt thans geregeld in het decreet van 12 juni 1991 betreffende de universiteiten van de Vlaamse Gemeenschap (zie Van Steenberge, J., «Het sociaal statuut van het onderwijzend personeel: contractueel of statutair?», *T.O.R.B.*, 1993-1994, 240).

2. Het Hof van Cassatie heeft vroeger in het raam van de Arbeidsovereenkomstenwet al beslist dat een contractuele beperking die de uitoefening van het ontslagrecht bemoeilijkt, bv. door de verbintenis een bijkomende ontslagvergoeding te betalen, maar niet onmogelijk maakt, geoorloofd is (Cass., 16 oktober 1969, *R.W.*, 1969-70, 1187, *Arr.Cass.*, 1970, 167, *R.C.J.B.*, 1970, 527, *Pas.*, 1970, I, 147). Zo oordeelde het Hof van Cassatie dat het geoorloofd is bij het sluiten van de arbeidsovereenkomst te bedingen dat boven de door de Arbeidsovereenkomstenwet bepaalde forfaitaire vergoeding een bijkomende vergoeding door de werkgever verschuldigd is als deze de arbeidsovereenkomst beëindigt (Cass., 24 januari 1994, *R.W.*, 1994-95, 411);

Weliswaar besliste het Hof op grond van art. 1780 B.W., op overigens betwistbare gronden, dat het beding dat de werkgever de werknemer niet, behalve wegens dringende redenen, mag ontslaan, strijdig is met het verbod van de le-

venslange binding, dat van openbare orde is (Cass., 31 oktober 1975, *Arr.Cass.*, 1976, 287; Cass., 30 september 1991, *Arr.Cass.*, 1991-92, nr. 56; voor kritiek hierop, zie Rauws, W., *Civielrechtelijke beëindigingswijze van de arbeidsovereenkomst: nietigheid, ontbinding en overmacht*, Antwerpen, Kluwer, 1987, 488-490; Jamoulle, M., *Le contrat de travail*, II, Luik, 1986, nr. 267; Mergits, B., «Conventionele beperkingen van het ontslagrecht», in *Actuele problemen van het arbeidsrecht*, I, Kluwer, 1984, nrs. 575-584; Arbh. Brussel, 23 mei 1978, *J.T.T.*, 1979, 204; Arbh. Bergen, 26 januari 1984, *J.T.T.*, 1984, 367).

Het Hof van Cassatie hoefde in het geannoteerde arrest niet in te gaan op de vraag of de contractuele uitsluiting van het ontslagrecht, behalve in geval van een dringende reden, verenigbaar is met de artt. 1780 B.W. en art. 7 Arbeidsovereenkomstenwet, omdat in casu een afwijkende *lex specialis*, nl. de toenmalige wet van 27 juli 1971, de beperking van het ontslagrecht tot het ontslag om dringende reden oplegt.

Voor zover de overweging in het hier gepubliceerde arrest van het Hof van Cassatie inzake de bijzondere beperking van het ontslagrecht tot het ontslag om een dringende reden de werkgever niet verhindert de werknemer vóór de pensioenleeftijd te ontslaan, maar de uitoefening van het ontslagrecht enkel bemoeilijkt, zou mogen worden veralgemeend naar het algemeen arbeidsovereenkomstenrecht, is het arrest m.i. moeilijk te verenigen met 's Hof's arresten van 31 oktober 1995 en 30 september 1991, die hierboven werden geciteerd. Immers ook in die gevallen werd de werkgever niet verhinderd tot ontslag over te gaan vóór de pensioenleeftijd, omdat hij op grond van zijn zogeheten onslagmacht te allen tijde zonder motivering kan ontslaan.

Terloops zij erop gewezen dat het recht om effectief een duurovereenkomst voor een onbepaalde tijd, d.w.z. een overeenkomst met opeenvolgende uitvoeringsprestaties, onmiddellijk en zonder een gegronde reden te beëindigen, een algemene regel is uit het contractenrecht, behoudens wanneer de wet anders bepaald. De zgn. «ontslagmacht» bestaat dus niet enkel in het arbeidsovereenkomstenrecht (Cass., 9 maart 1973, *Arr.Cass.*, 1973, 671, *Pas.*, 1973, 640).

3. Is het ontslagrecht een «gesloten systeem»? Hiermee wordt bedoeld dat op een ontslag alleen de normen van het ontslagrecht toepasselijk zijn. Of bestaat de mogelijkheid om in geval van een onrechtmatig ontslag ook een beroep te doen op meer algemene normen van het verbintenissenrecht c.q. contractenrecht (vgl. van den Heuvel, L., *Ontslagrecht*, in *Studiepocket privaatrecht*, nr. 53, Zwolle, Tjeenk Willink, 1996, 6-9)?

In zijn algemeenheid kan m.i. als genuanceerd uitgangspunt worden aangenomen dat, indien de wetgever na een maatschappelijke afweging van belangen in de parlementaire vergadering, voor de miskenning van een norm van het ontslagrecht in een specifieke genuanceerde sanctie heeft voorzien – meestal in de vorm van een forfaitaire ontslagvergoeding – die regeling als uitputtend moet worden aangemerkt en geen beroep op het algemeen verbintenissenrecht mogelijk maakt.

Weliswaar blijven de principes van het overeenkomstenrecht en het civiele recht in beginsel van toepassing, maar moeten ze wijken indien de toepassing ervan onverenigbaar is met specifieke dwingendrechtelijke ontslagregels. Als voorbeeld hiervan kan m.i. een arbeider met een arbeidsovereenkomst van onbepaalde duur, in geval van een onverantwoord ontslag, enkel een beroep doen op de wettelijke re-

geling van het willekeurig ontslag vervat in art. 63 Arbeids-overeenkomstenwet, en niet op de op art. 1134, derde lid, B.W. gebaseerde theorie van het misbruik van ontslagrecht (vgl. Hoge Raad, 11 mei 1979, *N.J.*, 1979, 441, noot P.A.S., *Ars Aequi*, 1980, 305, noot M.G.R.; van den Heuvel, *o.c.*, 7; *contra*: Cuypers, D., «Rechtsmisbruik in het arbeidsrecht. Revisited», in *Actuele problemen van het arbeidsrecht*, V, Mys en Breesch, 1997, p. 102-103, nr. 220).

Indien een arbeidsovereenkomst die onder de toepassing valt van de Arbeidsovereenkomstenwet onmiddellijk onrechtmatig wordt beëindigd, dan kan de benadeelde partij derhalve enkel een beroep doen op de sancties vervat in de artt. 39 en 40 van de Arbeidsovereenkomstenwet, en bv. niet het herstel *in natura* vorderen overeenkomstig de civielrechtelijke aansprakelijkheidsregels (waarbij hier uiteraard buiten beschouwing blijven die gevallen waarbij tevens een specifieke ontslagbescherming of een specifiek ontslagverbod werd miskend).

Duidelijk is dat de forfaitaire schadevergoeding naar Belgisch arbeidsrecht het meest voorkomende sanctiemiddel is bij krenkingen van ontslagregels (Rigaux, M. en Humblet, P., «*Ontslagmacht, ontslagrecht en vastheid van betrekking: een systeem*», *R.W.*, 1988-1989, 737 en 738; Lenaerts, H., *Inleiding tot het sociaal recht*, Antwerpen, Kluwer, 1995, nr. 45; zie bv. art. 33 Arbeidsovereenkomstenwet inzake het recht op een billijke vergoeding, art. 7, § 3 C.A.O. nr. 25 van 15 oktober 1975, algemeen verbindend verklaard bij K.B. van 9 december 1975, *B.S.*, 25 december 1975 betreffende de gelijke beloning voor mannelijke en vrouwelijke werknemers; art. 103 Arbeidsovereenkomstenwet: reële schadevergoeding als alternatief voor of boven het forfait).

Geheel anders is de situatie wanneer in de wet of in de rechtsbron die het ontslagrecht beperkt (bv. de individuele of collectieve arbeidsovereenkomst) geen specifieke sanctie voor de miskenning van de ontslagregel is bepaald. Dit is bv. het geval wanneer de oplegging van een forfaitaire schadevergoeding, een billijke of reële schadevergoeding of een nietigheidssanctie ontbreken (zie Rigaux, M. en Humblet, P., *o.c.*, *R.W.* 1988-1989, 741; Mergits, B., *o.c.*, p. 442, nr. 606). In die gevallen kan, onverminderd de eventuele toekenning van een forfaitaire ontslagvergoeding indien ook de algemene ontslagregels van de Arbeidsovereenkomstenwet zijn miskend, met toepassing van het civiele recht wel een schadevergoeding worden toegekend (Arbh. Bergen, 26 januari 1984, *J.T.T.*, 1984, 367; Arbh. Brussel, 3 april 1987, *Soc.Kron.*, 1988, 40; Arbh. Antwerpen, 22 februari 1997, *R.W.*, 1997-98, 953, vrij onderwijs; Arbrb. Charleroi, 7 oktober 1975, *T.S.R.*, 1976, 112; Arbrb. Brussel, 27 juni 1977, *J.T.T.*, 1978, 67-miskenning contractuele ontslagbeperking; Arbrb. Brussel, 30 mei 1988, *Soc.Kron.*, 1989, 159; Arbrb. Charleroi, 15 juni 1982, *J.T.T.*, 1983, 26-miskenning C.A.O.; *anders*: Engels, C., «De vastheid van betrekking in het katholiek onderwijs opnieuw ter discussie gesteld», *R.W.*, 1988-89, 878-879, trouwens aangehaald in het gecasseerde arrest; Arbh. Antwerpen, 19 juni 1984, *J.T.T.*, 1986, 180; de rechtspraak vermeld bij Engels, C., *o.c.*, *R.W.*, 1988-1989, 878-879, voetnoot 61).

Het is dus op zichzelf geenszins verrassend en zelfs hoopvol dat het Hof van Cassatie *in casu* voor de beteugeling van de miskenning van een specifiek geregelde vastheid van de dienstbetrekking, waarbij echter geen specifieke sanctie is voorzien, terugrijpt naar het civiele recht.

In het geannoteerde arrest werd, naast de schending van art. 41 van de wet van 27 juli 1971 op de financiering van de universiteiten, ook de schending van de artikelen inzake de contractuele en de buitencontractuele aansprakelijkheid ingeroepen, nl. de artt. 1137, 1147, 1150 en 1382 B.W.

4. Ten onrechte had de feitenrechter te Brussel in zijn vernietigd arrest de toegekende schadevergoeding beperkt tot de wettelijke opzeggingsvergoeding ex art. 39 Arbeidsovereenkomstenwet.

Indien het systeem van de forfaitaire vergoeding wordt verlaten, rijst echter de evidente vraag naar de omvang van de schadevergoeding die het arbeidshof aan het universitaire personeelslid had moeten toekennen. Enige negatieve aanwijzingen, d.w.z. criteria voor wat de feitenrechter de ontslagen werknemer niet mag toekennen, zijn er wel terug te vinden in de cassatierechtspraak.

Het Hof van Cassatie overwoog aldus dat bij ontstentenis van een contractueel schadebeding in die zin, de miskenning van een beding dat een minimumduur van tewerkstelling inhoudt, niet impliceert dat bij voortijdig ontslag van de werknemer een vergoeding verschuldigd is gelijk aan het loon dat de werknemer zou hebben verdiend indien hij tot het verstrijken van die minimumduur had gewerkt (Cass., 15 december 1980, *J.T.T.*, 1981, 134).

In een belangrijk arrest van 9 maart 1973 (*Arr.Cass.*, 1973, 671) oordeelde het Hof van Cassatie dat de onmiddellijke beëindiging van de overeenkomst het juridisch onmogelijk maakt, zelfs in geval van eenzijdige verbreking zonder gegronde reden of opzegging, de gedwongen uitvoering van de overeenkomst te vorderen, al was het bij equivalent en dat zo'n verbreking enkel recht geeft op een herstel van de beproefde schade. Zoals in het voormelde cassatiearrest ook duidelijk wordt aangegeven, kan van het principiële recht om een duurovereenkomst van onbepaalde tijd onmiddellijk te beëindigen worden afgeweken door een specifieke wettelijke regeling die een dergelijke beëindiging uitsluit.

Het miskennen van een specifieke wettelijke vastheid van de dienstbetrekking ten voordele van werknemers in het algemeen, en van contractuele personeelsleden in het onderwys in het bijzonder, door een onrechtmatig ontslag, dient te worden beschouwd als een contractuele fout.

De regelen i.v.m. de contractuele aansprakelijkheid zijn weinig systematisch opgenomen in het Burgerlijk Wetboek en zijn o.m. terug te vinden in de artt. 1143 tot 1155 en 1184 B.W. (zie Kluyskens, A., *Beginnelen van het burgerlijk recht*, I, nr. 74; Van Ommeslaghe, P., «*La sanction de l'inexécution du contrat*», in *Les obligations contractuelles*, Brussel, Editions du Jeune Barreau, 1984, 201).

Hier wordt niet ingegaan op de ontbinding wegens wanprestatie, noch op de exceptie van niet-uitvoering, omdat de werkgever bij veronderstelling ontslagen heeft en voormelde sancties derhalve weinig nut vertonen voor de werknemer. Evenmin is het zinvol in te gaan op de door de artt. 1143 en 1144 B.W. geboden mogelijkheid om de verbintenissen te laten uitvoeren door een derde op kosten van de nalatige schuldenaar, *in casu* de werkgever (vgl. Van Ommeslaghe, P., *o.c.*, 211-216).

Het schadeherstel in de vorm van een rechtstreeks gedwongen uitvoering van de overeenkomst, te dezen een arbeidsovereenkomst, blijft hier buiten beschouwing, ondanks het feit dat het Hof van Cassatie een principiële voorkeur heeft geuit voor de gedwongen uitvoering *in natura* (Cass.,

23 december 1977, *R.W.*, 1978-79, 362; Cass., 26 juni 1980, *Arr.Cass.*, 1979-80, nr. 686, 1365, *Pas.*, 1980, I, 1341, weliswaar inzake buitencontractuele aansprakelijkheid).

Allereerst zij opgemerkt dat *in casu* het ontslagen personeelslid geen gedwongen uitvoering van de arbeidsovereenkomst had gevraagd, maar een geldelijke schadevergoeding. Principieel zij erop gewezen dat in het ontslagrecht een nietigverklaring van het ontslag en de gedwongen uitvoering van de arbeidsovereenkomst over het algemeen worden verworpen.

Bovendien is de gedwongen uitvoering van de eenzijdig beëindigde duurovereenkomst, d.w.z. een overeenkomst met opeenvolgende uitvoeringshandelingen, zelfs bij equivalent volgens het Hof van Cassatie, precies wegens de beëindiging, onmogelijk.

Blijft de toekenning aan het ontslagen personeelslid van een plaatsvervangende schadevergoeding. Dit is het waarmee de schuldeiser zich tevreden moet stellen indien de gedwongen uitvoering niet mogelijk is, vooral, ten aanzien van overeenkomsten met verbintenissen iets te doen.

In beginsel moet de gehele schade, zowel materiële als immateriële, worden vergoed (Cass., 27 juni 1974, *Pas.*, 1974, I, 1128; Cass., 27 november 1974, *R.W.*, 1974-75, 1768; Vandeputte, *De overeenkomst*, 242-243), waarbij de schuldeiser in dezelfde toestand komt als wanneer de schade niet zou hebben plaatsgehad (Cass., 6 februari 1975, *Pas.*, 1975, 581; Vandeputte, *o.c.*, 243, 246-247).

Het Burgerlijk Wetboek beperkt voor de schuldenaar te goeder trouw de verplichting tot vergoeding tot de *voorzienbare schade*. De schuldenaar is enkel gehouden tot de niet voorzienbare schade in geval van «*opzet*» (zie de artt. 1150 en 1151 B.W.).

Omstreden is of onder opzettelijke fout wordt verstaan het opzet te schaden dan wel de kwade trouw, erin bestaande opzettelijk de contractuele verbintenissen niet na te komen (vgl. enerzijds Vandeputte, *R.*, *o.c.*, 246; De Page, *Traité*, III, nr. 113; Terre, F. en Simmler, A., *Droit civil. Des obligations*, Dalloz, nr. 540; anderzijds: Carbonnier, J., *Droit civil. Les obligations*, Parijs, PUF, 1991, nr. 156).

De voorzienbare schade is die welke redelijkerwijze door de schuldenaar moest kunnen worden voorzien (Cass., 5 mei 1971, *Arr.Cass.*, 1971, 869). Maar hetgeen moest kunnen worden voorzien, betreft de oorzaak van de schade, en niet de omvang ervan.

Dit is althans het strenge standpunt van het Hof van Cassatie. Er is aansprakelijkheid wanneer de debiteur het oorzakelijk verband tussen de aard van de schade en de fout kon voorzien, zelfs al kon hij niet voorzien dat de schade een dergelijke omvang zou nemen (Cass., 23 februari 1928, *Pas.*, 1928, 85; Vandeputte, *R.*, *o.c.*, 246; Zie kritisch desbetreffende De Page, *o.c.*, III, nrs. 112 en 113; Terre en Simmler, *o.c.*, nr. 539, die erop wijzen dat andere auteurs stellen dat de voorzienbaarheid van de schade wel betrekking heeft op de opvang ervan).

Minstens even belangrijk is dat, zelfs in geval van kwade trouw, de schuldenaar enkel gehouden is om het verlies te vergoeden dat onmiddellijk en rechtstreeks het gevolg is van het niet uitvoeren van de overeenkomst (art. 1151 B.W.; Cass., 3 mei 1957, *Pas.*, 1957, I, 1050).

In feite gaat het hier om het onderstrepen van het onderzoek naar het oorzakelijk verband (De Page, *o.c.*, III, nr. 110; Dirix, E., *Het begrip schade*, Maklu, 1984, nr. 55; Vandeput-

te, *R.*, *o.c.*, 245-246). Er moet dus worden nagegaan of de schade zich ook had kunnen voordoen indien de fout niet was begaan. Bij een bevestigend antwoord, ontbreekt het causale verband.

Nuttig zij eraan herinnerd dat de benadeelde partij de omvang van de schade moet bewijzen (De Page, *o.c.*, III, nr. 107).

Een wezenlijk kenmerk van de toe te kennen schadevergoeding aan het ontslagen personeelslid is dat ze in vele gevallen goeddeels betrekking heeft op toekomstige schade. Toekomstige schade komt voor vergoeding in aanmerking op voorwaarde dat ze reeds zeker is op de dag van de rechterlijke uitspraak (Cass., 1 juli 1976, *R.W.*, 1976-77, 211). Met louter eventuele schade kan geen rekening worden gehouden, en de rechter zal steeds het oorzakelijk verband in de gaten moeten houden.

Bij het toekennen van de geldelijke schadevergoeding zal de rechter m.i. moeten rekening houden met de omvang van de eventuele toegekende arbeidsrechtelijke vergoeding, het arbeidsinkomen van het personeelslid na het ontslag en het bedrag van de eventuele arbeidsinkomen vervangende socialezekerheidsuitkeringen, o.m. de werkloosheidsuitkeringen.

In beginsel zullen deze elementen in mindering worden gebracht om de schade voortvloeiend uit het verlies van het loon als werknemer in de onderwijsinstelling te bepalen. Meer toekennen zou betekenen dat de benadeelde niet in dezelfde, maar in een betere positie komt te staan dan zonder de wanprestatie.

In vele gevallen is een nauwkeurige begroting van de veroorzaakte schade niet alleen moeilijk, maar zelfs onmogelijk, bv. indien de rechter rekening wil houden met de kans dat het ontslagen personeelslid een qua inkomsten ongeveer gelijkwaardige dienstbetrekking zal vinden, of rekening wil houden met de veroorzaakte immateriële schade. In geval van onmogelijkheid voor de rechter om de schade aan de hand van vaststaande gegevens te begroten, mag hij de schade *ex aequo et bono* evalueren (Cass., 5 juni 1961, *Pas.*, 1066; Cass., 15 juni 1979, *Arr.Cass.*, 1978-79, 1226).

Duidelijk is dat deze begrotingswijze niet mag dienen om te verhullen dat er geen zekere schade is die werd veroorzaakt door het ontslag. Maar de schadebegroting *ex aequo et bono* komt in de rechtspraak meermaals voor. Aldus oordeelde het Hof van Cassatie dat de rechter vermag rekening te houden met alle bestanddelen van de schade, waaronder de verhoging van het loon dat de benadeelde zou hebben genoten, nu uit de feitelijke vaststellingen van het bestreden arrest blijkt dat deze toekomstige schade de zekere voortzetting is van een actuele schade en dat dit nadeel vatbaar is voor een onmiddellijke schatting, zij het, zoals te deze, *ex aequo et bono* (Cass., 8 januari 1974, *Arr.Cass.*, 1974, 506).

Het toekennen van een vergoeding *ex aequo et bono* heeft bovendien het voordeel van een snellere en vereenvoudigde afhandeling van het geschil, zoals ook E. Dirix terecht heeft opgemerkt (Dirix, E., *o.c.*, nr. 117; Ronse, J., *Schade en schadeloosstelling*, in *A.P.R.*, 1957, nr. 101).

Wanneer de rechter in de onmogelijkheid verkeert om de juiste omvang van de schade te bepalen, kan hij enkel uitspraak doen omtrent de aansprakelijkheid, en de zaak naar een latere datum uitstellen wat de omvang van de schade betreft. De rechter verleent in een dergelijk geval aan de be-

nadeelde voorbehoud voor de toekomst. De rechter die voorbehoud verleent, oefent echter zijn rechtsmacht volledig uit.

Anderzijds kan de rechter ook een onderzoeksmaatregel bevelen en voor het gedeelte van de schade dat reeds is komen vast te staan, alvast een provisionele vergoeding toekennen (Ronse, J., o.c., nr. 99; Dirix, E., o.c., nr. 117). De rechter die een provisionele vergoeding heeft toegekend, blijft bevoegd om te oordelen over de later bewezen schade.

5. Het geannoteerde cassatiearrest is een belangwekkend arrest, niet alleen voor het statuut van het onderwijzend personeel, maar ook in het raam van het gehele ontslagrecht. Het cassatiearrest is belangrijk, omdat het Hof van Cassatie te kennen heeft gegeven dat bij miskenning van een specifieke ontslagbescherming waarvoor de wetgever geen specifieke sanctie heeft bepaald, het in beginsel mogelijk is voor de benadeelde werknemer om een schadevergoeding te eisen op basis van de beginselen van het civiele aansprakelijkheidsrecht. M.i. is een dergelijke vergoeding verschuldigd bovenop de algemene ontslagvergoedingen die eventueel verschuldigd zijn krachtens de Arbeidsovereenkomstenwet.

De nieuwe feitenrechter krijgt nu, na cassatie, de hete aardappel doorgeschoven. Hij dient nu de omvang van de schade en de schadevergoeding te bepalen.

W. Rauws

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER – 17 NOVEMBER 1997

Voorzitter: de h. Marchal

Rapporteur: de h. Dhaeyer

Openbaar ministerie: mevr. De Raeve

Advocaten: mrs. Geinger en De Bruyn

Sociale zekerheid werknemers – Toepassingssfeer – Veruiming – Personen die vervoer verrichten voor ondernemer – Vervoer – Begrip – Werkzaamheid in verkeerscentrale

Taken die geen rechtstreeks verband houden met het verrichten van vervoer, maar die erop gericht zijn het vervoer op doeltreffende wijze te doen verrichten, zijn niet begrepen in het verrichten van vervoer als bedoeld in art. 3, 5°bis van het K.B. 28 november 1969 dat de toepassingssfeer van de sociale zekerheid verruimt. Personen die in een verzekeringscentrale werkzaam zijn, verrichten in die zin geen vervoer.

V.Z.W. A. t/ R.S.Z.

Gelet op het bestreden arrest, op 19 april 1996 door het Arbeidshof te Antwerpen gewezen;

...

Overwegende dat, ter uitvoering van art. 2, § 1, 1°, van de Socialezekerheidswet Werknemers 1969, de toepassing van die wet bij K.B. van 28 november 1969, inzonderheid art. 3, 5°bis, werd verruimd tot de personen die vervoer van personen verrichten, dat hun wordt toevertrouwd door een onderneming, door middel van voertuigen waarvan zij geen eigenaar zijn of waarvan de aankoop gefinancierd of de finan-

ciering gewaarborgd wordt door de ondernemer, of aan wie een onderneming diensten verleent in verband met het hun opgedragen vervoer, alsmede tot die ondernemers;

Overwegende dat die bepaling de toepassing van de wet alleen verruimt tot de personen die in de omschreven omstandigheden het bedoelde vervoer verrichten; dat het verrichten van vervoer andere taken kan behelzen dan het besturen van een voertuig; dat, evenwel, taken die geen rechtstreeks verband houden met het verrichten van vervoer maar erop gericht zijn het vervoer op doeltreffende wijze te doen verrichten, in het verrichten van vervoer niet zijn begrepen;

Overwegende dat het arrest vaststelt dat eiseres een ambulancedienst uitbaat, waarbij zij een beroep doet op «externe arbeidskrachten» die, volgens haar, vrijwillig taken uitvoeren bestaande uit het bemannen van de «dispatching», het besturen van het ambulancevoertuig en het begeleiden van de chauffeur van het voertuig;

Dat het arrest oordeelt dat «toevertrouwen van een vervoer (...) ruimer (is) dan het effectief besturen van een voertuig, zodat hieronder evenzeer de werknemers worden bedoeld wier taak bestaat in de begeleiding van de chauffeurs als in het bemannen van essentiële dispatching voor zo'n vervoer»;

dat het arrest, door te oordelen dat personen die in een verkeerscentrale werkzaam zijn, vervoer verrichten in de zin van art. 3, 5°bis, van voormeld K.B., die bepaling schendt;

HOF VAN CASSATIE

VAKANTIEKAMER – 24 AUGUSTUS 1998

Voorzitter: de h. Holsters

Rapporteur: de h. Verougstraete

Openbaar ministerie: de h. Bresseleers

Advocaat: mr. De Gryse

Vonnissen en arresten – Motivering – Strafzaken – Weerlegging van verweer

De strafrechter vervult zijn motiveringsplicht als hij het verweer van de beklaagde weerlegt door de feitelijke gegevens van de zaak op tegenovergestelde wijze te beoordelen, zonder dat hij daarenboven moet antwoorden op elk van de argumenten die de beklaagde tot staving van dat verweer aanvoert en die geen afzonderlijk middel vormen

De M. e.a. t/ O.M.

Gelet op de bestreden arresten, op 25 juni 1998 door het Hof van Beroep te Gent gewezen;

...

Overwegende dat eiser in zijn appèlconclusie betoogde dat niet bewezen was dat hij positieve deelnemingsdaden had gesteld en daarenboven dat het moreel bestanddeel van zijn deelneming niet vaststond; dat hij zijn stelling adstrueerde met feitelijke beschouwingen;

Overwegende dat de rechter zijn motiveringsplicht vervult als hij het verweer van de beklaagde weerlegt door de feitelijke gegevens van de zaak op tegenovergestelde wijze te beoordelen, zonder dat hij daarenboven moet antwoor-

den op elk van de argumenten die de beklaagde tot staving van dat verweer aanvoert en die geen afzonderlijk middel vormen;

Overwegende dat de appèlrechters op feitelijke gronden aannemen dat «de naar hormonen op zoek zijnde Jean-Pierre C. uiteindelijk, via een ketting van mensen die alle een onmisbare schakel zijn in het geheel, aan de illegale producten geholpen (wordt) ten behoeve van B.»; dat zij specifiek vermelden waarom de «informatieoverdracht» door eiser noodzakelijk was en onmisbaar;

Dat zij, wat het moreel bestanddeel betreft, oordelen «alle beklaagden draaiden mee in de carroussel van strafbare handelingen en zij wisten zeer goed met welke illegale praktijken ze bezig waren, waartoe zij zich leenden. Zij stelden hun daden met kennis van zaken»; dat in het bijzonder, wat eiser betreft, de appèlrechters oordelen dat de verklaringen van eiser ongeloofwaardig zijn en dat er, wat hem betreft, gelet op de omstandigheden van de zaak, geen sprake was van terloopse gesprekken, maar wel van een bewuste deelneming;

Dat zij aldus voldoen aan de motiveringsplicht van art. 149 van de Grondwet;

...

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

6e KAMER – 21 APRIL 1998

Voorzitter: de h. Thys

Advocaten: mrs. Van Riet en Stryckers

1. Onrechtmatige daad – Schade en schadeloosstelling – Vereisten voor vergoedbaarheid – Persoonlijk geleden schade – Rechtsvordering tot schadevergoeding ingesteld door erfgenamen – Geen rechtsvordering ingesteld door rechtsvoorganger – Gevolg – 2. Stedenbouw – Plan van aanleg – Bouwverbod – Planschade – Vervaltermijn

1. Een vordering tot schadevergoeding vereist dat de eiser persoonlijk, ingevolge de fout van een derde, schade heeft geleden.

De rechtsopvolgers van een overledene kunnen slechts de schuldvorderingen uitoefenen die zij in de nalatenschap aantreffen.

Zo de erflater geen rechtsvordering tot schadevergoeding heeft ingesteld bevat het patrimonium van deze erflater bijgevolg geen rechtsvordering tot schadevergoeding.

2. Wettelijke bepalingen worden slechts opgeheven hetzij door de uitdrukkelijke opheffingsbepalingen van een latere wet, hetzij door voorschriften van de nieuwe wet die onverenigbaar zijn met de vroegere bepalingen. Te dezen blijkt echter geenszins dat de reeds gewijzigde voorschriften van art. 38, tweede lid, Stedenbouwwet in strijd of onverenigbaar zijn met de gewijzigde bepalingen van art. 37, derde lid, van deze wet. Het voornoemde art. 38, tweede lid, bestaat derhalve nog steeds en heeft nog zijn volle rechtskracht.

Vlaams Gewest t/ de M. en de T.

a) De vordering ex art. 1382 B.W.

...

Dat krachtens art. 724 B.W. de wettige erfgenamen van rechtswege in het bezit van de goederen, rechten en rechtsvorderingen van de overledene treden, onder de verplichting alle lasten van de nalatenschap te voldoen;

Overwegende dat een vordering tot schadevergoeding vereist dat de eiser persoonlijk, ingevolge de fout van een derde, schade heeft geleden;

Dat daarenboven rechtsopvolgers van een overledene slechts de schuldvorderingen kunnen uitoefenen, die zij in de nalatenschap aantreffen;

Overwegende dat *in casu* de door geïntimeerden aan appellant verweten fout bestaat in het onrechtmatig overheids-optreden, ingevolge het uitvaardigen van het K.B. van 3 april 1979, waardoor het Gewestplan Hasselt-Genk van kracht werd;

Dat derhalve dit onrechtmatig overheids-optreden slechts schade kan toebrengen aan het patrimonium van de erflater op 3 april 1979; dat deze onrechtmatige daad, indien bewezen, dan ook slechts aan de rechtsvoorganger van huidige geïntimeerden een recht op schadevergoeding verleende;

Dat de erflater te dezen evenwel geen rechtsvordering tot vergoeding van de beweerde schade, toegebracht door het beweerde onrechtmatig overheids-optreden, heeft ingesteld, zodat het patrimonium van deze erflater – zijnde de nalatenschap door geïntimeerden verkregen – geen rechtsvordering tot schadevergoeding bevat;

...

b) De vordering ex art. 37 van de Stedenbouwwet

...

Overwegende dat geïntimeerden sub 1, 3,4, 5 en 6 aanvoeren dat hun vordering in ieder geval toelaatbaar is, aangezien zij werd ingesteld binnen het jaar na de overdracht van de eigendom, zijnde *in casu* 25 juli 1991 ingevolge het opvallen van de nalatenschap van hun vader;

Dat appellant zich evenwel beroept op art. 38, tweede lid, van de wet van 29 maart 1962 teneinde te beweren dat de vordering werd ingesteld na het verstrijken van de tienjarige periode, zodat derhalve rechtsverval is ingetreden en de vordering ontoelaatbaar is;

Overwegende dat overeenkomstig art. 37, eerste lid, van de voornoemde wet (thans art. 35, eerste lid, van het Coördinatiebesluit van 22 oktober 1996) schadevergoeding is verschuldigd wanneer een bouw- of verkavelingsverbod vlegend uit een (Gewest)-plan, dat bindende kracht heeft verkregen, een einde maakt aan het gebruik waarvoor een goed dient of normaal bestemd is de dag voorafgaand aan dit plan;

Dat krachtens het derde lid van voornoemde bepaling het recht op schadevergoeding ontstaat ofwel bij de overdracht van het goed, ofwel bij de weigering van een bouw- of verkavelingsvergunning, of nog bij het afleveren van een negatief stedenbouwkundig attest;

Overwegende dat art. 38, tweede lid, van de voornoemde wet (art. 36, tweede lid, van het Coördinatiebesluit) bepaalt dat de vorderingen vervallen één jaar na de dag waarop het recht op schadevergoeding overeenkomstig art. 37, derde lid (art. 35, derde lid) ontstaat; dat hetzelfde wetsvoorschrift be-

paalt dat ingeval geen vergunning wordt aangevraagd, deze termijn tien jaar bedraagt vanaf de datum van inwerkingtreding van het plan;

Dat de voorgeschreven termijnen vervaltermijnen zijn, en zodoende op strikte wijze dienen te worden toegepast;

Overwegende dat te dezen vaststaat dat geen vergunning door geïntimeerden of hun rechtsvoorganger werd aangevraagd, dat het Gewestplan Hasselt-Genk bij K.B. van 3 april 1979 bindend werd verklaard en dat de onderhavige vordering slechts werd ingesteld bij exploit van dagvaarding van 23 juli 1992;

Dat derhalve *in casu* meer dan tien jaar zijn verlopen tussen de dag van inwerkingtreding van het plan en het instellen van de vordering tot schadevergoeding, zodat geïntimeerden ervan vervallen zijn, en deze vordering ontoelaatbaar is;

Overwegende dat geïntimeerden thans inroepen dat de tweede zin van het voormelde art. 38, tweede lid, stilzwijgend werd opgeheven ingevolge de wijziging van art. 37 van dezelfde wet door art. 179 van de wet van 22 december 1977; dat zij ter staving van hun standpunt verwijzen naar het arrest van het Hof van Cassatie van 19 oktober 1989 (*R.W.*, 1989-90, 1188).

Dat dit standpunt *in casu* evenwel niet kan worden gevolgd, aangezien het geen steun vindt in de duidelijke wettelijke bepalingen, en de bedoeling van de wetgever zoals die blijkt uit de parlementaire voorbereidingsstukken, en zelfs leidt tot een onbeperkt recht voor de benadeelde om een vordering tot schadevergoeding in te stellen;

Dat immers uit het Verslag van de Verenigde Senaatscommissies, voorafgaand aan de wet van 29 maart 1962, duidelijk blijkt dat de termijn van tien jaar werd ingesteld om te voorkomen dat gedurende onbepaalde tijd onzekerheid zou bestaan over het al dan niet verschuldigd zijn van een vergoeding; dat dit verslag tevens uitdrukkelijk vermeldt dat een eigenaar die tien jaar laat voorbijgaan zonder een bouw- of verkavelingsvergunning aan te vragen dan wel een vergoeding te eisen, niet wordt beschouwd als iemand die aanmerkelijke schade heeft geleden; (cfr. *Parl.St.*, *Senaat*, 1959-60, nr. 275, blz. 61);

Dat derhalve de benadeelde eigenaar, op straffe van verval van zijn recht, binnen de termijn van tien jaar ofwel een vordering ter verkrijging van planschadevergoeding diende in te stellen, ofwel een bouw- of verkavelingsvergunning diende aan te vragen, in welk geval hij binnen het jaar te rekenen vanaf de definitieve weigering de vordering moest instellen; dat het dan ook twee elkaar aanvullende vervaltermijnen betrof;

Overwegende dat geen enkel gegeven het mogelijk maakt vast te stellen dat het de bedoeling van de wetgever van 22 december 1977 is geweest de voornoemde tienjarige termijn op te heffen; noch af te wijken van het principe dat de getroffen eigenaar binnen tien jaar na de inwerkingtreding van het gewestplan initiatieven diende te nemen ter vrijwaring van zijn rechten;

Dat immers uit de parlementaire voorbereidingsstukken niet blijkt dat er enige discussie werd gevoerd nopens de wijziging van de tweede zin van art. 38, tweede lid, van de wet van 29 maart 1962, terwijl de eerste zin wel werd aangepast ingevolge de wijzigingen aangebracht in art. 35, derde lid, van deze wet; (cf. *Parl.St.*, *Senaat*, 1977-78, nr. 181/2, blz. 91 e.v.; *Parl.St.*, *Kamer*, 1977-78, nr. 113/11, blz. 67);

Dat bovendien de wijzigingen aan de wet van 29 maart 1962, zoals doorgevoerd bij de wet van 22 december 1977, uitsluitend werden aangebracht om budgettaire redenen; dat toen inderdaad de gevallen waarin men recht verkreeg op vergoeding wegens planschade limitatief werden omschreven en de wijze waarop de vergoeding diende te worden berekend, uitdrukkelijk werd vastgesteld; dat immers blijken de memorie van toelichting deze wijzigingen noodzakelijk waren omdat de budgettaire gevolgen van het (bestaande) vergoedingssysteem zouden kunnen blijken ondraaglijk te zijn voor de Schatkist; (cfr. *Parl.St.*, *Kamer*, 1977-78, nr. 113/1, blz. 55);

Dat het Hof ten slotte vaststelt dat de door geïntimeerden verdedigde stelling zou inhouden dat het recht op vergoeding wegens planschade gedurende een onbeperkte duur bij overdrachten van de eigendom, zou kunnen worden uitgeoefend, wat uiteraard strijdig is met de bedoelingen van de wetgever van 1962 en van die van 1977, aangezien de beperkte duur werd ingevoerd teneinde de rechtsonzekerheid tegen te gaan;

Overwegende dat wettelijke bepalingen slechts worden opgeheven hetzij door de uitdrukkelijke opheffingsbepalingen van een latere wet, hetzij door voorschriften van de nieuwe wet die onverenigbaar zijn met de vroegere bepalingen;

Dat echter te dezen geenszins blijkt dat de reeds gewijzigde voorschriften van art. 38, tweede lid, van de wet van 29 maart 1962 in strijd of onverenigbaar zijn met de gewijzigde bepalingen van art. 37, derde lid van deze wet;

Dat derhalve te dezen het voornoemde art. 38 nog steeds bestaat en zijn volle rechtskracht heeft behouden, zodat appellant dan ook terecht vermag zich hierop te beroepen;

Overwegende dat uit vorenstaande vaststellingen volgt dat appellant terecht stelt dat de vordering ontoelaatbaar is wegens verval;

...

Verklaart het hoger beroep van appellant gegrond.

NOOT – Betreffende punt 2, zie in dezelfde zin: Rb. Brussel, 15 juli 1996, *R.W.*, 1998-99, 546. Zie daarover: Bouckaert, J. en Van Vyve, C., noot onder Rb. Brussel, 15 juli 1996, *T.R.O.S.*, 1998, 423-435.

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

K.I. – 27 NOVEMBER 1998

Voorzitter: de h. Craeybeckx

Raadsheren: mevr. Beeckman en de h. Mennes

Advocaat-generaal: de h. Vandenbruwaene

Advocaat: mr. Van Goethem

Strafvordering – Regeling rechtspleging – Verzoek tot bijkomende onderzoekshandelingen – Eenmalig verzoek

Bij de regeling van rechtspleging kan een partij slechts eenmalig aan de onderzoeksrechter om bijkomende onderzoekshandelingen verzoeken op grond van art. 127, vierde lid, juncto art. 61quinquies Sv., ingevoegd door de wet van 12 maart 1998. Na een eventuele uitvoering of weigering van dit verzoek blijft de zaak aanhangig bij de raadkamer.

S.

Overwegende dat bij de procedure tot regeling van de rechtspleging de inverdenkinggestelde om bijkomende onderzoekshandelingen verzocht, waarop de raadkamer de zaak niet in staat verklaarde bij beschikking van 4 maart 1998; dat op bevel van de onderzoeksrechter de bijkomende onderzoekshandelingen werden uitgevoerd; dat vervolgens op 2 oktober 1998 opnieuw het dossier ter inzage werd gelegd met het oog op de regeling van de rechtspleging, zonder dat het Openbaar Ministerie zijn oorspronkelijke vordering wijzigde;

Overwegende dat de inverdenkinggestelde overeenkomstig art. 127 Sv., ingevoegd door de wet van 12 maart 1998 tot verbetering van de strafrechtspleging in het stadium van het opsporingsonderzoek en het gerechtelijk onderzoek, verwijzende naar de procedure van art. 61quinquies Sv., ingevoegd door dezelfde wet, andermaal om bijkomende onderzoekshandelingen verzocht;

Overwegende dat de procureur des Konings op 22 oktober 1998 vorderde het verzoek af te wijzen, stellende dat het gevraagde niet noodzakelijk was om de waarheid aan het licht te brengen;

Overwegende dat op grond van dezelfde redengeving het verzoek door de onderzoeksrechter werd geweigerd op 12 november 1998;

Overwegende dat het hoger beroep tegen deze beschikking van de onderzoeksrechter regelmatig is naar vorm en termijn;

Overwegende dat genoemde wet van 12 maart 1998 op 2 oktober 1998 in werking trad en onmiddellijk werking kent, aangezien het een procedurewet betreft;

Overwegende dat uit de opbouw van de bepalingen van genoemd art. 127 blijkt dat de inverdenkinggestelde slechts éénmalig bij de onderzoeksrechter om aanvullende onderzoeksdaden kan verzoeken; dat het vierde lid van art. 127 Sv. woordelijk spreekt van «deze» termijn, d.i. de termijn van vijftien dagen, zoals opgenomen in het voorafgaande derde lid; dat in de latere hypothese van art. 127, zesde lid, Sv. nl. bij de nieuwe termijn van inzage van het strafdossier na eventuele uitvoering van de bijkomende onderzoekshandelingen, de wet niet heeft voorzien in een nieuwe toepassing conform art. 127, vierde lid, *juncto* art. 61quinquies Sv.; dat enkel in deze zogenaamde eerste fase de bepalingen van art. 61quinquies Sv. van toepassing zijn; dat in de systematiek van de wet de zaak aanhangig blijft bij de raadkamer zonder dat de onderzoeksrechter, na eventuele uitvoering van de bijkomende onderzoekshandelingen, het strafdossier opnieuw moet verzenden aan de procureur des Konings voor een nieuwe vordering tot regeling van de rechtspleging;

Overwegende dat deze slechts eenmalige toepassing van art. 127, vierde lid, Sv. wordt afgeleid uit de parlementaire voorbereidingsstukken van de wet, i.h.b. de toelichting van de Commissie van strafprocesrecht die gedeeltelijk in de memorie van toelichting werd overgenomen (*Parl.St., Kamer*, 1996-97, nr. 857/1, p. 59) en het advies van de Raad van State (*ibidem*, p. 125), dat niet werd gevolgd door de wetgever;

Overwegende aldus dat na uitvoering van de bijkomende onderzoekshandelingen of na de weigering daartoe van de onderzoeksrechter, of, in voorkomend geval, van het Hof, Kamer van Inbeschuldigingstelling, de zaak met toepassing van art. 127, zesde lid, Sv. opnieuw wordt opgeroepen, zon-

der dat een nieuw verzoek overeenkomstig art. 127, vierde lid, *juncto* art. 61quinquies Sv. mogelijk is; dat onder dezelfde voorwaarden art. 127, zesde lid, Sv. van toepassing is, nadat de raadkamer bij beschikking de zaak niet in staat verklaarde en vervolgens opnieuw voor regeling van de rechtspleging werd opgeroepen;

Overwegende derhalve dat het hoger beroep onontvankelijk is.

RECHTBANK VAN KOOPHANDEL TE BRUSSEL

VAKANTIEKAMER – 14 AUGUSTUS 1998

Voorzitter: de h. Piryns

Rechters in handelszaken: de hh. Vergaelen en Struys

Advocaten: mrs. Buckens, Lambrechts loco Portaels

Faillissement – Rechten schuldeisers – Hypothecaire schuldeiser – Schorsing tenuitvoerlegging (art. 100 Faill. W.)

Wanneer het uitvoerend beslag werd gelegd door een hypothecaire schuldeiser in tweede rang, kan de curator krachtens art. 100, vierde lid, Hyp.W. te allen tijde de tenuitvoerlegging stuiten in het belang van de boedel.

Faill. G. t/ N.V. G. e.a.

Overwegende dat de N.V. G. kredieten heeft toegestaan aan de B.V.B.A. G. en tot waarborg hiervan op 28 februari 1996 onder meer een hypotheek in tweede rang heeft genomen op het onroerend goed toebehorend aan de B.V.B.A. G. en gelegd te Overijse;

Dat op dit goed een hypotheek in eerste rang is ingeschreven ten voordele van de C.V. C.;

Dat op 27 juni 1997 de N.V. G. een einde heeft gemaakt aan de kredieten; dat zij stelt dat haar sommen verschuldigd blijven van respectievelijk 774.535 F. en 2.367.081 F., vermeerderd met de intresten;

Overwegende dat een procedure van uitvoerend onroerend beslag werd aangevat op 5 november 1997 door de N.V. G. en op 28 januari 1998 het beslag werd overgeschreven op het vierde hypotheekkantoor te Brussel; dat bij vonnis van 9 juni 1998 van deze rechtbank de B.V.B.A. G. failliet werd verklaard; dat de notaris hiertoe aangesteld bij beschikking van 17 maart 1998, van de beslagrechter te Brussel, bij aanmaning van 3 juli 1998, conform art. 1582 Ger.W. de zitdag voor de verkoop van het kwestieuze onroerend goed heeft vastgesteld op 15 september 1998;

Overwegende dat de vordering van de curator ertoe strekt op grond van art. 100 tweede lid, Faillissementswet de schorsing van deze onroerende tenuitvoerlegging via openbare verkoping te bevelen voor een maximum termijn van één jaar te rekenen vanaf de faillietverklaring van 9 juni 1998, minstens op grond van art. 100, vierde lid, Faill.W. de stuiting uit te spreken van het onroerend beslag en hem als curator te machtigen het onroerend goed te verkopen met inachtneming van dezelfde vormen; dat de N.V. G. vraagt de vordering, indien onvankelijk, ongegrond te verklaren en te zeggen voor recht dat de notaris gerechtigd is zijn werkzaam-

heden in het raam van de procedure van uitvoerend onroerend beslag voort te zetten;

Overwegende dat art. 100, tweede lid, Faill.W. betrekking heeft op de eerst ingeschreven hypothecaire schuldeiser en dus *in casu* niet van toepassing is, omdat de N.V. G. slechts in tweede rang een hypothecaire inschrijving heeft op het kwestieuze goed; dat vervolgingen tot uitwinning van het onroerend goed reeds werden ingesteld en het exploit van uitvoerend beslag werd overgeschreven in het vierde hypotheekkantoor te Brussel op 28 januari 1998, d.w.z. vóór het vonnis van faillietverklaring van 9 juni 1988, zodat art. 100, vierde lid, Faill.W. van toepassing is; dat luidens deze wetsbepaling de curator te allen tijde dit beslag kan stuiten door, met machtiging van de rechtbank van koophandel, de in beslag genomen onroerende goederen met inachtneming van dezelfde vormen, te doen verkopen; dat de curator van deze mogelijkheid gebruik wil maken in het belang van de failliete boedel; dat op grond van art. 100, vierde lid, Faill.W. hierop dient te worden ingegaan;

...

NOOT – Zie J. Byttebier, «Het nieuwe art. 100 Faill.W.», noot onder Kh. Hasselt, 4 mei 1998, *R.W.*, 1998-99

BURGERLIJKE RECHTBANK

11 MEI 1998

Beslagrechter: de h. Franck

Advocaten: mrs. Frejlich en Delannoye

Betekening en kennisgeving – Referentieadres – Uitvoerend beslag

Omdat een referentieadres niet kan worden gelijkgesteld met de begrippen «woonplaats» en «verblijfplaats» als omschreven in art. 36 Ger.W., is uitvoerend beslag op een referentieadres niet mogelijk.

K. en C. t/ Ontvanger der Stadsbelastingen van Antwerpen en B.

Overwegende dat de vordering van eisende partijen, M.K. en M.C. ertoe strekt te zeggen voor recht dat de roerende goederen die het voorwerp uitmaken van het uitvoerend beslag op 9 juli 1996, in opdracht van eerste verwerende partij, de Ontvanger van de Stadsbelastingen van de Stad Antwerpen, t.l.t. tweede verwerende partij, D.B., gelegd door het ambt van gerechtsdeurwaarder J. Royer, hun eigendom zijn en dat aan de wettelijke vereisten voor toepassing van art. 2279 B.W. ten voordele van eerste verwerende partij niet is voldaan en dat het bestreden beslag bijgevolg onregelmatig is; dienvolgens eerste verwerende partij te veroordelen tot betaling aan eisende partij van een schadevergoeding van 50.000 BEF; eerste verwerende partij te veroordelen om binnen de 24 uur na het te vellen vonnis handlichting te geven aan het uitvoerend beslag en bij gebreke hieraan te voldoen, te zeggen voor recht dat het vonnis als titel vooropheffing zal gelden;

Overwegende dat eisende partijen subsidiair verzoeken hun eigendomsrecht te mogen bewijzen bij middel van een getuigenverhoor en meest subsidiair verzoeken het aandeel van tweede verwerende partij te bepalen in de onverdeeldheid die de in beslag genomen roerende goederen vormen;

...

Overwegende dat uit de door partijen neergelegde stukken blijkt dat derde betekende op 9 juli 1996 krachtens uitvoerbaar verklaarde kohieren en dwangschrift, in opdracht van eerste verwerende partij, t.l.v. tweede verwerende partij, uitvoerend beslag heeft gelegd op roerende goederen, aangetroffen op het adres te Stabroek, waar tweede verwerende partij ten tijde van het beslag ingeschreven was onder het statuut van «referentieadres» en waar eisende partijen woonachtig zijn;

Overwegende dat een referentieadres niet meer is dan een werkelijk adres in een Belgische gemeente van een persoon, die ingeschreven staat in de registers van deze gemeente, maar er niet beschikt over een woning en waar de post en administratieve stukken in ontvangst kunnen genomen worden met het oog op het doorsturen ervan aan de aldaar ingeschreven persoon; (zie wet 19 juli 1991 (*B.S.*, 3 september 1991), het K.B. 15 augustus 1992 (*B.S.*, 15 augustus 1992) en de omzendbrief van 7 oktober 1992 (*B.S.*, 15 oktober 1992));

Overwegende dat hieruit volgt dat een referentieadres niet kan worden gelijkgesteld met de begrippen «woonplaats» en «verblijfplaats» als omschreven in art. 36 Ger.W. (zie o.m. H. Jaspers, *De Gerechtsdeurwaarder*, 95/2.705).

Overwegende dat het in opdracht van eerste verwerende partij lastens tweede verwerende partij op voormeld referentieadres gelegde uitvoerend beslag dan ook dient te worden beschouwd als een beslag bij derden, namelijk in de woonplaats van eisende partijen;

Overwegende dat de bij art. 1503 Ger.W. opgelegde verplichting om voor een beslag bij derden vooraf de toelating van de beslagrechter te vragen niet op straffe van nietigheid is voorgeschreven, zodat het door derde betekende in opdracht van eerste verwerende partij op 9 juli 1996 gelegde uitvoerend beslag niet nietig kan worden verklaard; (zie Cass., 3 maart 1978, *R.W.*, 1978-79, 1298 en Dirix, E. en Broeckx, K. *Beslag*, in *A.P.R.*, nr. 546 en 548);

Overwegende dat uit de vaststelling dat voormeld uitvoerend beslag gelegd werd bij derden volgt dat eerste verwerende partij zich niet kan beroepen op het bij art. 2279 B.W. wettelijk vastgelegd vermoeden om te beweren dat de aldaar inbeslaggenomen roerende goederen aan de beslagene toebehoren;

Overwegende dat integendeel eisende partijen, die de inbeslaggenomen zaken bezitten, overeenkomstig art. 2279 B.W. geacht dienen te worden eigenaars van deze goederen te zijn (zie o.m. Cass., 20 december 1974, *R.W.*, 1974-75, 1835);

Overwegende dat de door eisende partijen gestelde vordering in revindicatie dan ook gegrond voorkomt;

...

NOOT – *Betekening en referentieadres*

1. In principe wordt elke Belg ingeschreven in het bevolkingsregister van de gemeente waar hij zijn hoofdverblijfplaats heeft gevestigd (art. 1, § 1 van de wet van 19 juli 1991

betreffende de bevolkingsregisters en de identiteitskaarten en tot wijziging van de wet van 8 augustus 1983 tot regeling van een Rijksregister van de natuurlijke personen, *B.S.*, 3 september 1991). Een K.B. ter uitvoering van de hierboven vermelde wet voerde echter het begrip «referentieadres» in (K.B. van 16 juli 1992 betreffende de bevolkingsregisters en de identiteitskaarten, *B.S.*, 15 augustus 1992). Bepaalde categorieën van personen kunnen voortaan in het bevolkingsregister worden ingeschreven op basis van een referentieadres. De wet definieert een referentieadres als het adres van een natuurlijke persoon die is ingeschreven in het bevolkingsregister op de plaats waar hij zijn hoofdverblijfplaats heeft gevestigd en waar, met de toestemming van deze persoon, een persoon zonder verblijfplaats is ingeschreven (art. 1, § 2 van de wet van 19 juli 1992 betreffende de bevolkingsregisters en de identiteitskaarten, *B.S.*, 3 september 1991, als gewijzigd door de wet van 24 januari 1997, *B.S.*, 6 maart 1997). Diegene die zich in het bevolkingsregister laat inschrijven onder referentieadres, gebruikt als het ware het adres van een persoon die volgens de algemene regel (nl. plaats van hoofdverblijf) is ingeschreven.

Slechts twee redenen komen in aanmerking voor een inschrijving op een referentieadres: het verblijf in een mobiele woning en het niet (meer) hebben van een verblijfplaats om beroepsredenen of bij gebrek aan voldoende bestaansmiddelen (art. 1, § 2, van de hierboven vermelde wet). Volgens een ministeriële omzendbrief (2 april 1997, *B.S.*, 7 juni 1997) moet het toepassingsgebied van de inschrijving op referentieadres beperkend worden geïnterpreteerd. De omzendbrief geeft vervolgens een limitatieve opsomming van de personen die kunnen gebruik maken van een referentieadres: 1° personen die in een mobiele woning verblijven; 2° personen die minder dan een jaar afwezig zijn voor studietoelagen en zakenreizen buiten de gemeente; 3° de leden van het burgerpersoneel en het militair personeel van de krijgsmacht in garnizoen in het buitenland en hun gezin; 4° de leden van het diplomatieke en het consulaire personeel en hun gezin; 5° de leden van het personeel van de ontwikkelingssamenwerking en hun gezin; 6° de personen die bij gebrek aan voldoende bestaansmiddelen geen verblijfplaats (meer) hebben (Vgl. ministeriële omzendbrief van 7 oktober 1992, *B.S.*, 15 oktober 1992).

Een mobiele woning is een schip, woonwagen, caravan of een gelijkaardig onderkomen. Staancaravans worden uitgesloten (ministeriële omzendbrief van 7 oktober 1992, *B.S.*, 15 oktober 1992, als gewijzigd door ministeriële omzendbrief van 2 april 1997, *B.S.*, 7 juni 1997). De Belgische onderdanen verbonden aan de krijgsmacht en hun gezinsleden in het garnizoen in het buitenland die geen verblijfplaats meer hebben in België, worden ingeschreven op het door de minister van Landsverdediging vastgestelde referentieadres (art. 1, § 2, vierde lid, wet van 19 juli 1991). Personen die bij gebrek aan voldoende bestaansmiddelen geen verblijfplaats (meer) hebben en die gebrek aan inschrijving in de bevolkingsregisters geen maatschappelijke bijstand kunnen genieten van een O.C.M.W. of om het even welk ander sociaal voordeel, kunnen zich laten inschrijven op het referentieadres van het O.C.M.W. waar zij gewoonlijk vertoeven (art. 1, § 2, vijfde lid, wet van 19 juli 1991; zie ook ministeriële omzendbrief van 24 mei 1997, *B.S.*, 24 mei 1997).

Diegene die de inschrijving van een andere persoon op zijn hoofdverblijfplaats als referentieadres aanvaardt, verbindt

zich ertoe daar alle post of administratieve documenten, bestemd voor de persoon ingeschreven op het referentieadres te laten toekomen (art. 1, § 2, wet van 19 juli 1991) én door te sturen naar laatstgenoemde (ministeriële omzendbrief van 7 oktober 1992, *B.S.*, 15 oktober 1992). Als tegenprestatie voor een inschrijving op een referentieadres kan geen enkele vergoeding of bijdrage van welke aard ook worden geëist (art. 19, § 5, K.B. van 16 juli 1992).

2. De inschrijving van een natuurlijke persoon in het bevolkingsregister is van belang op vele vlakken. Het bevolkingsregister is een noodzakelijk hulpmiddel in verkiezingszaken, is het basiselement voor de controle op de schoolplicht, de belastingsinkohiering, de toewijzing van rechtsbevoegdheid, het centraliseren van verrichtingen m.b.t. het beheer en de vereffening van het vermogen, de opvolging van exploitanten, aanmaningen, bevelen en dagvaardingen enz. De wetgever eist dan ook dat elke Belg, ook diegene die geen woonplaats in België heeft, in het bevolkingsregister wordt ingeschreven (Memorie van Toelichting, *Parl. St., Kamer*, 1995-96, nr. 122/1, 2). Enkel de plaats van inschrijving in het bevolkingsregister wordt in aanmerking genomen voor de bepaling van de woonplaats van een natuurlijk persoon voor de toepassing van de regels uit het Gerechtelijk Wetboek en andere wetten m.b.t. gerechtelijke procedures (A. Fettweis, *Manuel de procédure civile*, Luik, 1985, 183, nr. 219). Wegens dit belang kunnen personen die geen woonplaats in België (meer) hebben, zich inschrijven door gebruik te maken van een referentieadres.

3. De artt. 33 e.v. Ger.W. bepalen een hiërarchie tussen de verschillende wijzen van betekening. In de eerste plaats moet een betekening aan de persoon worden betracht, dan een betekening aan de woon- of verblijfplaats, vervolgens een betekening d.m.v. het achterlaten van een afschrift van het exploitatiedocument onder gesloten omslag aan de woon- of verblijfplaats. Deze hiërarchie is niet voorgeschreven op straffe van nietigheid (A. Fettweis, *o.c.*, 176, nr. 208). De betekening is materieel voltrokken door afgifte van een afschrift van de akte, hetzij aan de geadresseerde zelf, hetzij aan de personen, aangeduid door de wet (Cf. art. 32 Ger.W.; Ch. Van Reepinghen, *Verslag over de Gerechtelijke Hervorming*, 1964, 58-59; P. Rouard, *Traité élémentaire de droit judiciaire privé*, II, Brussel, Bruylant, 1975, 217, nr. 240).

Indien de geadresseerde van het exploitatiedocument gebruik maakt van een referentieadres, is betekening aan de persoon (art. 33 Ger.W.) niet mogelijk. Door het referentieadres wordt er immers slechts een fictie gecreëerd om de betrokken persoon te localiseren. Enkel indien de geadresseerde toevallig zou worden aangetroffen door de gerechtsdeurwaarder is betekening aan de persoon wel mogelijk (art. 33 Ger.W. vermeldt immers «op iedere plaats waar de gerechtsdeurwaarder hem aantreft»). Indien de betekening niet aan de persoon kan worden gedaan, wordt betekening aan de woonplaats of bij gebreke aan een woonplaats, aan de verblijfplaats van de geadresseerde (art. 35 Ger.W.). Art. 36 Ger.W. definieert de woonplaats als de plaats waar de persoon op de bevolkingsregisters is ingeschreven als hebbende aldaar zijn hoofdverblijf (Vgl. art. 102 B.W.). Omdat een referentieadres juist wordt gebruikt door een persoon die geen verblijfplaats (meer) heeft, kan een referentieadres, zoals de geannoteerde beschikking ook vermeldt, niet worden gelijkgesteld met een woon- of verblijfplaats als omschreven in de artt. 35 en 36 Ger.W. Strikt genomen kan er dus geen spra-

ke zijn van een betekening aan de woon- of verblijfplaats. In *concreto* gebeurt een betekening aan de woon- of verblijfplaats echter door het ter hand stellen van een afschrift van de akte aan een bloedverwant, aanverwant, dienstbode of aangestelde van de geadresseerde (art. 35, tweede lid, Ger.W.). Volgens de rechtspraak van het Hof van Cassatie is de betekening van een dagvaardingsexploot niet ongeldig, doordat het afschrift van een akte wordt ter hand gesteld aan een andere persoon dan die waarvan sprake is in art. 35, tweede lid Ger.W., wanneer niet blijkt dat die onregelmatigheid het recht van verdediging heeft geschaad (Cass., 27 maart 1984, *R.W.*, 1984-85, 1093, noot). Deze rechtspraak is een illustratie van de deformaliseringstrend inzake de betekening van exploitatie (J. Laenens, «Kroniek van het Gerechtelijk recht (1984-85)», *R.W.*, 1985-86, 2524, nr. 3). Omdat de persoon die een referentieadres aanvaardt, de verplichting heeft alle stukken te ontvangen én te bezorgen aan de persoon die ingeschreven is op het referentieadres, zal er bij afgifte van een afschrift van de akte aan een persoon die niet is vermeld in art. 35, tweede lid, Ger.W. dan ook meestal geen sprake zijn van een schending van het recht van verdediging. Op grond van deze redenering zou een betekening volgens art. 35 Ger.W. wel mogelijk zijn.

4. Kan een referentieadres worden gelijkgesteld met een keuze van woonplaats in de zin van art. 111 B.W.? Indien de geadresseerde bij een lasthebber woonplaats heeft gekozen, mag de betekening aan die woonplaats geschieden (art. 39 Ger.W.). Partijen of één van hen kunnen met het oog op de uitvoering van een welbepaalde akte woonplaats kiezen in een andere plaats dan de werkelijke woonplaats (art. 111 B.W.). De keuze van de woonplaats geldt enkel t.a.v. een bepaalde zaak: enkel voor de rechtshandeling waarvoor ze is overeengekomen en voor welbepaalde handelingen, nl. voor betekeningen, rechtsvorderingen en vervolgingen (specialiteit van de keuze van woonplaats). Bovendien geldt die keuze van woonplaats slechts tussen de partijen bij de overeenkomst, of in de betwisting waarvoor ze gedaan werd (relativiteit van de keuze van woonplaats: zie nader P. Rouard, *o.c.*, 272, nr. 324; G. Delvoie, «Artikel 111», in *Overzicht Personen en Familierecht*, Antwerpen, Kluwer, (losbladig), 1988, 6-6a-7).

Indien een referentieadres kan worden gelijkgesteld met een keuze van woonplaats is de betekening aan een referentieadres mogelijk op grond van art. 39 Ger.W. Een referentieadres is een specifieke keuze van een woonplaats: een persoon zonder werkelijke woonplaats in België wordt op eigen aanvraag ingeschreven op een referentieadres waarop alle administratieve en gerechtelijke documenten en stukken weliswaar onrechtstreeks worden bezorgd (E. Leroy, «Adresse référence et mode de signification», in *Permanente Vorming van de gerechtsdeurwaarders*, Gent, Story-Scientia, 1997, 233). Deze keuze is eigenlijk een unilateraal gekozen woonplaats, wat geldig is op grond van art. 40, laatste lid, Ger.W. (G. Delvoie, *l.c.*, 4-6). De gevolgen van de keuze van een referentieadres (en de inschrijving in het bevolkingsregister) zijn wel ruimer dan de gevolgen van een keuze van woonplaats op grond van art. 111 B.W. (*cf. supra*). Net zoals bij een keuze van woonplaats veronderstelt de keuze van een referentieadres een mandaat aan de persoon die in de gekozen woonplaats zijn werkelijke woonplaats heeft (G. Delvoie, *l.c.*, 11; E. Leroy, *l.c.*, 234).

Er zijn ook enkele verschilpunten tussen een referentieadres en de keuze van woonplaats. Deze laatste is zonder uitdrukkelijke wettekst niet mogelijk bij een administratieve overheid. In het geval van een referentieadres bevat de wet zelf uitdrukkelijk de mogelijkheid een referentieadres te vestigen bij het O.C.M.W. (*cf. supra*; Leroy, *l.c.*, 233-234). Bij keuze van woonplaats mag de betekening gebeuren aan de gekozen woonplaats (art. 39, eerste lid, Ger.W.). Niets belet dus een betekening aan de werkelijke woonplaats. Hierop bestaat één uitzondering, namelijk indien een persoon met woonplaats in het buitenland (of een rechtspersoon met zetel in het buitenland) keuze van woonplaats in België heeft, moet de betekening op straffe van nietigheid gebeuren aan de gekozen woonplaats (Cass., 21 juni 1984, *Arr.Cass.*, 1983-84, 1386; Cass., 15 maart 1988, *R.W.*, 1989-90, 643, met noot Verstraeten; Cass., 24 juni 1983, *Arr.Cass.*, 1982-83, 1328; Gent, 10 september 1984, *Rechtspr. Antw.*, 1988, 54. Zie K. Broeckx, «Betekening in maritieme zaken: extra waakzaamheid geboden», (noot onder Cass., 20 december 1996, *R.W.*, 1996-97, 1404). Een betekening aan een persoon die is ingeschreven in het bevolkingsregister op basis van een referentieadres moet daarentegen op straffe van nietigheid gebeuren op dit referentieadres. Dit is volstrekt logisch, omdat de persoon die gebruik maakt van een referentieadres geen werkelijke woonplaats heeft (E. Leroy, *l.c.*, 234).

5. Betekening aan de Procureur des Konings overeenkomstig art. 40, tweede lid, Ger.W. is niet mogelijk. Een arrest van het Hof van Cassatie sluit namelijk betekening aan de Procureur des Konings uit indien degene aan wie wordt betekend, is ingeschreven in het bevolkingsregister van een gemeente in België (Cass., 7 juni 1994, *Arr. Cass.*, 1994, 586). De keuze van een referentieadres leidt immers tot een inschrijving in het bevolkingsregister.

6. In de geannoteerde beschikking is er sprake van een uitvoerend *beslag* op roerende goederen door eerste verweerder ten laste van tweede verweerder. De beslagene (tweede verweerder) is echter ten tijde van het beslag in het bevolkingsregister ingeschreven op een referentieadres waar de eisende partijen (revendicanten) hun hoofdverblijfplaats hebben. De beslagrechter omschrijft het begrip referentieadres als een werkelijk adres in een Belgische gemeente van een persoon die ingeschreven staat in de registers van deze gemeente, maar er niet beschikt over een woning, waarop de post en administratieve stukken in ontvangst kunnen worden genomen met het oog op het doorsturen ervan aan de aldaar ingeschreven persoon (*Cf. ministeriële omzendbrief van 7 oktober 1992, B.S.*, 15 oktober 1992). Zoals hierboven reeds werd vermeld, kan dit niet worden gelijkgesteld met de begrippen «woonplaats» en «verblijfplaats» uit art. 36 Ger.W. Er kan geen beslag worden gelegd ten laste van de schuldenaar. Een dergelijk beslag moet de vorm aannemen van een beslag bij een derde (art. 1503 Ger.W.). Er is immers sprake van beslag *bij* derden van zodra het beslag plaatsheeft buiten de woonplaats van de schuldenaar in de zin van artikel 36 Ger.W., nl. op een andere plaats dan die waarin de schuldenaar op de bevolkingsregisters is ingeschreven als hebbende aldaar zijn hoofdverblijfplaats en bij een derde (*A.P.R., Beslag*, 289, nr. 547).

Annick De Wilde
Assistent K.U. Leuven

VREDEGERECHT TE KAPELLEN

4 DECEMBER 1996

Rechter: de h. Wildiers

Advocaten: mrs. Sanders en Van Kildonck

Huur – 1. Teruggave van het gehuurde goed – Afwezigheid van plaatsbeschrijving – Wettelijk vermoeden – Tegenbewijs – Bewijsmiddelen – 2. Onderhoud en herstelling van het gehuurde goed – Van het gemene recht afwijkend beding – Toepassing van de leer van de gekwalificeerde benadeling – Gevolg

1. *Art. 1731, § 1, B.W. staat de verhuurder toe het tegenbewijs te leveren van het wettelijke vermoeden dat de huurder, bij ontstentenis van een omstandige plaatsbeschrijving, het gehuurde goed heeft ontvangen in dezelfde staat als op het einde van de huurovereenkomst. Dit tegenbewijs kan worden geleverd met alle middelen rehtens, ook door de middelen van verweer en de aard van de schade.*

2. *Een contractuele afwijking van de gemeenrechtelijke regeling inzake het onderhoud en de herstelling van het gehuurde goed, veroorzaakt door ouderdom en overmacht, kan worden beschouwd als een onrechtmatige verrijking van de verhuurder, zeker wanneer de huurovereenkomst van zeer beperkte duur is. Met toepassing van de leer van de gekwalificeerde benadeling, waarvan te dezen alle door de rechtspraak gestelde voorwaarden vervuld zijn, kan aan dit beding geen rechtsgevolgen worden toegekend.*

V. en W. t/ De S.

De betwisting tussen partijen heeft betrekking op de huurovereenkomst van 30 april 1993 waarbij aanleggers aan verweerder in huur gaven het appartement gelegen op de tweede verdieping van het pand... te Kapellen, voor een termijn van één jaar, ingaande op 1 mei 1993;

De vordering van aanleggers strekt ertoe:

- dat voor recht wordt gezegd dat de huurwaarborg wordt vrijgegeven in hun voordeel;
- dat een getuigenbewijs wordt toegelaten met betrekking tot de staat van het pand toen verweerder er zijn intrek nam;
- veroordeling te verkrijgen van verweerder tot betaling van een bezettingsvergoeding van 4 × 12.086 F. met betrekking tot de maanden juli, augustus, september en oktober 1995;
- veroordeling te verkrijgen van verweerder tot betaling van één maand onbeschikbaarheidsvergoeding (12.086 F.) tot dekking van de periode die nodig is om de huurschade te herstellen;
- veroordeling te verkrijgen van verweerder tot betaling van de verwarmingskosten ten bedrage van 663 F.;
- de veroordeling van verweerder met betrekking tot de overige huurschade aan te houden tot na het getuigenverhoor;

Verweerder betwist de vordering. Tevens vordert verweerder vrijgave van de waarborg en intresten in zijn voordeel.

A. HOOFDEIS

1. Huurwaarborg

Alvorens kan geoordeeld worden aan wie deze toekomt, dienen de overige betwistingen te worden opgelost.

2. Getuigenbewijs

Uit de inhoud van het verslag van deskundige Valckenborgh blijkt dat er huurschade werd vastgesteld ten belope van 43.800 F.

Verweerder betwist dat hij hiervoor aansprakelijk is en hij beroept zich op de afwezigheid van een omstandige plaatsbeschrijving bij de inhuring en het hieraan verbonden vermoeden van art. 1731 B.W. dat hij het goed heeft ontvangen in de staat waarin het zich bevond bij de teruggave;

Om dit vermoeden te weerleggen bieden aanleggers het voormeld getuigenbewijs aan;

Uit de inhoud van hun conclusies kan worden afgeleid dat aanleggers zinnens zijn de vorige eigenaars van het pand en de vorige huurders als getuige te laten oproepen;

Uit de brief van aanleggers van 2 november 1992 blijkt echter dat zij in die periode eigenaar zijn geworden van het pand;

De huurders die vóór verweerder het pand betrokken, hebben dit alleszins verlaten vóór 1 mei 1992, omdat verweerder vanaf 1 mei 1992 het pand reeds huurde van de vorige eigenaars.

Deze huurovereenkomst werd door de aanleggers beëindigd bij brief van 2 november 1992 tegen 30 april 1993. Vervolgens verleenden zij aan verweerder een nieuwe huurovereenkomst voor de periode vanaf 1 mei 1993;

In de gegeven omstandigheden zien wij niet in welke nuttige informatie de vorige eigenaars en de vorige huurder kunnen verstrekken;

Ter beoordeling van de huurschade dient immers te worden uitgegaan van de toestand waarin het pand zich bevond op 1 mei 1993, toen de vorige huurders dit reeds minstens één jaar verlaten hadden en de vorige eigenaars er reeds gedurende zes maanden geen rechten meer in hadden;

Op deze vraag tot getuigenverhoor wordt derhalve niet ingegaan. Dit neemt niet weg dat de aanleggers eventueel nog op andere wijze hun aanspraken op huurschade kunnen staven;

Art. 1731 B.W. laat immers toe het tegenbewijs van het wettelijk vermoeden te leveren door alle middelen: die kunnen ook worden gevonden in andere elementen dan het getuigenverhoor, bijvoorbeeld in de middelen van verweer, en in de aard van de in aanmerking genomen schade;

Partijen dienen hierover te concluderen, en in afwachting wordt dit onderdeel van de betwisting naar de rol verzonden;

...

Kosten herschildering:

Volgens de bepalingen van art. 6.5 van de huurovereenkomst diende de huurder te gepaste tijd de parketbekleding, behangpapier en binnenververij te onderhouden en eventueel te vernieuwen, zelfs zo deze vernieuwing nodig was geworden door normale sleet, ouderdom, toeval of heirkracht, en ging hij de verbintenis aan om ze alleszins bij zijn vertrek te vernieuwen, welke ook de duur van de huurperiode mocht geweest zijn;

Volgens de bepalingen van art. 1731, § 2, B.W. is de huurder niet aansprakelijk voor hetgeen tenietgegaan is of beschadigd werd door ouderdom of overmacht; het staat partijen nochtans vrij hiervan contractueel af te wijken;

Voormelde bepaling dient ons inziens echter te impliceren dat de verhuurder bij het ingaan van de huurovereenkomst zelf ingestaan heeft voor de vernieuwing van voormelde elementen, of minstens dat de huurder dit heeft gedaan tegen een tegemoetkoming in de huurprijs; zoniet komt het beding voor als een onrechtmatige verrijking van de verhuurder, zeker als de huurovereenkomst slechts loopt over een periode van nog geen twee jaar;

Aan dit beding kunnen in dat geval geen rechtsgevolgen worden toegekend en dit met toepassing van de theorie van de gekwalificeerde benadeling: alle hiertoe door de rechtspraak gestelde voorwaarden zijn aanwezig;

– de *inferioriteit* van de huurder die reeds in het pand woonde, en die om te kunnen blijven de hem voorgelegde tekst van huurovereenkomst diende te aanvaarden;

– het *misbruik* dat werd gemaakt door de verhuurder, door de huurovereenkomst eerst op te zeggen, en vervolgens onder afwijkende voorwaarden toch een nieuwe overeenkomst toe te staan;

– de *benadeling* van de huurder die belangrijke kosten zou moeten uitgeven aan herschildering en dergelijke, waardoor de toestand van het pand aanmerkelijk zou worden verbeterd in vergelijking met de oorspronkelijke staat, terwijl hijzelf niet aan de basis ligt van de noodzaak hiertoe, en terwijl er evenmin sprake is van een tegenprestatie van de verhuurder, van toeval of overmacht (zie in dit verband W. De Bondt, *De leer der gekwalificeerde benadeling*, Antwerpen, Kluwer, 1985, 64-67);

Uit de geschiedenis van de huurovereenkomst, waarbij verweerder oorspronkelijk huurde van de rechtsvoorgangers van aanleggers, blijkt immers dat aanleggers niet hebben ingestaan voor de vernieuwing van voormelde elementen bij de inhuring: zij formuleren trouwens geen enkele bevestiging in die zin;

De vordering van de aanleggers is op dit punt derhalve ongegrond;

...

NOOT – Bovenstaand vonnis is in kracht van gewijsde getreden.

REACTIE

Antwoord op de annotatie «Over de tongkus en de seksuele penetratie»

Mij komt het voor dat het hof van beroep te Brussel in zijn arrest van 8 april 1998 (*R.W.*, 1998-99, 505) niet bepaald een juiste interpretatie geeft van art. 375 Sw. Het misdrijf van verkrachting vereist immers wezenlijk, me dunkt, een binnendringing («penetratie» in de wet) met een seksuele strekking, maar die seksuele component wordt wel geapprecieerd «op grond van een objectief gegeven (namelijk de algemene omschrijving van seksuele daden) *evenals op basis van een subjectieve factor (de seksuele motivatie van de dader)*» (De Nauw A., *Inleiding tot het bijzonder strafrecht*, derde herwerkte uitgave, en Luik, 9 april 1992, *R.D.P.*, 1993, 114). Het lijkt mij te dezen onmiskenbaar dat de gewelddadig opgedrongen tongkus een seksuele agressie uitmaakt (zowel objectief als subjectief bekeken) en meteen beantwoordt aan de actuele wetsomschrijving van de verkrachting.

In Nederland, waarin art. 244 W.Sr. (ook nieuw, sedert de wet van 9 oktober 1991) kennelijk minder expliciet is dan het omze (er

is immers enkel sprake van «seksueel binnendringen van het lichaam», terwijl in ons artikel nog wordt gezegd «van welke aard en welk middel ook») heeft onlangs de Hoge Raad geoordeeld dat het geven van een tongzoen kan worden aangemerkt als seksueel binnendringen (*H.R.*, 21 april 1998, *N.J.*, 4540; de aanloop tot deze vernieuwde jurisprudentie is wellicht te vinden in *H.R.*, *N.J.*, 1994, 379). Volledigheidshalve zij aangestipt dat de advocaat-generaal in de zaak van 1998 een afwijkende conclusie heeft genomen, waarin hij meent dat het bedoelde handelen niet vergelijkbaar is met afgedwongen gemeenschap.

Yves De Brauwere

Wederantwoord van de annotator op de reactie van Y. De Brauwere

Art. 375 Sw. kan bezwaarlijk doorgaan voor een fraaie definitie van verkrachting, en de parlementaire voorbereiding is even wansmakelijk als verwarrend.

Wie het bij de letter van de wettekst wenst te houden, zal dan ook aannemen dat hij die in iemands oor met een stift of een strosprietje kittelt, die in iemand neus peutert of morrelt, die iemands navel beroert of hem onder de oksels wrijft, zich schuldig maakt aan verkrachting, mits bewezen is dat hij zulks met seksuele bijbedoelingen heeft gedaan. Menslief, waar zijn we toch mee bezig? Straks komt de knieholte of het putje in de kin er ook nog bij te pas!

Mag een strafrechter zich krampachtig vastklampen aan de letter van de wet? Moet hij dan geen rekening houden met de wil van de wetgever, zelfs als deze soms stamelt of struikelt over woorden en ideeën? Spelen de ernst van de feiten, de aantasting van de seksuele integriteit en het gezond verstand dan geen rol meer bij de beoordeling van de concrete feiten?

De strafwet is slechts het hekwerk van de waarden.

A. Vandeplas

BOEKEN

Ph. COLLE, *Algemene beginselen van het Belgisch verzekeringsrecht*, Brussel, Bruylant, herziene druk, 1997, 170 p.

Dit boek is de actualisering van het in 1994 verschenen boek met dezelfde titel «Algemene beginselen van het Belgisch verzekeringsrecht». De stof is thans bijgehouden tot 1 september 1997. Met dit boek streeft de auteur een tweevoudig doel na: enerzijds de studenten een uitgewerkte en gestructureerde cursus ter beschikking te stellen, anderzijds de pratici die niet dagelijks met de verzekeringsproblematiek bezig zijn, een overzichtelijke leidraad te bezorgen in een rechtstak in volle ontwikkeling. In vergelijking met de eerste editie is de structuur van het boek onveranderd gebleven. Evenzo blijft de inhoud beperkt tot de bepalingen van de wet op de landverzekeringsovereenkomst, met uitzondering van de regelen inzake rechtsbijstandverzekering. De bijzondere reglementering van bepaalde verzekeringsovereenkomsten bespreekt de auteur in het afzonderlijk boek, getiteld «Bijzondere verzekeringscontracten in hoofdlijnen», waarvan de tweede herwerkte editie is verschenen in 1996.

In de herwerkte tweede druk is het K.B. van 29 december 1994 tot wijziging van het uitvoeringsbesluit van 24 december 1992 besproken. Bovendien is een belangrijk deel van de rechtsleer en de rechtspraak verwerkt die sedert 1994 is gepubliceerd. Eén en ander resulteert in 150 bijkomende voetnoten en 30 bijkomende bladzijden. De belangrijkste thema's die, veelal in 'bisnummers', grondiger werden uitgediept zijn: de mededelingsverplichting van de verzekerde, de melding van het schadegeval, de reddingskosten, de omschrijving van de verzekerde prestatie, de uitsluitingen van de grove schuld en van het oorlogsrisico, de duur van de overeenkomst en de opzegging bij schadegeval, het faillissement, de waardebepaling met betrekking tot de zaakverzekering, de dekking in de tijd in de aansprakelijkheidsverzekering (negen bijkomende bladzijden), de door de aansprakelijkheidsverzekeraar verschuldigde vergoeding, de verweermiddelen die de benadeelde aan de aansprakelijkheidsverzekeraar kan tegenwerpen en het onderscheid tussen schorsing

van de overeenkomst en de schorsing van de dekking en ten slotte het regresrecht van de aansprakelijkheidsverzekeraar.

Voornamelijk vanuit het oogpunt van de rechtspracticus valt het te betreuren dat de trefwoordenlijst die in de eerste editie was opgenomen, thans niet meer is terug te vinden. Voor deze doelgroep lijkt tevens de algemene bibliografie achteraan in het boek toch nog iets te beknopt.

Caroline Van Schoubroeck

S.J.A. MULDER en P.A.C.E. VAN DER KOOIJ, **Hoofdzaken mededingingsrecht**, in **Serie hoofdzaken handelsrecht**, M.M. (red.), Kluwer, Deventer, 1998, tweede druk, 227 p.

In de Nederlandse serie «Hoofdzaken handelsrecht» is de tweede druk verschenen van het boek «Hoofdzaken mededingingsrecht». In dit boek staat het privaatrechtelijk mededingingsrecht centraal, en met name het recht van de intellectuele eigendom en het leerstuk van de ongeoorloofde mededinging op basis van art. 6:162 B.W.

Het boek opent met een inleidend hoofdstuk, waarin o.a. een toelichting wordt gegeven bij de begrippen «publiek- en privaatrechtelijk mededingingsrecht». Vervolgens wordt in de vijf volgende hoofdstukken aandacht besteed aan de volgende intellectuele eigendomsrechten (I.E.-rechten): het octrooirecht, het tekeningen- en modellenrecht, het auteursrecht, het merkenrecht en het handelsnaamrecht. Deze verschillende I.E.-rechten worden behandeld volgens een vaste structuur (o.a. het object van bescherming, de verkrijging van het recht, de rechthebbende, de inhoud van de bescherming, de beperkingen van het recht, de handhaving van het recht, het recht als deel van het vermogen en het einde van het recht). Aan het kwekersrecht, het recht betreffende de bescherming van topografieën van halfgeleiders en de naburige rechten worden geen afzonderlijke hoofdstukken gewijd. Deze drie I.E.-rechten komen slechts zeer kort in het inleidend hoofdstuk aan bod.

Het laatste hoofdstuk van het boek betreft het leerstuk inzake de ongeoorloofde mededinging. In dit hoofdstuk wordt ingegaan op het doen en nalaten in strijd met een wettelijke plicht, en het doen en nalaten dat onder bepaalde omstandigheden in strijd is met hetgeen volgens ongeschreven recht in het maatschappelijk verkeer betaamt (o.a. de nabootsing van producten, het profiteren van onstofelijke prestaties, het afhandig maken van bedrijfsgeheimen en cliëntèle en het belemmeren van bedrijfsuitoefening).

Het hier besproken werk is voor alles een leerboek: het wil de lezer laten kennismaken met de behandelde materie. Zo wordt slechts zelden in de tekst verwezen naar rechtsleer, en wordt slechts rechtspraak van het Hof van Justitie, het Benelux-Gerechtshof en de Hoge Raad aangehaald. Opgemerkt moet wel worden dat de feiten in de aangehaalde rechtspraak worden weergegeven, waardoor de arresten waarnaar wordt verwezen zeer illustratief werken, en de materie erg verhelderen en toelichten. De behandeling van de bestudeerde materie wordt bovendien gekenmerkt door een heldere opbouw en formulering, wat trouwens een doelstelling van de serie is waarin het werk is verschenen. Hierdoor leest het boek als een snelrein en is het zeer toegankelijk en makkelijk hanteerbaar.

Voor juristen die niet vertrouwd zijn met het recht van de intellectuele eigendom en de ongeoorloofde mededinging kan dit boek een zeer goed vertrekpunt vormen om zich met dit rechtsdomein vertrouwd te maken. Wel moet worden opgemerkt dat niet alle aspecten van de bestudeerde materie aan bod komen. Zo wordt wat het merkenrecht betreft, bijvoorbeeld het Gemeenschapsmerk niet behandeld.

De bestudeerde materie werd bijgehouden tot eind 1997. Achteraan in het boek bevindt zich een literatuurlijst, evenals een wetsartikelen-, rechtspraak- en trefwoordenregister.

Hendrik Vanhees

C.F. RÜTER en M.J.M. VERPALEN, **Arresten strafrecht/strafprocesrecht met annotaties**, Zwolle, W.E.J. Tjeenk Willink, 1998, IX + 1287 p.

Deze anthologie van de Nederlandse rechtspraak i.v.m. het strafrecht en het strafprocesrecht is reeds aan zijn elfde druk toe. Op vormelijk vlak verschilt deze uitgave bijna in niets van de eerdere

editie: de voorliggende druk telt slechts enkele pagina's minder dan de vorige en is qua kleur en geur a.h.w. een kopie van de tiende druk. Nu ook de inhoudelijke aanpak dezelfde is gebleven, verwijzen we dan ook naar onze eerdere besprekingen (*R.W.*, 1996-97, 967; *R.W.*, 1994-95, 966).

De opgenomen rechtspraak werd verzameld «ten behoeve van het onderwijs», wat er in deze uitgave toe leidde dat in vergelijking met de vorige druk vrij veel arresten werden geschrapt, nl. niet minder dan vijfendertig, die aan de Nederlandse rechtsfaculteiten blijkbaar minder relevant worden geacht dan in 1996, terwijl anderzijds achttien nieuwe beslissingen werden opgenomen, die, op twee na, alle dateren van 1996, 1997 en zelfs één van 1998. Het is opvallend hoe kort men in Nederland op de bal kan spelen.

Bij de «nieuwe» arresten valt op dat er verscheidene betrekking hebben op het bewijs in strafzaken en aanverwante problemen (cf. de «kroongetuige», de «Zaanse verhoormethode», de «misleiding van de rechter», de arresten «Saunders» en «Doorson» van het E.H.R.M.); vermeldenswaard is voorts het arrest van de Hoge Raad van 1 juli 1997 i.v.m. de «voordeelsontneming» (p. 1252; vgl. met het enkele maanden eerder gewezen arrest van het Belgische Hof van Cassatie van 18 februari 1997, *R.W.*, 1997-98, 300, met noot A. Vandeplas).

Vele problemen die vandaag de dag in Nederland het straf- en strafprocesrecht beroeren, zijn vaak ook die welke hier te lande reeds menigeen aan het denken hebben gezet. Dit is eigenlijk ook niet meer dan normaal en verklaart meteen ook dat de voorliggende bundel niet als waardeloos moet worden beschouwd voor de Belgische strafrechtspracticus, die zijn (overigens al niet bijster ruime) rechtsvergelijkende horizon op een niet steeds verantwoorde manier tot het zuiden beperkt.

Steven Van Overbeke

MEDEDELINGEN

Doctoraat Rechten – V.U.B.

De heer Alain François zal op woensdag 10 februari 1999 om 16u30 in de Collegezaal Q.D. (Aula) zijn proefschrift verdedigen met het oog op het behalen van de graad van doctor in de rechten.

De titel van het proefschrift luidt: «Het vennootschapsbelang in het Belgische vennootschapsrecht. Inhoud en grondslagen».

Promotor is prof. dr. L. Cornelis.

Interuniversitair Colloquium – Het statuut van Brussel

Op vrijdag 26 en zaterdag 27 februari 1999 zal een interuniversitair en interdisciplinair colloquium over het statuut van Brussel plaatshebben in de Koninklijke Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België, Hertogstraat 1, 1000 Brussel. Teneinde het debat over Brussel zoveel als mogelijk te depolitiseren, hebben wetenschappers van beide taalgroepen zich gebogen over de Brusselse problematiek in al haar facetten, en getracht tot zoveel als mogelijk gemeenschappelijke standpunten te komen. Zo komen achtereenvolgens aan bod: de rechtsvergelijkende, de economisch-sociale en financiële, de demografische en sociaal-culturele en de taalsociologische aspecten; de taalwetgeving in theorie en praktijk; de politieke verhoudingen; de fusies van gemeenten; de werking van de instellingen; de bescherming van de minderheden; de relatie tot de andere gewesten en gemeenschappen; de hoofdstedelijke en internationale functies; voorstellen tot wijziging in de werking der instellingen.

Dit colloquium komt net op tijd: enerzijds aan de vooravond van een mogelijke nieuwe Staatshervorming; anderzijds ter evaluatie van de werking der Brusselse instellingen na één decennium.

Voor nadere inlichtingen (en inschrijving): Anja Detant & Rudi Janssens, Centrum voor de Interdisciplinaire Studie van Brussel, Pleinlaan, 2, 1050 Brussel (tel. 02/629.25.80; fax: 02/629.25.82).

De factuur en de BTW

P. WILLE EN M. GOVERS, H. PEETERS EN F. BORGER

1998; ISBN 90-5095-054-X; 336 blz.; 1.950 BEF

Tweede uitgebreide druk in de reeks "fiscale topics"

Om de BTW-regelgeving te kunnen toepassen, is vereist dat de fiscus kennis krijgt van de door de BTW-plichtigen gestelde belastbare handelingen. Bovendien is het voor een efficiënte controle onontbeerlijk dat iedere belastbare handeling afzonderlijk door de fiscus kan worden geverifieerd. De factuur speelt daarbij een cruciale rol. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de meeste formele vereisten voor de factuur betrekking hebben op de BTW-verplichtingen.

Deze uitgave is uniek door het meest complete overzicht van de vormvereisten waaraan een factuur moet voldoen op het vlak van de BTW. Het geeft een antwoord op diverse cruciale vragen zoals:

- wanneer moet een factuur of stuk uitgereikt of opgemaakt worden?
- welke verplichte vermeldingen moeten voorkomen op de factuur of het stuk?
- wat zijn de gevolgen van een niet-conforme factuur of stuk?
- voor de huur van de bedrijfsgebouwen ontvang ik geen factuur. Kan dit?
- regelmatig komen buitenlandse ondernemingen herstellingen verrichten aan de machines en rekenen op hun factuur geen BTW. Is dit mogelijk?
- voor goederen die vanuit andere lidstaten komen, wordt ons meestal twee maanden na aankomst van de goederen een factuur toegestuurd. Wij verwerken op dat moment een intracommunautaire verwerving van goederen. Is dit correct?

Uit de Financieel Economische Tijd, 04/09/98: *"Uit de lectuur van dit boek blijkt in elk geval heel duidelijk dat naleving van de vormvereisten op het vlak van de BTW van primordiaal belang is. Maar ook een goed inzicht in het brede aanbod van BTW-aanschrijvingen, wetten, administratieve beslissingen en rechtspraak is bijzonder nuttig. Dit boek steekt de lezer bovendien een stevig handje toe door een reeks van maar liefst 100 thematisch gerangschikte voorbeelden te presenteren. De auteurs zijn overigens erg beslagen in de materie (...)"*.

De nieuwe procedure Collectief Ontslag

Naar een efficiëntere bescherming van het recht op informatie en raadpleging?

M. RIGAUX (ED.)

1998; ISBN 90-5095-040-X; 168 blz.; 975 BEF

De aankondiging van de sluiting en het collectief ontslag van de Vilvoordse N.V. Renault Industrie Belgique stelde de vraag naar de afdwingbaarheid van het grondrecht op informatie en raadpleging centraal. De beschikkingen van de Voorzitter van de Arbeidsrechtbank te Brussel en van het Arbeidshof te Brussel wierpen een nieuw licht op de complexe onderlinge verhouding van de regelgeving inzake collectief ontslag en sluiting van de onderneming.

In het Advies van de NAR (nr. 1.183, 30 mei 1997) drukte de Raad zijn tevredenheid uit over de bestaande informatie- en raadplegingsprocedures. Evenwel werd gewezen op een "probleem van aansluiting met het individueel ontslagrecht". De raad drong aan op een bijzondere wettelijke regeling "krachtens dewelke de arbeidsovereenkomst blijft voortbestaan en het loon verschuldigd blijft zolang de procedures niet zijn nageleefd".

De toon voor een wettelijke interventie was gezet. Na enkele opmerkelijke initiatieven van de individuele parlementariërs voegde ook de Regering in de Wet houdende bepalingen tot bevordering van tewerkstelling een hoofdstuk in omtrent het collectief ontslag. De recente goedkeuring van de betreffende bepalingen in de Kamer van Volksvertegenwoordigers wettigt een grondig onderzoek naar de juridische draagwijdte van deze bepalingen. Dat de wet een brug slaat tussen de collectief arbeidsrechtelijke informatie- en raadplegingsprocedures en het individueel arbeidsovereenkomstenrecht mag opmerkelijk heten. Er moet dan ook worden nagegaan wat de implicaties van de nieuwe wetgeving zijn voor de ontslagmacht van de werkgever. Al in zijn arrest van 28 maart 1985 gaf het Hof van Justitie België een onvoldoende op het vlak van rechtszekerheid wegens de niet-geïntegreerde Belgische regelgeving inzake collectief ontslag en sluiting. De vraag rijst of de nieuwe wetgeving de reeds complexe verhouding tussen de informatie- en raadplegingsprocedures bij sluiting en collectief ontslag niet verder compliceert.

Dit boek beoogt op al deze vragen een antwoord te geven, vooral of en hoe het draaiboek van een eventueel met sluiting gepaard gaand collectief ontslag in het licht van de nieuwe wetgeving moet worden herschreven.

Met bijdragen van: G. Cox, M. De Gols en B. Buysse, B. Mergits,
M. Rigaux, H. van Hoogenbemt

**inter
sentia**